

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ

Π.Μ.Σ.: Σπουδές στις Γλώσσες και τον Πολιτισμό των Χωρών της
Νοτιοανατολικής Ευρώπης

Μεταπτυχιακή Εργασία

« Οι Ελληνοαλβανικές Σχέσεις από το 1990 έως Σήμερα »

Όνοματεπώνυμο: Νικόλαος Συμεωνίδης
Α.Ε.Μ.:5135

Η Συμβουλευτική Επιτροπή

Επιβλέπων: Γεώργιος Χρηστίδης

Α΄ μέλος: Δημήτριος Ακριβούλης

Β΄ μέλος: Ευστράτιος Δορδανάς

Θεσσαλονίκη, 2016

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο : Ιστορική αναδρομή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : Η εξωτερική πολιτική Ελλάδας και Αλβανίας μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου

2.1 Η ελληνική εξωτερική πολιτική

2.2 Η αλβανική εξωτερική πολιτική

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας

3.1 Σύντομη ιστορική αναδρομή

3.2 Βασικά ζητήματα της ελληνικής μειονότητας μετά το 1990

3.2.1 Εκπαίδευση

3.2.2 Περιουσιακά

3.2.3 Πολιτική εκπροσώπηση

3.2.4 Η κρίση του 1994

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο : Άλλα διμερή ελληνοαλβανικά θέματα

4.1 Η Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία της Αλβανίας

4.2 Η αλβανική μετανάστευση στην Ελλάδα

4.3 Το θέμα των Τσάμηδων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο : Οικονομική συνεργασία και ζητήματα αμοιβαίας προώθησης

5.1 Η πορεία των ελληνοαλβανικών οικονομικών – εμπορικών σχέσεων

5.2 Διαστάσεις διμερούς συνεργασίας

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι ελληνοαλβανικές σχέσεις ξεκίνησαν με την ίδρυση του αλβανικού κράτους, του πλέον νεοσύστατου κράτους της Βαλκανικής χερσονήσου που προέκυψε από τη διάλυση της οθωμανικής αυτοκρατορίας στην πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Η μη ύπαρξη της Αλβανίας ως υπόσταση δεν περιόρισε και τη δημιουργία – ανάπτυξη επαφών με την Ελλάδα, οι οποίες ξεκίνησαν από το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, με τους επικεφαλής της εθνικής αλβανικής αφύπνισης, οι οποίοι είχαν θέσει ως στόχο τη δημιουργία αυτόνομου – ανεξάρτητου κράτους. Οι πρώτες αυτές προσεγγίσεις καθόρισαν και τις μετέπειτα εξελίξεις των σχέσεων των δύο πλευρών. Χαρακτηριστικά θα μπορούσε να αναφερθεί ότι και τα δύο κράτη επιδίωξαν την απόκτηση εδαφών στα οποία διαβιούσαν μέλη των εθνοτικών τους ομάδων χαρακτηρίζοντάς τους ως αποκομμένα μέλη της κάθε κρατικής οντότητας. Οι πληθυσμοί αυτοί βρέθηκαν, μετά τις αποφάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων για τον καθορισμό των εδαφών της οθωμανικής αυτοκρατορίας, εκτός των χερσαίων συνόρων τους. Επιπλέον, προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν τα κοινά θρησκευτικά πιστεύω και τις γλωσσικές ιδιαιτερότητες και λοιπών ομάδων, προσπαθώντας να προσεγγίσουν τα μέλη τους. Οι παραπάνω προσπάθειες – επιδιώξεις πολλές φορές έφεραν αντιτιθέμενες τις δυο πλευρές, διαιωνίζοντας μία τεταμένη κατάσταση στις διμερείς τους σχέσεις.

Στη βιβλιογραφία που στηρίχθηκε η παρούσα εργασία, υπήρξε αρθρογραφία που παρουσίασε και ανέλυσε τις διμερείς σχέσεις, κυρίως της περιόδου του Μεσοπολέμου. Μία περίοδος κατά την οποία διαδραματίστηκαν τα σημαντικότερα γεγονότα και τα οποία επηρέασαν και καθόρισαν καταστάσεις της επόμενης πεντηκονταετίας. Αποτυπώθηκε σε αυτήν τη διάρκεια, η οπτική που έδωσε το ελληνικό κράτος για την προσέγγιση του αλβανικού, ώστε να εξασφαλίσει μορφές συνεργασίας και ανάπτυξης διμερών σχέσεων, στο εύθραυστο γεωπολιτικό περιβάλλον της περιόδου. Σε αυτήν εκτυλίχθηκαν οι σημαντικότερες εξελίξεις, διαμορφώθηκαν συμμαχίες και τέθηκαν συσχετισμοί, μέχρι την τελική επιβολή, στην περιοχή, των αποφάσεων για την υποστήριξη των συμφερόντων των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων. Επιπλέον, παρουσιάστηκε η εφαρμοζόμενη πολιτική και διπλωματία του αλβανικού κράτους, το οποίο προσπάθησε να ενταχθεί στο νέο διαμορφούμενο χώρο, στηριζόμενη στις προθέσεις και αποφάσεις μεγαλύτερων κρατικών δυνάμεων. Το γεγονός αυτό σημάδεψε και την μελλοντική της πορεία,

καθώς αποδείχτηκε μετέπειτα, ότι εφάρμοσε την αρχή αυτή στην ιστορική της διαδρομή για μεγάλες χρονικές περιόδους. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών σε όλη αυτή τη διάρκεια, πέρασαν από διακυμάνσεις, με κατάληξη την κήρυξη του εμπολέμου στην αυγή του Β΄ Π.Π. από την ελληνική πλευρά προς την Αλβανία (η οποία υφίσταται μέχρι σήμερα, παρά την επίσημη ανακοίνωση περί άρσης και η οποία δεν ψηφίστηκε από το κοινοβούλιο).

Στην περιορισμένη βιβλιογραφική αναφορά της κομμουνιστικής περιόδου, οι επαφές των δύο χωρών είναι ελάχιστες, πλην εξαιρέσεων και για συγκεκριμένα θέματα. Ξεκίνησαν μετά τη λήξη του Β΄ Π.Π., στις αρχές των δεκαετιών '60, '70. Από τις αρχές του 1980 και κυρίως από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και έπειτα δόθηκε μία νέα προοπτική η οποία έθεσε τις βάσεις για αυτές που ακολούθησαν της μετακομμουνιστικής περιόδου. Από την περίοδο αυτή και μετά, οι διμερείς σχέσεις επαναδιατυπώθηκαν σε νέο πλαίσιο. Η πορεία προς τον εκδημοκρατισμό που χάραξε η Αλβανία, έδωσε νέα προοπτική στην ανάπτυξη των σχέσεων των δύο χωρών. Οι σχέσεις αυτές επηρεάστηκαν και έφτασαν σε τεταμένα σημεία αρκετές φορές, εξαιτίας διαφόρων παραγόντων. Αυτοί προσδιορίστηκαν, στην παρουσία της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία (και του σεβασμού από την αλβανική πλευρά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μελών της), του ζητήματος των Τσάμηδων (περιουσιακά – επιστροφή/επαναπατρισμός), του Αυτοκέφαλου της Ορθοδόξου Αλβανικής Εκκλησίας και της αλβανικής μετανάστευσης.

Ο δρόμος της ευρωαντλαντικής πορείας που επέλεξε η Αλβανία, όπως αποτυπώνεται στη βιβλιογραφία, έθεσε τη βάση για τη βελτίωση και την ανάπτυξη των περαιτέρω διακρατικών σχέσεων και κυρίως μετά τα πρώτα έτη του 20^{ου} αιώνα. Η Ελλάδα στήριξε την προσπάθεια της γειτονικής χώρας για την ένταξή της στο ΝΑΤΟ και την ένταξη της στην τροχιά της ευρωπαϊκής προοπτικής. Το παραπάνω εδράστηκε στους κανόνες του ευρωπαϊκού κεκτημένου και του διεθνούς δικαίου. Επιδίωξε με τον τρόπο αυτό και επιδιώκει, την βελτίωση και την ενίσχυση της θέσης της ελληνικής μειονότητας στο αλβανικό κράτος. Επιπλέον, η υπογραφή πλήθους διμερών συμφωνιών κατέδειξαν τις προθέσεις και το επίπεδο συνεργασίας. Παράλληλα η ανάπτυξη οικονομικών – εμπορικών σχέσεων συνέβαλαν προς την κατεύθυνση αυτή, καθιστώντας τους σημαντικούς εταίρους και δίνοντας μία προοπτική για μεγαλύτερη βελτίωση στο μέλλον.

Τα αναφερόμενα ζητήματα τόσο του πρόσφατου παρελθόντος, όσο και αυτά μετά της λήξης του Ψυχρού Πολέμου, προσπαθεί να παρουσιάσει η εργασία αυτή.

Παραθέτει περιληπτικά τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν και επιχειρεί την ανάλυση αυτών που ακολούθησαν, στις δύο τελευταίες δεκαετίες. Η προσπάθεια αυτή αντλεί στοιχεία από την υπάρχουσα κυρίως ελληνική βιβλιογραφία στην οποία παρουσιάζονται διάφορες οπτικές και θεωρητικές προσεγγίσεις, επίσημες θέσεις καθώς και αυτές σε προσωπικό επίπεδο των συγγραφέων.

Με την ευκαιρία της ολοκλήρωσης της παρούσας εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, Δρ. Γεώργιο Χρηστίδη, ο οποίος πρόθυμα συνόδευσε τη διαδικασία έρευνας και συγγραφής της παρούσας μελέτης σε όλα της τα στάδια, για τις χρήσιμες οδηγίες και ουσιαστικές υποδείξεις, επιδεικνύοντας εκτιμητέο και άδολο ζήλο, για την ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης και επομένως, και του κύκλου των μεταπτυχιακών μου σπουδών. Επιπλέον, τα μέλη της συμβουλευτικής επιτροπής, καθηγητές κ. Δ. Ακριβούλη και κ. Ε. Δορδανά, για την αμέριστη υποστήριξη και ενδιαφέρον τους, το συμβουλευτικό τους ρόλο, τις επιστάμενες και ακριβείς επισημάνσεις τους.

Abstract

In the current essay, an analysis on the political affairs between Greece and Albania during the post-communist era is being attempted. In 1990, Albania was at the lowest economical level among all ex-Communist states and as a result it experienced –n in 1990 and after - a massive exit of its population, seeking better living conditions. During the 1990s, and especially until 1996, bilateral relations were tense, burdened by various issues. Since 1997, Albania has been accelerating the implementation of a free market society, has adopted a transparent electoral system and a modern constitution, while it has improved its relationship with the EU and NATO (in fact it joined NATO in 2009); positive changes that had a beneficial effect upon Greek-Albanian relations and have facilitated the growth of bilateral economic and trade relations. During the second decade of the post-communist era, Greece played a major role in the development of the Albania economy and during those years, a range of economic and political agreements and treaties took place.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία έχει σκοπό να παρουσιάσει τις σχέσεις των δύο γειτονικών χωρών, για την περίοδο από το 1990 έως σήμερα. Η επιλογή τόσο του χρονικού πλαισίου, όσο και της συγκεκριμένης γειτονικής χώρας της Ελλάδας, οφείλεται σε δύο στενούς μεταξύ τους και αλληλένδετους λόγους, οι οποίοι αποτελούν και κομμάτι των επιστημονικών μου ενδιαφερόντων. Ο πρώτος λόγος είναι ότι το 1990 αποτέλεσε την έναρξη μιας νέας περιόδου (μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων – πτώση του τείχους του Βερολίνου) στην ευρωπαϊκή ήπειρο, που σηματοδότησε και την απαρχή ευρύτερων εξελίξεων στη βαλκανική χερσόνησο. Ο δεύτερος λόγος συνδέεται με την ιστορική πορεία και εξέλιξη των σχέσεων των δύο κρατών, καθώς και με τον τρόπο διαμόρφωσής τους στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο.

Ο τρόπος έρευνας, μεθοδολογίας και συγκρότησης της παρούσας μελέτης αφορά εν πρώτοις την αναζήτηση και συγκέντρωση βιβλιογραφικού υλικού, πάνω στο οποίο βασίστηκε η εργασία. Από το σύνολο των αναφορών που εντοπίστηκαν σε έντυπο υλικό όπως βιβλία, περιοδικά, άρθρα, αλλά και σε ηλεκτρονικής μορφής πηγές, επιλέχθηκαν μόνο όσα σχετίστηκαν με τη θεματική. Η επισήμανση κοινών θεμάτων καθώς και ο τρόπος ανάλυσής τους από τους μελετητές με διαφορετική μεταξύ τους οπτική και στόχευση, αποτέλεσε ένα ιδιαίτερα επίπονο έργο προς αποφυγή οποιασδήποτε ταύτισης μου με τις απόψεις και ιδέες τους.

Αναλυτικότερα, στο Πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται μία σύντομη ιστορική αναδρομή στις σχέσεις του ελληνικού κράτους με αυτό της Αλβανίας. Με δεδομένη την ίδρυση του αλβανικού κράτους μετά την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, πραγματοποιείται αρχικά αναφορά στις σχέσεις της Ελλάδος με τα εθνικά αλβανικά κινήματα και εν συνεχεία περιγράφονται χρονικά οι θεματικές των διμερών ζητημάτων. Το κεφάλαιο εξετάζει την πορεία των διμερών σχέσεων σε τρεις χρονικές περιόδους, από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα έως τα τέλη του 20^{ου} αιώνα. Παρατηρείται πως οι σχέσεις των δύο χωρών υπήρξαν μεταβαλλόμενες και πως επηρεάστηκαν, από τους ευρύτερους γεωγραφικούς μετασχηματισμούς που πραγματοποιήθηκαν στην βαλκανική χερσόνησο και στην Ευρώπη και από τις επιδιώξεις των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής.

Επιπλέον, μία συνιστώσα στην πορεία των ελληνοαλβανικών σχέσεων αποτέλεσε και η εξωτερική πολιτική των δύο πλευρών, εντός των λοιπών πολιτικών

παραμέτρων, που συνόδευσαν ιστορικά τα κράτη αυτά από το 1990 έως και σήμερα. Αυτή αναλύεται στο δεύτερο κεφάλαιο και περιλαμβάνει αναλογικά τις εφαρμοζόμενες - ακολουθούμενες πολιτικές τους, υπό τις εμφανιζόμενες πολλές φορές συγκυριακές περιστάσεις στον ευρύτερο χώρο. Σημειώνεται δε ότι, οι σχέσεις των δύο κρατών πέρασαν από μία πολυκύμαντη διαδρομή, εξαιτίας των αποφάσεων που ελάμβαναν στο πλαίσιο άσκησης της εξωτερικής τους πολιτικής, αλλά και λόγω ιστορικών ιδιαιτεροτήτων. Έτσι, θεωρήθηκε αναγκαίο, για την υλοποίηση της εργασίας και την υποστήριξη του θέματος που επιλέχθηκε, να γίνει η παράθεση και η ανάλυση των λοιπών φορέων της κάθε κρατικής οντότητας, που ενδεχομένως να διαδραμάτισαν κάποιο ρόλο ή να επηρέασαν στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Ενδεικτικά αναφέρονται: η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας, η Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία της Αλβανίας, η αλβανική μετανάστευση, το θέμα των Τσάμηδων και οι οικονομικές – εμπορικές σχέσεις, θέματα τα οποία αναλύονται σε επόμενα ξεχωριστά κεφάλαια.

Στο Δεύτερο κεφάλαιο περιλαμβάνονται και ορισμένα άλλα θέματα που απασχόλησαν την εξωτερική πολιτική της κάθε χώρας. Δεν πρέπει να λησμονείται, ότι από την περίοδο του 1990 και έπειτα, για την Ελλάδα ανακύπτει το πρόβλημα του Μακεδονικού, το οποίο ουσιαστικά μονοπωλεί το μεγαλύτερο μέρος της άσκησης της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Φυσικά δε, η συμμετοχή της Ελλάδας στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ συνδιαμορφώνει τον τρόπο άσκησης τόσο της πολιτικής όσο και της διπλωματίας της. Από την άλλη πλευρά, η Αλβανία αναλαμβάνει να δημιουργήσει από την αρχή μια δημοκρατία δυτικού τύπου, γεγονός που σημαίνει την εκ βάθρων διαμόρφωση μίας νέας κρατικής υπόστασης. Παράλληλα εμφανίζεται και το θέμα του γειτονικού Κοσόβου, όπως και της αλβανικής μειονότητας στην πΓΔΜ. Τα δύο τελευταία ως θέματα έχουν την ιδιάζουσα βαρύτητα για την ευαισθησία της αλβανικής πλευράς, μιας και η εθνική συγγένεια της Αλβανίας με τον πληθυσμό των παραπάνω γεωγραφικών περιοχών είναι δεδομένη. Παράλληλα, η Αλβανία προσανατολίζεται προς την ένταξη της στην ΕΕ αλλά και στο ΝΑΤΟ. Η παραπάνω εξέλιξη δείχνει και την κατεύθυνση στην οποία οδηγείται ποιοτικά η άσκησης της εξωτερικής της πολιτικής. Οι παραπάνω θεωρήσεις κρίνονται ως παραπάνω από αναγκαίες, ώστε να καθορισθεί το πλαίσιο κίνησης της κάθε πλευράς και να καταδειχθεί ο γεωπολιτικός και ο ιδεολογικός προσανατολισμός τους.

Στο Τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται η θέση και η κρατική αντιμετώπιση της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας. Η εργασία επιδιώκει να αναλύσει την

αντιμετώπιση που τύγγανε από την πολιτική του αλβανικού κράτους, σε θέματα που άπτονται της εκπαίδευσης, της γλώσσας, των περιουσιακών στοιχείων και γενικότερα, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της μειονότητας. Περιλαμβάνει επίσης αναλυτικά στοιχεία από την ιστορική της πορεία στον χώρο του σημερινού κράτους της Αλβανίας, της πολιτικής εκπροσώπησής της και των θεμάτων που ανάκυσαν από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου.

Στο Τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα διμερή ζητήματα, της παρουσίας της Αυτοκέφαλου Ορθοδόξου Εκκλησίας, της εξέτασης της μεταναστευτικής πορείας του αλβανικού πληθυσμού καθώς και του θέματος των Τσάμηδων. Στο πρώτο τμήμα του κεφαλαίου εξετάζεται η παρουσία και ο ρόλος της Εκκλησίας. Παρατίθενται οι μέθοδοι και οι τρόποι των εφαρμοζόμενων πρακτικών, για την εγκαθίδρυσή της στο αλβανικό έδαφος, οι οποίες μοιραία θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως εκφάνσεις της εξωτερικής πολιτικής στο πλαίσιο των ιδιαιτεροτήτων των θρησκευτικών ομάδων εντός της αλβανικής επικράτειας. Άλλωστε, η θέση της εκκλησίας στη μελέτη των σχέσεων εξωτερικής πολιτικής των δύο κρατικών οντοτήτων ενέχει μία ιδιαίζουσα διπλή μορφή, καθώς συνδέεται και με την ελληνική μειονότητα. Η παρουσία της ελληνικής μειονότητας, συνιστά μια παράμετρο στις σχέσεις των δύο κρατών, η οποία παραμένει αρκετά ευαίσθητη και φυσικά, επικεντρώνει το ενδιαφέρον της ελληνικής πλευράς σε όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, και πολύ περισσότερο μετά την κομμουνιστική κατάρρευση.

Στο δεύτερο τμήμα του Τετάρτου κεφαλαίου, αναδεικνύεται και παρουσιάζεται το μεταναστευτικό πρόβλημα. Η αλβανική πλευρά έθετε στην ελληνική, έναντι του ζητήματος της ελληνικής μειονότητας, το ζήτημα της μετανάστευσης, που εξέλαβε μεγάλες διαστάσεις και το οποίο ανά περιόδους μονοπωλούσε το ενδιαφέρον τους στην εξέλιξη των διακρατικών τους σχέσεων. Έτσι η αθρόα προσέλευση μεγάλου αριθμού αλβανικών πληθυσμών μετά το άνοιγμα των συνόρων το 1992 στην ελληνική επικράτεια με τη μορφή μεταναστευτικού κινήματος, αύξησε σημαντικά τον αριθμό των εργατικών χεριών ανά την ελληνική επικράτεια. Το παραπάνω έφερε πρωτόγνωρες για τα ελληνικά δεδομένα πολιτισμικές και πολιτιστικές διαφοροποιήσεις εντός της ελληνικής κοινωνίας. Παράλληλα, αποτελεί γεγονός που παραμένει στη κορυφή του ενδιαφέροντος από την πλευρά της Αλβανίας για την άσκηση της εξωτερικής της πολιτικής έναντι της Ελλάδας. Η μεταναστευτική αυτή κίνηση, η οποία είναι πρωτόγνωρη και αριθμητικά και πληθυσμιακά, άκρως σημαντική από την πλευρά της Αλβανίας καθώς έφερε ένα

καινούργιο στοιχείο στις διμερείς σχέσεις. Το φαινόμενο αυτό εμπεριέχει και δύο εκ διαμέτρου αντίρροπα (θετικά – αρνητικά) στοιχεία. Από την μία πλευρά η καχυποψία, η ελληνική πλευρά θεώρησε πρόβλημα το μεταναστευτικό εξαιτίας της αίσθησης ανασφάλειας του ελληνικού πληθυσμού με την αύξηση της εγκληματικότητας στο εσωτερικό - την αριθμητική αλλοίωση του πληθυσμού της, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι απόκτησε ικανοποιητικό αριθμό απαραίτητων εργατικών χεριών. Από την άλλη πλευρά, η ανάπτυξη των διμερών οικονομικών σχέσεων, η οποία απέφερε στην Ελλάδα οικονομικά κέρδη καθώς η αλβανική αγορά άνοιξε για τα ελληνικά προϊόντα ενώ παράλληλα η Αλβανία αν και έχασε μεγάλο μέρος του ενεργού πληθυσμού της επωφελήθηκε από τα εμβάσματα, εξασφαλίζοντας πολύτιμους πόρους για την ανάπτυξή της.

Τέλος, στο τρίτο τμήμα του Τετάρτου κεφαλαίου παρατίθεται το θέμα των Τσάμηδων. Το ζήτημα αυτό αποτέλεσε και αποτελεί μία βασική παράμετρο στην άσκηση της αλβανικής εξωτερικής πολιτικής έναντι της Ελλάδας. Αναφέρεται δε, ως θέμα εξαιτίας του οποίου η Αλβανία εγείρει αξιώσεις επικαλούμενη διεθνείς συμβάσεις. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μία πληθυσμιακή αλβανική μουσουλμανική ομάδα, η οποία χρησιμοποιείται από την αλβανική πλευρά ως μοχλός εθνικών και εδαφικών διεκδικήσεων στην ελληνική επικράτεια, μιας και το θέμα τους ανακύπτει ήδη από την περίοδο του τέλους του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Με τη γενική θεώρηση της πολιτικής κατάστασης, οι δύο πλευρές στο επίπεδο των διμερών τους σχέσεων επί της εξωτερικής πολιτικής έπρεπε να λαμβάνουν υπόψη και τα εθνικά ζητήματα των πληθυσμιακών ομάδων. Η ουδετερότητα στη συνοπτική διατύπωση των παραπάνω ζητημάτων αποτέλεσε ένα διακύβευμα για την παρούσα εργασία, καθώς κάθε πλευρά συνηθίζει να παρουσιάζει τους προβληματισμούς της έναντι των συγκεκριμένων εθνικών ή γλωσσικών μειονοτήτων με το δικό της τρόπο.

Στο Πέμπτο κεφάλαιο, η παρούσα εργασία εξετάζει και άλλα ζητήματα, που σχετίζονται την εξωτερική πολιτική, όπως θέματα εμπορικών και οικονομικών σχέσεων. Το παραπάνω αποκτά σημασία καθώς η αλβανική πλευρά περνά από την απομόνωση, μέσω της σταδιακής εξέλιξης τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, στο καπιταλιστικό σύστημα. Παράλληλα αναδεικνύονται και άλλα ζητήματα, όπως η διασυνοριακή, η θαλάσσια και η στρατιωτική συνεργασία. Σε κάθε περίπτωση η έρευνα αυτή περιέχει μία περιορισμένου εύρους θεώρηση της εξωτερικής πολιτικής κάθε κρατικής οντότητας, αφού δεν πρέπει να λησμονείται το γεγονός, ότι τα δύο κράτη, η Ελλάδα και η Αλβανία, κινούνται σε μία κοινή γεωπολιτική σκακιέρα.

Φυσικά δε στο ευρύτερο πλαίσιο, εκφράζουν μία ιστορική πορεία και μία θέση εξωτερικής πολιτικής, η οποία αντανακλά τις ιδεολογικές και πολιτικές κατευθύνσεις και τριβές, όπως αυτές λαμβάνουν χώρα εντός της κρατικής υπόστασης της καθεμιάς αλλά και εντός των υπερεθνικών μηχανισμών που κατά καιρούς συμμετέχουν.

Η εργασία ολοκληρώνεται με τον επίλογο όπου συμπερασματικά, λοιπόν, συνάγεται, ότι η παρουσίαση των σχέσεων στο πεδίο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής των δύο κρατών, της Ελλάδας και της Αλβανίας, διέπεται από ποικιλομορφία, η οποία λαμβάνει υπόψη ιστορικές και εθνολογικές - θρησκευτικές παραμέτρους, οικονομικούς και μεταναστευτικούς παράγοντες. Σε αυτούς προστίθενται επίσης και συγκυριακοί προβληματισμοί, οι οποίοι μοιραία ανακύπτουν λόγω της γειννίας αλλά και της συνολικής γεωπολιτικής διαμόρφωσης μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Ολοκληρώνεται δε, με την παράθεση της βιβλιογραφίας και των πηγών που χρησιμοποιήθηκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Ιστορική αναδρομή

Εντός του παρόντος τμήματος της εργασίας, θα ήταν ορθό να παρουσιαστεί σε γενικές γραμμές η ιστορική διαδρομή των σχέσεων Ελλάδας και Αλβανίας, προκειμένου να κατανοηθεί το προϋπάρχον ιστορικό πλαίσιο. Οι σχέσεις των δύο κρατών θα μπορούσαν να καταταχθούν σε περιόδους, σε συνάρτηση με την ιστορική εξέλιξη και πορεία των γεγονότων που έλαβαν χώρα στο ευρύτερο γεωπολιτικό τοπίο της Ευρώπης. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι δεν μπορεί να γίνει λόγος για αλβανική κρατική οντότητα προγενέστερα, παρά μόνο από τις απαρχές της πρώτης δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα και έπειτα, και συγκεκριμένα μετά τη λήξη των Βαλκανικών Πολέμων.

Αναλυτικότερα, ως πρώτη χρονική περίοδος ορίζεται αυτή στη διάρκεια της οποίας αναπτύσσεται η αλβανική πνευματική κίνηση αφύπνισης. Ξεκινάει με τη διάδοση της ιδέας ίδρυσης αλβανικού κράτους από Αλβανούς διανοούμενους στο εξωτερικό, οι οποίοι επηρεάστηκαν από τον Διαφωτισμό¹, ενώ η λήξη της ορίζεται με την ίδρυση του αλβανικού κράτους. Την περίοδο αυτή αν και δεν υπάρχουν διακρατικές σχέσεις, παρουσιάστηκε έντονα το στοιχείο του αλβανικού εθνικισμού το οποίο ενσαρκώθηκε σε μορφή κινημάτων, τους επικεφαλής των οποίων η ελληνική πλευρά κατέβαλε προσπάθειες να προσεγγίσει. Χαρακτηριστική είναι η προσπάθεια προσέγγισής τους στα μέσα του 19^{ου} αιώνα από ελληνοαλβανικούς κύκλους με σκοπό τη δημιουργία – συγκρότηση ενός δυαδικού κράτους στο πρότυπο του αυστρουγγρικού μοντέλου² με τη διατήρηση όμως της αυτονομίας του κάθε μέλους μέσα στους κόλπους του εν λόγω κράτους. Η τάση αυτή διατηρήθηκε μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, εξαλείφθηκε ωστόσο αργότερα με την παρέμβαση εθνικιστικών αλβανικών κύκλων. Η θρησκευτική, γεωγραφική, ταξική διαίρεση των

---

¹Σφέτας Σ., *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία, Τόμος Α' (Από την Οθωμανική Κατάκτηση των Βαλκανίων Μέχρι τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο 1354-1989)*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2009, σ. 272-275.

²Κόντης Β., *Ενσείσθητες Ισορροπίες, Ελλάδα και Αλβανία στον 20^ο αιώνα*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1994, σ. 44.

Αλβανών καθώς και συγκεκριμένες ενέργειές τους, αποτέλεσαν ανασταλτικό παράγοντα στις προσπάθειες προσέγγισης³

Από την πλευρά της η Ελλάδα επεδίωκε καλές σχέσεις με τους επικεφαλής των κινημάτων όπως ο Ισμαήλ Πασάς, απόφοιτος της Ζωσιμαίας Σχολής και πρωτεργάτης της αλβανικής εθνικής κίνησης. Παράλληλα αποσκοπούσε στην εξυπηρέτηση της επεκτατικής της πολιτικής μέσω της αποδυνάμωσης του αλβανικού εθνικού κινήματος, με διάφορες μεθόδους, χωρίς ωστόσο να το καταφέρει⁴. Η ελληνική πλευρά αντιλαμβανόταν θετικά την όποια αλβανική κίνηση σε εθνικό επίπεδο, εφόσον θα είχε αντισλαβική αιχμή και θα προπαγάνδιζε υπέρ της ιδέας ενός ελληνοαλβανικού κράτους⁵. Αν και υπήρχαν μέλη του *Αλβανικού Συνδέσμου*⁶ που αποδέχονταν έναν «φιλικό διακανονισμό» με την Ελλάδα, εντούτοις η αλβανική πλευρά απέρριπτε την ιδέα ένωσης των δύο εθνοτήτων λόγω έντονων πολιτιστικών και θρησκευτικών αντιθέσεων. Συνεπώς, οι όποιες προσπάθειες για συνεργασία μεταξύ των δύο πλευρών δεν ευοδώθηκαν και οδηγήθηκαν σε αδιέξοδο, ενώ παράλληλα ο ρόλος της Ιταλίας και της Πύλης αποτελούσε επιπλέον εμπόδιο στις ελληνοαλβανικές σχέσεις, καθώς τόσο η Ιταλία όσο και η Πύλη επεδίωκαν να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα στην περιοχή και σε καμία περίπτωση δεν επιθυμούσαν μια ελληνοαλβανική προσέγγιση.

Η ήττα του 1897 οδήγησε τους Έλληνες στο να δημιουργήσουν μια ελληνοαλβανική οργάνωση με σκοπό να προσελκύσουν τους Αλβανούς με το μέρος τους. Αυτή η οργάνωση έφερε το όνομα *Αλβανική Ένωση Αθηνών* και συστάθηκε το 1899 από Έλληνες που έλκυαν την καταγωγή τους από την περιοχή της Ηπείρου. Τον Μάη του 1899 μάλιστα η ίδια οργάνωση δημοσίευσε μια προκήρυξη με την οποία έκανε έκκληση στους «αδελφούς Αλβανούς», προπαγανδίζοντας τους σκοπούς της Ένωσης. Διεκήρυσσε ότι όλοι, Αλβανοί και Έλληνες ήταν αδέλφια

---

³Σφέτας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία, Τόμος Α΄*, ό.π., σ. 266 – 271 και σ. 450 – 464. Χαρακτηριστικά αναφέρονται η συμμετοχή των Αλβανών στο πλευρό των Οθωμανών κατά τη διάρκεια συρράξεων με την Ελλάδα, (παρά τις εξεγέρσεις και εναντίον της Πύλης), η σύσταση Αλβανικής Ορθόδοξης Αυτοκέφαλης Εκκλησίας στις ΗΠΑ, η εισαγωγή της αλβανικής γλώσσας στην λειτουργία και στην παιδεία κλπ.

⁴Πιτούλη – Κίτσου Χ., *Οι Ελληνοαλβανικές Σχέσεις και το Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα κατά την Περίοδο 1907 – 1914*, διδακτορική διατριβή, Εκδόσεις: Ολκός, Αθήνα, 1997.

⁵Σφέτας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία, Τόμος Α΄*, ό.π., σ. 458.

⁶Στο πλαίσιο της εθνικής αλβανικής αφύπνισης συστάθηκε στην Πρίσρενη το 1878, ο *Αλβανικός Σύνδεσμος*, με σκοπό την αντίσταση σε οποιαδήποτε προσπάθεια απόσπασης τρίτων «αλβανικών εδαφών», καθώς και την επίτευξη ενός αυτόνομου καθεστώτος μέσα στην οθωμανική αυτοκρατορία βλ. περισσότερα Κόντης Β., *Ενυπόθητες Ισορροπίες, Ελλάδα και Αλβανία στον 20^ο αιώνα*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1994, σ. 14-18.

παρά τις θρησκευτικές τους διαφορές, ότι κατά τη διάρκεια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας είχαν όλοι την ίδια θρησκεία, ένα βασίλειο, μία πατρίδα. Κατά τον ίδιο τρόπο, έπρεπε να συμβεί και το αντίστοιχο και μετά την πτώση των Οθωμανών και να δημιουργηθεί ένα κοινό ελληνοαλβανικό βασίλειο, όπου μέσα από αυτή την ένωση θα αναδεικνύονταν μια μεγάλη Αλβανία και μία μεγάλη Ελλάδα. Στην Ελλάδα, την περίοδο εκείνη αναπτύχθηκε σχετική αρθρογραφία που υποστήριξε τις θέσεις της δημιουργίας του δυαδικού κράτους, χωρίς ωστόσο να επηρεάσει και την κατεύθυνση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.⁷

Η αλλαγή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής ξεκίνησε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όταν η Αθήνα αντιλήφθηκε ότι οι Αλβανοί διεκδικούσαν ένα ανεξάρτητο ή αυτόνομο κράτος. Έτσι ορισμένοι επικεφαλής της ελληνικής διπλωματίας προσέγγισαν εξέχουσες προσωπικότητες της αλβανικής πλευράς, με σκοπό την άσκηση επιρροής επάνω τους, μια κίνηση που επηρεάστηκε και από την τεταμένη κατάσταση που επικρατούσε στη βόρειο Αλβανία και στο Κόσσυφοπέδιο, ως αποτέλεσμα της πολιτικής των Νεότουρκων ενάντια τους.⁸ Σημειώθηκε παροχή βοήθειας από την Ελλάδα προς τους τοπικούς Αλβανούς ηγεμόνες στις επαναστάσεις τους εναντίον των Οθωμανών (ενίσχυση με χρήματα, οπλισμό και πολιτική στήριξη), οι οποίες ωστόσο δεν «απέδωσαν τα προσδοκόμενα».

Ως δεύτερη περίοδος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, εκείνη που ξεκινάει από την αναγνώριση του αλβανικού κράτους ως ανεξάρτητο με τη διάσκεψη του Λονδίνου το 1913, μέχρι την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Στην εν λόγω χρονική περίοδο πραγματοποιήθηκαν οι σημαντικότερες εξελίξεις που σημάδεψαν την πορεία των ελληνοαλβανικών σχέσεων αλλά και του ελληνισμού της Βορείου Ηπείρου⁹. Ενδεικτικά αναφέρονται γεγονότα όπως, η απελευθέρωση και έπειτα η αποχώρηση του ελληνικού στρατού από την περιοχή της Β. Ηπείρου, η ανακήρυξη της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Β. Ηπείρου στις 17 Φεβρουαρίου 1914, με πρόεδρο

---

⁷Vickers M., *Οι Αλβανοί, Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία*, (μτφ., Ε. Παππά), Οδυσσέας, Αθήνα, 1995, σ. 24-26.

⁸Vickers, ό. π., σ. 91.

⁹Ο όρος Βόρειος Ήπειρος γεννήθηκε σε αντιδιαστολή με τη Νότια Ήπειρο τη στιγμή που αυτή ενσωματώθηκε στην ελληνική επικράτεια μετά τους Βαλκανικούς πολέμους. Οι ονομασίες δεν αντιστοιχούν σε γεωγραφικές διαίρεσεις αλλά προέκυψαν από την πολιτικοστρατιωτική, διπλωματική και στρατηγική συγκυρία. Το αλβανικό κράτος απορρίπτει την ύπαρξη «Βορείου Ηπείρου», καθώς ο όρος θέτει, εμμέσως, ζήτημα ένωσης με τη Νότια. Ενδελεχώς για τα όρια βλ. στο Καλλιβρετάκης Λεωνίδα, «Η ελληνική κοινότητα της Αλβανίας από σκοπιά της ιστορικής γεωγραφίας και δημογραφίας», στο Βερέμης Θ., Κουλουμπής Θ. και Νικολακόπουλος Η., (Επιμ), *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*, ΕΛΙΑΜΕΠ, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1995, σ. 25-30.

τον Γεώργιο Ζωγράφο, πρώην υπουργού εξωτερικών της Ελλάδας¹⁰ - παρά την αντίθεση της επίσημης ελληνικής κυβέρνησης – και η προσωρινή ένωση με την Ελλάδα. Ακολούθησαν ένοπλες συγκρούσεις οι οποίες τελικά οδήγησαν στην υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας και της συμφωνίας της Καπεστίτσας με την υπογραφή των οποίων βελτιώθηκαν οι σχέσεις των δύο πλευρών. Το 1920, η Κοινωνία των Εθνών δέχτηκε την Αλβανία στους κόλπους της¹¹ και το αλβανικό κράτος ανέλαβε την υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων του ελληνικού μειονοτικού στοιχείου, μια υποχρέωση την οποία ωστόσο ποτέ δεν τήρησε, όπως και θα δούμε παρακάτω.

Στην περίοδο αυτή διευθετήθηκε οριστικά και το θέμα της χάραξης των ελληνοαλβανικών συνόρων, το οποίο και ταλαιπώρησε για μεγάλο χρονικό διάστημα τις δύο χώρες. Παρά τα προβλήματα και τις διαφωνίες, οι δύο πλευρές οδηγήθηκαν στην υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Φλωρεντίας, με το οποίο καθορίστηκε η γραμμή των συνόρων, στο σημείο όπου είναι μέχρι σήμερα¹². Αντίθετα, τα θέματα της ελληνικής μειονότητας, του Αυτοκέφαλου της Αλβανικής Ορθοδόξου Εκκλησίας, της αποζημίωσης των απαλλοτριωθέντων κτημάτων των Αλβανών Τσάμηδων που ζούσαν στην Ελλάδα,¹³ εξακολουθούσαν να αποτελούν πεδίο έριδας. Στο πλαίσιο της εφαρμογής μιας πολιτικής κατευνασμού, καταβλήθηκε προσπάθεια επίλυσής τους από την ελληνική πλευρά. Έτσι η ρυθμίστηκε το θέμα των περιουσιών και αναγνωρίστηκε το Αυτοκέφαλο της Αλβανικής Ορθοδόξου Εκκλησίας. Επιπλέον, εξομαλύνθηκαν οι σχέσεις Τιράνων - Αθήνας, καθώς υπογράφηκαν τέσσερις διμερείς συμβάσεις, ενώ ρυθμίστηκαν και θέματα εκπαίδευσης σε ανώτατα ιδρύματα στην Ελλάδα και σε στρατιωτικές σχολές. Ωστόσο, οι παραπάνω προσπάθειες όχι μόνο δεν οδήγησαν στη βελτίωση των σχέσεων, αλλά αντιθέτως, προκάλεσαν την όξυνσή τους και δημιούργησαν επιπλέον προβλήματα στις διμερείς σχέσεις.

Σημαντικές επίσης υπήρξαν και οι προσπάθειες που κατέβαλε η ελληνική πλευρά για τη βελτίωση των οικονομικών και ιδιαίτερος των εμπορικών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, μέσω της εισροής ελληνικών κεφαλαίων στην Αλβανία και

---

¹⁰Κόντης Β., *Ελληνισμός της Βορείου Ηπείρου και Ελληνοαλβανικές σχέσεις*, (Τόμος I, 1897 – 1908), Βιβλιοπωλείο Εστίας, Αθήνα, 1995, σ. 85.

¹¹Pavlovich S., *Ιστορία των Βαλκανίων, 1804-1945*, Ιστορ, Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2005, σ. 333-335.

¹²Κόντης Β., *Ελληνισμός της Βορείου Ηπείρου και Ελληνοαλβανικές σχέσεις*, (Τόμος III, 1922 – 1929), Βιβλιοπωλείο Εστίας, Αθήνα, 1995, σ. 18.

¹³Σφέτσας,, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία, Τόμος Α΄*, ό.π., σ. 147.

της εξυπηρέτησης των λιμανιών της από την ελληνική εμπορική ναυτιλία¹⁴. Μία ακόμη πράξη καλής θέλησης προς βελτίωση των σχέσεων των δύο πλευρών ήταν και η αναγνώριση από το στρατηγό Πάγκαλο ως «μειονότητα αλβανικής καταγωγής», των μουσουλμάνων Τσάμηδων της Θεσπρωτίας, οι οποίοι δεν θεωρούσαν εαυτούς ανταλλάξιμους πληθυσμούς όπως όριζαν οι προβλέψεις της συνθήκης της Λωζάνης.¹⁵ Αυτή την κίνηση διαδέχθηκε ένας αριθμός πράξεων, όπως η διάλυση των Βορειοηπειρωτικών συλλόγων εντός της Ελλάδας μετά από αίτημα της αλβανικής πλευράς. Υπογράφηκαν επίσης συμβάσεις ελληνοαλβανικής συνεργασίας (εμπορικές), ρυθμίστηκαν θέματα ιθαγένειας, έκδοσης φυγόδικων και εκπαίδευσης¹⁶.

Από τη δεκαετία του 1920 και έπειτα, μέσα από διεθνή διπλωματική δράση και σε συνάρτηση με το θεσμό της Κοινωνίας των Εθνών, η Ελλάδα προσπάθησε, είτε μέσω της υποβολής υπομνήματος με θέμα τη Βόρειο Ήπειρο, στη διάσκεψη Ειρήνης του Παρισιού της 30^{ης} Δεκεμβρίου 1918, να ζητήσει την απόδοση τμήματος της Βορείου Ηπείρου (σε συγκεκριμένη περιοχή) που κατοικούνταν από Έλληνες είτε να περισώσει την ομαλή διαβίωση και εκπαιδευτική δράση της εθνικής μειονότητας εντός του αλβανικού εδάφους¹⁷. Αξίζει να αναφερθεί ότι η Ελλάδα υπήρξε η πρώτη χώρα που αναγνώρισε το Ζώγου ως βασιλιά της Αλβανίας. Η ελληνική μειονότητα, αντέδρασε στην καταπάτηση των δικαιωμάτων της, όπως στη βαθμιαία παρακώλυση και απαγόρευση της ελληνικής εκπαιδευτικής διαδικασίας¹⁸, με την αποστολή επιστολής προς την Κοινωνία των Εθνών η οποία και έκανε αποδεκτή την επιστολή. Ωστόσο επίσημη διακρατική συμφωνία για τις μειονότητες δεν είχε υπογραφεί¹⁹.

Η Αλβανία, πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, διάνυσε έναν ταραχώδη πολιτικό βίο. Ο Νόλι και ο Ζώγου υπήρξαν οι δύο βασικές πολιτικές φυσιογνωμίες

---

¹⁴Μιχαλόπουλος Δ., *Σχέσεις Ελλάδας – Αλβανίας, 1923 – 1928*, Εκδόσεις: Παρατηρητής, Αθήνα, 1987, σ. 56.

¹⁵Βακαλόπουλος Κ., *Ιστορία της Ηπείρου, Από τις αρχές της Οθωμανοκρατίας ως τις μέρες μας*, Σταμούλης, Θεσσαλονίκη, 2007, σ. 703-705.

¹⁶Κόντης Β., *Ενυπόθετες Ισορροπίες, Ελλάδα και Αλβανία στον 20^ο αιώνα*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1994, σ. 152.

¹⁷Βακαλόπουλος, *Ιστορία της Ηπείρου*, ό. π., σ. 685-698.

¹⁸Βακαλόπουλος, *Ιστορία της Ηπείρου*, ό. π., σ. 700.

¹⁹Σφέτσας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία, Τόμος Β΄* (Από τον Μεσοπόλεμο στη λήξη του Ψυχρού Πολέμου 1919 – 1989), Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2011, σ. 163.

της περιόδου²⁰, αποτυγχάνοντας να οικοδομήσουν ισχυρούς πολιτειακούς θεσμούς²¹. Εξωτερικοί παράγοντες, όπως οι άλβανο-γιουγκοσλαβικές σχέσεις, αλλά και το συνεχές γεωπολιτικό ενδιαφέρον της Ρώμης αποτέλεσαν σημαντικές παραμέτρους, που επηρέασαν με αρνητικό τρόπο την πολιτική ζωή της χώρας²² - με την απουσία «θρησκευτικής συνοχής» στη χώρα, να διευκολύνει τη γιουγκοσλαβική και ιταλική ανάμιξη²³. Ιδιαίτερα η οικονομική, πολιτική και στρατιωτική διείσδυση της Ιταλίας εντατικοποιήθηκε²⁴, φτάνοντας στην προσάρτηση της το 1939, στην αυγή του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Ως τρίτη περίοδος ορίζεται εκείνη που ξεκινάει με την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου έως το 1990, χρονολογία που αποτελεί την αφετηρία της έρευνας της παρούσας εργασίας. Μετά την ενσωμάτωση της Αλβανίας στην Ιταλία, κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αναδείχθηκαν οι δυνάμεις αντίστασης οργανωμένες από το Κομμουνιστικό Κόμμα της Αλβανίας, υπό την ηγεσία του Ενβέρ Χότζα.²⁵ Η Αλβανία από την απελευθέρωση της, στα τέλη του 1944, έως την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων το 1989 παλινδρόμησε από τη ρήξη με τη Γιουγκοσλαβία το 1948, τις στενές σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση (από το 1948 ως το 1960), μέχρι την πρόσδεση της στην Κίνα (από το 1961 ως το 1978), στη βάση μίας εσωστρέφειας και της καλλιέργειας ενός «γεωπολιτικού απομονωτισμού». Μετά τον θάνατο του Ενβέρ Χότζα, το 1985, ο οποίος υπήρξε «απόλυτος μονάρχης» και ρυθμιστής της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής ζωής της χώρας²⁶, αναδείχθηκε στην ηγεσία του Κόμματος και της χώρας ο Ραμίζ Αλία.

Η κοινωνική διάλυση, που κόντεψε να επέλθει κατά τον μέτα-κομμουνιστικό μετασχηματισμό της Αλβανίας, υπογράμμισε και την «διαίτερη κληρονομιά» της κομμουνιστικής περιόδου. Τη συγκεκριμένη περίοδο χαρακτήρισε η

---

²⁰Για τον ανταγωνισμό των δύο ανδρών στο πολιτικό πεδίο της Αλβανίας και τις διαφορετικές καταβολές, αντιλήψεις και οράματα για το νεοσύστατο Αλβανικό κράτος, βλ., Σφέτας Σ., *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία Τόμος Β*, ό. π., σ. 147-157.

²¹Pavlovich, ό. π., σ. 340-341.

²²Pavlovich, ό. π., σ. 336-341.

²³Προσπάθησαν να επηρεάσουν, το μεν Βελιγράδι τους ορθόδοξους πληθυσμούς του Νότου, η δε Ρώμη τους καθολικούς πληθυσμούς του Βορρά. Pavlovich, ό. π., σ. 339.

²⁴Μαντά Ε., *Πολιτική και Οικονομία σε Αμφίδρομη Σχέση, το Δάνειο του 1931 και η Κρίση των Ιταλο – Αλβανικών Σχέσεων (1930-1932)*, Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας, Θεσσαλονίκη, 1994, σ. 42-44.

²⁵Για την Αλβανία την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, βλ. Σφέτας Σ., *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία Τόμος Β΄*, ό. π., σ. 241-259· για την ανάδειξη του Κομμουνιστικού Κόμματος Αλβανίας ως ηγέτιδα δύναμη, βλ., επίσης, Χρηστίδης Γ., *Τα Κομμουνιστικά Βαλκάνια*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2003, σ. 17-22.

²⁶Για την κομμουνιστική περίοδο της Αλβανίας και την πολιτική της ζωή, βλ., Χρηστίδης Γ., σ. 17-65.

προσωπολατρεία και η συγκέντρωση απόλυτης εξουσίας στα χέρια του Χότζα, ο οποίος θεωρείται και υπεύθυνος για τη διεθνή απομόνωση της χώρας ακόμα και εντός του κομμουνιστικού μπλοκ. Η Αλβανία εγκατέλειψε την ΚΟΜΕΚΟΝ το 1968 και ακολούθησε έναν ιδιότυπο κινέζικο προσανατολισμό, πολύ μακριά όμως γεωγραφικά από την ίδια την Κίνα και χωρίς λοιπά συγγενή πολιτιστικά και οικονομικά χαρακτηριστικά, όπου θα έστεφαν με οποιαδήποτε επιτυχία έναν τέτοιο πολιτικό προσανατολισμό.²⁷

Ως προς τις ελληνοαλβανικές σχέσεις, ήδη από το 1940, οι διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών διεκόπησαν (κήρυξη εμπόλεμου και χαρακτηρισμός της Αλβανίας ως «εχθρικό κράτος» από την πλευρά της Ελλάδας). Το 1946 η προσπάθεια της Ελλάδας με την υποβολή αιτήματος στη Διάσκεψη Ειρήνης για εδαφικές διεκδικήσεις επί της Β. Ηπείρου απέτυχε. Η Αλβανία συνέδεσε την εξομάλυνση των διμερών σχέσεων με την άρση της εμπόλεμης κατάστασης και την αποκήρυξη των ελληνικών εδαφικών διεκδικήσεων.

Κατά τη διάρκεια συνομιλιών του Έλληνα πολιτικού Σοφοκλή Βενιζέλου με το Σοβιετικό ηγέτη Νικήτα Χρουστσόφ, το 1960, ζητήθηκε η μεσολάβηση του Χρουστσόφ ώστε να επιτευχθεί το καθεστώς της αυτονομίας της Β. Ηπείρου²⁸. Το παραπάνω γεγονός προκάλεσε τη δυσαρέσκεια του Χότζα ο οποίος το θεώρησε ως σιωπηρή υποστήριξη των ελληνικών εδαφικών διεκδικήσεων. Αργότερα ακολούθησε, ως ένδειξη καλής θέλησης, η επιστροφή αιχμαλώτων από την πλευρά της Αλβανίας, η αφαίρεση ναρκών στον κόλπο της Κέρκυρας και η αποκατάσταση της ναυσιπλοΐας.²⁹ Στην προσπάθεια αποτροπής εγκατάστασης πυραύλων του ΝΑΤΟ (North Atlantic Treaty Organization, Σύμφωνο της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας) στην Ελλάδα, η Σοβιετική Ένωση επεδίωξε να προσφέρει τις «καλές της υπηρεσίες» στην εξομάλυνση των ελληνο-αλβανικών σχέσεων.

Η αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων πραγματοποιήθηκε το 1971 και από το 1974 σημειώθηκε σταθερή βελτίωση με υποτυπώδη εμπορικές συναλλαγές καθώς και με την αεροπορική σύνδεση των δύο χωρών από το 1977.³⁰ Ακολούθησαν, η σύναψη διακρατικής εμπορικής συμφωνίας τριετούς διάρκειας το 1976, μια δεύτερη ως συμφωνία πληρωμών, ενώ μεταξύ των ετών 1976-1977

---

²⁷Παπασωτηρίου Χ., *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, 1994, σ. 203-204.

²⁸Χρησιτίδης, ό.π., σ. 52-53.

²⁹Σκουλίδας Η., *Οι Σχέσεις Ελλάδας – Αλβανίας, στο Βαλκάνια 1913 – 2011, Εκατό Χρόνια Θύελλες και Χίμαιρες*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 2012, σ. 219-220.

³⁰Χρησιτίδης, ό.π., σ. 59.

υπεγράφησαν οι εξής συμφωνίες: υγειονομική, φυτοπαθολογική, κτηνιατρική, ενώ το 1977 υπογράφηκε συμφωνία απευθείας αεροπορικής σύνδεσης Αθηνών-Τιράνων³¹. Μάλιστα, από το τέλος του 1984 η Ελλάδα και η Αλβανία υπέγραψαν πέντε διακρατικές συμφωνίες και το 1985 άνοιξε μία συνοριακή δίοδος στην Κακαβιά, ενώ το μεγάλο βήμα πραγματοποιήθηκε το 1987, όταν και η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε στην άρση του εμπολέμου, αποχαρακτηρίζοντας την Αλβανία από «εχθρικό κράτος».³²

Εισαγωγικά, αυτές είναι σε γενικές γραμμές οι διμερείς, ελληνοαλβανικές σχέσεις μέχρι και το 1990. Η γειτνίαση, το κοινό οθωμανικό παρελθόν η εμπλοκή στο γεωπολιτικό πεδίο, καθώς και μειονοτικά θέματα διαδραμάτισαν κατά καιρούς σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των διμερών σχέσεων πέραν των προβληματισμών, όπου τα συμφέροντα των δύο μερών συνέπιπταν.

---

³¹Αντωνόπουλος Η., *Αλβανία και Ελληνοαλβανικές Σχέσεις, 1912-1994*, Εκδόσεις: Ωκεανίδα, Αθήνα, 1995, σελ. 32.

³²Χρησιτίδης, ό.π., σ. 62.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Η εξωτερική πολιτική Ελλάδας και Αλβανίας μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου

2.1 Η ελληνική εξωτερική πολιτική

Για την Ελλάδα, η βαλκανική χερσόνησος αντιμετωπίζεται ως η «φυσική της ενδοχώρα», πεδίο άσκησης οικονομικών, πολιτικών και πολιτιστικών επιδιώξεων, καθώς και πεδίο ανταγωνισμού διαφορετικών εθνικών συμφερόντων. Οι αλλαγές που συντελέστηκαν τα τέλη της δεκαετίας του 1980, δημιούργησαν ένα νέο, εξαιρετικά ρευστό, γεωπολιτικό περιβάλλον. Η Ελλάδα, που ήταν μέλος του δυτικού κόσμου, αλλά και που βρισκόταν σε ευνοϊκότερη οικονομική και πολιτική κατάσταση, δεν κατάφερε να εκμεταλλευτεί τα σαφή πλεονεκτήματα που διέθετε.³³

Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα ως μία χώρα της ΕΕ και μέλος του ΝΑΤΟ και της ΕΕ κλήθηκε να σχεδιάσει μία βαλκανική πολιτική, σύμφωνα με την οποία, μετά την κατάρρευση του κομμουνιστικού μπλοκ, θα ενίσχυε την «ευρωπαϊκή προοπτική» για το σύνολο της περιοχής. Η ευρωπαϊκή προοπτική αποτελούσε εξάλλου και το ευνοϊκότερο πλαίσιο για την επίλυση των όποιων διμερών προβλημάτων απέμειναν με τους βόρειους γείτονές της. Μία τέτοια δυναμική από τις αρχές του 1990 και έπειτα, θεωρήθηκε εφικτή καθώς ήταν συνεπικουρούμενη και από έναν οικονομικό δυναμισμό, τον οποίο επέδειξε η χώρα προς τα Βαλκάνια και αποτέλεσε στοιχείο πλέον καθοριστικό για τη βαλκανική της πολιτική.³⁴ Κατά αυτόν τον τρόπο και σε μία περιοχή μετέωρων ισορροπιών, έκρυθμων καταστάσεων και αβέβαιου επενδυτικού κλίματος, η Ελλάδα απέκτησε, την περίοδο 1994-2004, σημαντικά ερείσματα. Αυτά εντοπίστηκαν στον επιχειρηματικό τομέα, αλλά επεκτάθηκαν και επηρέασαν το οικονομικό και πολιτιστικό τομέα της περιοχής. Μάλιστα, η χώρα απέκτησε προβάδισμα σε σχέση με άλλα κράτη σε οικονομικό και διπλωματικό

---

³³Βλαχάκης Ν., *Από τη Βαλκανική συνάφεια στην κοινή Ευρωπαϊκή προοπτική, Επικοινωνιακές Δράσεις των γραφείων Τύπου και Επικοινωνίας*, στο, www.icp-forum (πρόσβαση 20/03/2014)

³⁴Βαλντέν Σ., «Η Βαλκανική Πολιτική της Ελλάδας. Κριτικός Απολογισμός της Μεταπολεμικής Περιόδου και Προοπτικές», στο, Τσάκωνας Π., (επιμ), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Μια Συνολική Προσέγγιση, Τόμος Β΄*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003, σ. 392.

επίπεδο στην περιοχή των Βαλκανίων, ένα προβάδισμα που ωστόσο θα χαθεί στα επόμενα χρόνια.³⁵

Η Ελλάδα ως ένα κράτος δημοκρατικό, μέλος του ΝΑΤΟ και της ΕΟΚ/ΕΕ έπρεπε να λάβει υπόψη της τρεις βασικούς στόχους στην εξωτερική της πολιτική για τα Βαλκάνια. Ο πρώτος ήταν η προώθηση μιας ευρωπαϊκής πολιτικής για τα Βαλκάνια. Ο δεύτερος και τρίτος αφορούσαν την ανάπτυξη ειρηνικών διακρατικών σχέσεων και της περιφερειακής συνεργασίας. Η Αθήνα όφειλε να επιδιώξει σθεναρά και τους τρεις, χωρίς ωστόσο να παραβλέπει εκείνα τα «ειδικά ζητήματα» που ανέκυψαν, όπως η πΓΔΜ και ο ανερχόμενος αλβανικός εθνικισμός.³⁶ Επρόκειτο για μια ιδεατή κατεύθυνση στην οποία θα έπρεπε να κινηθεί η ελληνική εξωτερική πολιτική στα Βαλκάνια, μέσα δηλαδή από τη δυναμική μίας ώριμης δημοκρατίας, η οποία εκφράστηκε θεσμικά και από την ΕΕ και από το ΝΑΤΟ.

Αντί αυτού, όπως παρατηρεί ο Σωτήρης Βαλντέν «για μια σειρά από λόγους οι ιστορικοί του μέλλοντος θα αναζητήσουν και θα ιεραρχήσουν με μεγάλο ενδιαφέρον, ότι η περίοδος μετά το 1990 χαρακτηρίζεται στην εξωτερική μας πολιτική από μία άνευ προηγουμένου κατολίπηση. Μέσα σε τρία χρόνια, τα τρία πρώτα της δεκαετίας του 1990, η Ελλάδα κατόρθωσε να ανοίξει όλα σχεδόν τα μέτωπα στα Βαλκάνια κατά τρόπο αδιέξοδο, να απομονωθεί σε εκπληκτικό βαθμό στην περιοχή και να βρεθεί σε πορεία σύγκρουσης, αν όχι και ρήξης, με τους ευρωπαίους και δυτικούς εταίρους και συμμάχους της, με κίνδυνο μακροχρόνιων καταστροφικών συνεπειών. Οι αιχμές αυτής της πορείας υπήρξαν βέβαια το Μακεδονικό και η ταύτιση με το σέρβικο επεκτατισμό αλλά δυσκολεύεται κανείς να βρει κάποιον τομέα των βαλκανικών της σχέσεων που να μην είναι προβληματικός». Και συνεχίζει ο Βαλντέν «είναι αξιοπρόσεκτο, ότι παρά το γεγονός πως ακούγονται πολλές φωνές που αμφισβητούν τα όσα γίνονται, η πρόσφατη ελληνική βαλκανική πολιτική φαίνεται να χαράσσεται και να υλοποιείται με μεγάλο βαθμό συναίνεσης. Μάλιστα, στην κοινή γνώμη έχει καλλιεργηθεί ανησυχητικά η εθνικιστική υστερία και η μισαλλοδοξία διαμορφώνοντας έτσι ένα ευνοϊκότερο υπόβαθρο για τη συνέχιση της αδιέξοδης πορείας».³⁷

---

³⁵Κοτζιάς Ν., *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα, Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αναστοχασμός, Καστανιώτης, Αθήνα, 2010, σ. 211.

³⁶Κοτζιάς ό. π., σ. 214-215.

³⁷Βαλντέν Σ., *Μακεδονικό και Βαλκάνια, 1991-1994, Η αδιέξοδη πορεία της ελληνικής πολιτικής*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1994, σ. 14-15.

Πράγματι, η ελληνική εξωτερική πολιτική βρέθηκε μπροστά σε σοβαρή αγκύλωση, όσο αφορά τη βαλκανική της πολιτική, καθώς το *Μακεδονικό* μονοπώλησε το διπλωματικό ενδιαφέρον της Αθήνας. Μάλιστα, τη δημαγωγική θεώρηση, τη διαδέχθηκε και μία «εθνικιστική υστερία». Κύκλοι, πριμοδοτούσαν μια εθνικιστική αντιμετώπιση της βορείου γείτονας πΓΔΜ, γεγονός που από μόνο του δυσχέραινε την κάθε κίνηση προς εκσυγχρονισμό στην εξωτερική πολιτική. Ενώ η διολίσθηση προς σκληρές και άκαρπες κινήσεις, διαμόρφωσε την εικόνα μιας απαρχαιωμένης αντίληψης της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.³⁸ Για αυτό και επισημαίνεται ότι η Ελλάδα χρειαζόταν και χρειάζεται στην εξωτερική της πολιτική, μια πολυμερή ενεργητικότητα μακριά από εμμονές και στρεβλώσεις και μια στροφή στα μειονοτικά ζητήματα με προσαρμογή στις σύγχρονες τάσεις προσέγγισης τους.³⁹ Άλλωστε, η Ελλάδα κράτησε όλα αυτά τα χρόνια μία «σκληρή στάση» απέναντι στην πΓΔΜ, η οποία θεωρήθηκε ως αναχρονιστική. Μόνο αν θυμηθεί κανείς έως και την περίπτωση του εμπάργκο προς την πΓΔΜ το 1994, το οποίο συνέβαλε α) στη μονοπώληση της βαλκανικής πολιτικής στο Μακεδονικό, εξωραΐζοντας την αδιαλλαξία των Σκοπίων και β) στην παγίωση της εικόνας μίας άτεγκτης και πεπαλαιωμένης διπλωματικής μεθοδολογίας, η οποία και προκάλεσε την καχυποψία των εταίρων και συμμάχων της.⁴⁰ Φθάνει κανείς λοιπόν να συμπεράνει, ότι η μονοπώληση της άσκησης της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας στο Μακεδονικό ουσιαστικά την αγκύλωσε σε μια περιπέτεια, της αντίθεσης, προς το βασικό κανόνα του εθνικού συμφέροντος.

Επισημαίνεται, ο τρόπος με τον οποίο η Ελλάδα κινήθηκε όχι μόνο δεν επέλυσε το πρόβλημα αλλά το επέτεινε και το μεγέθυνε. Η Ελλάδα οδηγήθηκε σε ένα διπλωματικό αδιέξοδο, αντί να εξομαλύνει τις σχέσεις της με την πΓΔΜ. Η λεγόμενη «σκοπιανοποίηση» της εξωτερικής πολιτικής απείλησε να αναπροσδιορίσει τις εθνικές προτεραιότητες μετά το 1974, προσανατολισμένες σύμφωνα με το κοινοτικό κεκτημένο, στο απαραβίαστο των συνόρων, τη δημιουργία και σταθεροποίηση δημοκρατικών θεσμών και στο σεβασμό και προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων.⁴¹ Οι σχέσεις Ελλάδας - πΓΔΜ εξομαλύνθηκαν με την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας το 1995, μετά από διπλωματική παρέμβαση

---

³⁸Βαλντέν, *Μακεδονικό και Βαλκάνια*, ό. π., σ. 31-32.

³⁹Βαλντέν, *Μακεδονικό και Βαλκάνια*, ό. π., σ. 32.

⁴⁰Βαλντέν, *Μακεδονικό και Βαλκάνια*, ό. π., σ. 48-60 και σ. 76-77.

⁴¹Βερέμης Θ. – Κουλουμπής Θ., *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Διλήμματα μιας Νέας Εποχής* (Κείμενα Εργασίας 8), Σίδερης, Αθήνα, 1997, σ. 37-45.

των Η.Π.Α., με αξιοσημείωτη ανάπτυξη και συνεργασία των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων τα επόμενα χρόνια.

Όλα τα παραπάνω κρίθηκαν αναγκαία να ειπωθούν ώστε να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο ασκήθηκε η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας. Η εναλλαγή των δύο μεγάλων κομμάτων στη διακυβέρνηση της χώρας την περίοδο εκείνη, μοιραία επηρέασε και τα πρόσωπα, που προέκυψαν και ανελίχθηκαν στην άσκηση της διπλωματίας. Ωστόσο, πρόκειται για το ίδιο περίπου πολιτικό προσωπικό, που χειρίστηκε την κατάσταση. Ο Δημήτρης Κώνστας έχει προσδιορίσει τρεις τάσεις στην άσκηση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής από το 1974 έως το 2004. Η πρώτη τάση, επικεντρώνεται στη φθίνουσα επίδραση των εσωτερικών πολιτικών αντιπαραθέσεων στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, όπου ανάλογα με την κυβερνώσα δύναμη επηρεάστηκε και ο τρόπος αντίληψης περί της θέσης της Ελλάδας στο διεθνή χώρο και το είδος του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει. Η δεύτερη τάση, βρέθηκε στον αντίποδα της προηγούμενης και αφορά τη παραδοσιακή θεσμική διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής, που μετριάστηκε, ωστόσο, άλλοτε από την απευθείας επίδραση και άλλοτε από την όσμωση των μηχανισμών της ΕΕ. Η τρίτη τάση, που αφορά την περίοδο μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, των βαλκανικών χωρών και της Αλβανίας στην προκειμένη περίπτωση, με την πρόταξη της οικονομικής δραστηριότητας και διάστασης της εξωτερικής πολιτικής σε βάρος των καθαρά πολιτικών της όψεων.⁴²

Έχοντας τα παραπάνω υπόψη, είναι κατανοητό γιατί η διπλωματία και η ελληνική εξωτερική πολιτική αγκυλώθηκαν ως επί το πλείστον στο Μακεδονικό ζήτημα. Σημειώνεται, ότι η Ελλάδα αποπειράθηκε να συμμετέχει όλο αυτόν τον καιρό σε συνεργασία με τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη σε πρωτοβουλίες πολυμερούς βαλκανικής συνεργασίας, μέσα από διαδικασίες συναντήσεων εμπειρογνώμων για τη συνεργασία της ΝΑ Ευρώπης. Η θεματική της περιέλαβε την οικονομική συνεργασία, το εμπόριο και το περιβάλλον, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και της παράνομης διακίνησης χρήσιμων ή ύποπτων αγαθών, τα ανθρώπινα και μειονοτικά δικαιώματα και άλλα.⁴³

---

⁴²Κώνστας Δ., «Πρόλογος», στο, Κ. Αρβανιτόπουλος - Μ. Κοπά, (επιμ), *Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτ. Διεθνών Σχέσεων, Λιβάνης, Αθήνα, 2005, σ. 17-19.

⁴³Κοντονής Χ., «Η Διαβαλκανική Συνεργασία 1974-2004: Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Βαλκανικής Περιφερειακής Πολιτικής», στο, Αρβανιτόπουλος Κ. - Κοπά Μ., (επιμ), *Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Λιβάνης, Αθήνα, 2005, σ. 32-46.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η Ελλάδα αποδείχθηκε «ανέτοιμη» να αντιμετωπίσει τη ρευστή πραγματικότητα της μετακομμουνιστικής περιόδου, με ζητήματα όπως η μαζική μετανάστευση από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και την κατάργηση των «διαχωριστικών γραμμών» που ίσχυαν.⁴⁴ Για να κατανοηθεί λοιπόν το πλέγμα των σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και της Αλβανίας, θα πρέπει να δοθεί βάση στα παραπάνω τεκταινόμενα. Άξιο σημασίας υπήρξε το γεγονός, ότι από το 1995 και έπειτα, συγκροτήθηκε μια συνολική βαλκανική προσέγγιση, δηλαδή μια περιφερειακή προσέγγιση στην ασφάλεια, ευημερία, δημοκρατία με έμφαση στην ανθρωπιστική βοήθεια, στις αρχές του σεβασμού της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας όλων των κρατών της περιοχής, στο σεβασμό των υφιστάμενων συνόρων και την αποθάρρυνση τυχόν αποσχιστικών τάσεων.⁴⁵ Έτσι, και αφού επαρκώς επεξηγήθηκε, το πεδίο κίνησης της ελληνικής βαλκανικής πολιτικής, οι ελληνοαλβανικές σχέσεις αντανάκλασαν σε σημαντικό βαθμό τις συστημικές αδυναμίες που διαμορφώθηκαν από τους παρακάτω τρεις παράγοντες: α) από την απόκλιση εθνικών συμφερόντων μεταξύ δρώντων που διαχρονικά εμφανίστηκαν στο πλαίσιο ενός ανταγωνιστικού μοντέλου διεθνούς συμπεριφοράς, β) από την αδυναμία της αλβανικής πολιτικής ελίτ να υιοθετήσει συνεργάσιμες πολιτικές και να προσαρμοσθεί στα νέα δεδομένα της μετα-ψυχροπολεμικής εποχής, γ) στα ζητήματα της ελληνικής μειονότητας αλλά και αυτό των Τσάμηδων, τα οποία αποτέλεσαν διαχρονικά σημεία τριβής μεταξύ των δύο χωρών, θέτοντας ζήτημα αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων τους, με τρόπο που να μην απειληθεί το εδαφικό καθεστώς.⁴⁶

Συμπεραίνεται ότι οι ελληνοαλβανικές σχέσεις χαρακτηρίστηκαν από αστάθεια στην περίοδο που ακολούθησε μετά τον Ψυχρό Πόλεμο η οποία οφείλεται σε μία σειρά παραμέτρων, όπως: η παραβίαση των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας, η αίσθηση της πλειονότητας της αλβανικής πολιτικής ελίτ ότι η ελληνική μειονότητα αποτελεί απειλή για την εθνική ασφάλεια της χώρας, γεγονός που οδήγησε σε προσπάθειες πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής απομόνωσης και περιθωριοποίησής της, η ελληνοφοβία που χαρακτήριζε κομμάτι της αλβανικής κοινής γνώμης, η πολιτική του ελληνικού κράτους απέναντι στην ελληνική

---

⁴⁴Κοπά Μ., «Ελληνική Βαλκανική Πολιτική, Τριάντα Χρόνια Μετά», στο, Αρβανιτόπουλος Κ. - Κοπά Μ., (επιμ), *Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Λιβάνης, Αθήνα, 2005, σ. 47-56.

⁴⁵Κοπά, ό. π., σ. 56.

⁴⁶Βοσκόπουλος Γ., *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σ. 303.

μειονότητα, η δράση ακραίων στοιχείων εντός της μειονότητας που επιδείνωσε την αρνητική εικόνα και ανασφάλεια της αλβανικής ηγεσίας, η ενίοτε άστοχη πολιτική και δράση των μελών του κλήρου από την Ελλάδα που θεωρήθηκε απειλή κατά της εδαφικής ακεραιότητας της Αλβανίας, οι μη συμβατές προσεγγίσεις στο ζήτημα της Γιουγκοσλαβικής κρίσης κατά τη δεκαετία του 1990 και η μεγάλη ιδέα που εκφράζεται μέχρι και σήμερα από ακραία εθνικιστικά στοιχεία στην Αλβανία.⁴⁷

Οι ελληνοαλβανικές σχέσεις έδειξαν μία ανοδική πορεία βελτίωσης από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και έπειτα. Ειδικά μετά το 1997-1998, οπότε η Αλβανία επέλεξε ένα περισσότερο επιθυμητό ευρωπαϊκό δρόμο, έγιναν σημαντικά βήματα για τη δημιουργία και την εμπέδωση κλίματος συνεργασίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης.⁴⁸ Προηγήθηκε βέβαια - μετά τη διενέργεια δημοψηφίσματος για Σύνταγμα το 1995 και την κρίση με το επεισόδιο της Επισκοπής το 1994 - μία βελτίωση των ελληνοαλβανικών σχέσεων με την επίσκεψη του τότε υπουργού Εξωτερικών (ΥΠΕΞ) Κάρολου Παπούλια και την ανταπόδοση της επίσκεψης από τον Αλβανό ΥΠΕΞ Άλφρεντ Σερέκι το Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου. Είχε πραγματοποιηθεί ενδιάμεσα και η πρώτη επίσκεψη Έλληνα υπουργού Άμυνας επιβεβαιώνοντας το αμοιβαίο ενδιαφέρον για βελτίωση των διμερών σχέσεων και την υπογραφή συμφωνιών με θεματική την οικονομία και τις αστικές και ποινικές υποθέσεις.⁴⁹

Πριν καταλήξει η ελληνική πλευρά στη δυνατότητα και την προοπτική της εξομάλυνσης, όπως δειλά καταγράφηκε από το 1995 και έπειτα, προηγήθηκαν μία σειρά γεγονότων, τα οποία δοκίμασαν τη σταθερότητα και τη συνεργασία των δύο μερών. Πιο συγκεκριμένα, και παρά τη συνολική και αδιαμφισβήτητη τάση εξωστρέφειας της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς τη Βαλκανική χερσόνησο,⁵⁰ η πίεση που δέχτηκε τους τελευταίους μήνες του 1990 η ελληνική πλευρά ήταν σημαντική: η Αλβανία του Ραμίζ Αλία κατέρρεε, υπήρχε μια μαζική έξοδος του πληθυσμού, ενώ μέλη της ελληνικής μειονότητας έδειχναν και αυτά τη «σαφή προτίμηση τους» να εγκαταλείψουν την Αλβανία και να έρθουν στην Ελλάδα.

---

⁴⁷Βοσκόπουλος, ό. π., σ. 304.

⁴⁸Σέρμπος Σ., «Ελλάδα και Δυτικά Βαλκάνια», στο, Βαλινάκης Γ., (επιμ), *Ελληνική Εξωτερική και Ευρωπαϊκή Πολιτική, 1990-2010*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2010, σ. 104.

⁴⁹Ζιώγας Ν., *Οι σχέσεις Ελλάδας-Αλβανίας, Επετηρίδα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής 1996*, ΕΛΙΑΜΕΠ, σ. 87.

⁵⁰Κούζας Ι., *Ελληνική Μειονότητα, Τσάμηδες και ελληνοαλβανικές σχέσεις (1990-2010)*, Λύχνος, Ορεστιάδα, 2013, σ. 150.

Τα παραπάνω αποτέλεσαν και την απαρχή μιας νέας πορείας των ελληνο-αλβανικών σχέσεων.⁵¹ Στη μαζική φυγή Βορειοηπειρωτών και Αλβανών προς την Ελλάδα προστέθηκε το ζήτημα της μειονότητας, το αλβανικό ενδιαφέρον για το ζήτημα των Τσάμηδων και το θέμα της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας.⁵² Μέσα σε ένα τεταμένο κλίμα, τον Ιανουάριο του 1991 επισκέφθηκε την Αλβανία για πρώτη φορά πρωθυπουργός της Ελλάδας μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ενώ τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου συναντήθηκαν οι ΥΠΕΞ των δύο χωρών, στην Κέρκυρα.⁵³ Εκεί, ο Έλληνας ΥΠΕΞ καταδίκασε δημόσια τις οργανώσεις, που πυροδοτούσαν το κλίμα στις διμερείς σχέσεις, μια δήλωση αναγκαία κι ας υπήρξαν ήδη παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καταπιέσεις και διώξεις - φυλακίσεις στα μέλη της μειονότητας.⁵⁴ Επιπλέον εξασφαλίστηκε βίζα για τον πατήρ Αναστάσιο Γιαννουλάτο, που θα αναλάμβανε την ανοικοδόμηση της Εκκλησίας της Αλβανίας. Η αναθέρμανση αυτή ωστόσο δεν μπορούσε να κρύψει τη δυσπιστία με την οποία η αλβανική πλευρά αντιμετώπιζε την Ελλάδα και όλα εκείνα τα θέματα «ελληνικού ενδιαφέροντος».⁵⁵

Αυτή η δυσπιστία διαφάνηκε το 1991-1992 με τη συγκρότηση οργάνωσης «Τσαμουριάς», ως αλτρωτικής οργάνωσης για την επάνοδο των διωχθέντων Τσάμηδων στην Ελλάδα και την απόδοση των περιουσιών που διεκδικούσαν από το ελληνικό κράτος⁵⁶. Ενώ τον Μάρτιο του 1992 απαγορεύτηκε η συμμετοχή της *Ομόνοιας*, του μειονοτικού κομματικού σχηματισμού στις επικείμενες αλβανικές εκλογές, αν και η μειονότητα συμμετείχε μέσα από το κόμμα της *Ένωσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα*.⁵⁷ Τα χρόνια 1993-1994 αποτέλεσαν κρίσιμη περίοδο στις ελληνοαλβανικές σχέσεις. Η άσκηση βίας προς τη μειονότητα από την πλευρά της Αλβανίας και οι μαζικές απελάσεις λαθρομεταναστών από τη μεριά της Ελλάδος, ήταν ενέργειες οι οποίες προκάλεσαν διεθνή αποδοκιμασία.⁵⁸

Όπως ειπώθηκε παραπάνω από το 1995 και έπειτα, οι σχέσεις των δύο κρατών εντάχθηκαν σε μία λογική εξομάλυνσης, ανοίγοντας το δρόμο προς μία

⁵¹Μαλκίδης, *Οι Ελληνο-αλβανικές σχέσεις*, Γόρδιος, Αθήνα, 2007, σ. 221-223.

⁵²Μαλκίδης, *Οι Ελληνο-αλβανικές σχέσεις*, ό. π., σ. 223.

⁵³Βήχου Μ. – Δώδος Δ. – Καφετζής Π.- Νικολακόπουλος Η., «Η Πολιτική Παρουσία της Μειονότητας», στο, Βερέμης Θ. - Νικολακόπουλος Η. (επιμ.), *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*, Βιβλιοθήκη Διεθνών Ευρωπαϊκών Σπουδών, Σίδερης, Αθήνα, 1995, σ. 64.

⁵⁴Βοσκόπουλος, ό. π., σ. 309.

⁵⁵Μαλκίδης, *Οι Ελληνο-αλβανικές σχέσεις*, ό. π., σ. 227.

⁵⁶Βήχου Μ. – Δώδος Δ. – Καφετζής Π.- Νικολακόπουλος Η., «Η Πολιτική Παρουσία», ό.π. σ. 65

⁵⁷Δώδος, Δ., *Οι εκλογικές επιλογές της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία, Επετηρίδα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής: Η Ελλάδα και ο Κόσμος 1993-1994*, σ. 98.

⁵⁸Μαλκίδης, *Οι Ελληνο-αλβανικές σχέσεις*, ό. π., σ. 239.

προσέγγιση των δύο χωρών, κάτι που οδήγησε στην υπογραφή του Συμφώνου Φιλίας, Συνεργασίας Καλής Γειτονίας και Ασφάλειας, που ικανοποίησε προσωρινά τα αμοιβαία ζητήματα των δύο χωρών.⁵⁹ Οι διμερείς σχέσεις, βέβαια, συνέχισαν να επιβαρύνονται από περιστατικά, όπως τα προβλήματα που αντιμετώπισε η ελληνική μειονότητα στις εκλογές του 1996⁶⁰. Το 1997 σημειώθηκε η κατάρρευση των λεγόμενων παρατραπεζών και πυραμίδων,⁶¹ μια εξέλιξη η οποία οδήγησε σχεδόν σε εμφύλιο τη χώρα, θίγοντας τις καταθέσεις (και επομένως, την εμπιστοσύνη) των Βορειοηπειρωτών αλλά και των Αλβανών, που δούλευαν όλο αυτόν τον καιρό στην Ελλάδα. Ενώ εν μέσω της εξέγερσης, που ακολούθησε της κατάρρευσης, σημειώθηκε άλλο ένα μεταναστευτικό-προσφυγικό ρεύμα προς την Ελλάδα.

Ακολούθησε η εκλογική αναμέτρηση του 1997, με νίκη και σχηματισμό κυβέρνησης από το Σοσιαλιστικό Κόμμα. Από εκείνη τη στιγμή και έπειτα, η Ελλάδα έχει ακολουθήσει σταθερά μια εξωτερική πολιτική υπέρ της διασφάλισης της σταθερότητας, ανάπτυξης και ευημερίας της Αλβανίας, καθώς και ένταξής της στο ΝΑΤΟ και στην ΕΕ. Μια προοπτική, που αποτέλεσε πλέον σταθερή πυξίδα για την άσκηση διμερούς πολιτικής από την Ελλάδα και στο πλαίσιο άσκησης της βαλκανικής της πολιτικής.⁶² Δεν πρέπει να λησμονηθεί, ότι όλη αυτή την περίοδο από το Σύμφωνο Φιλίας, Συνεργασίας, Καλής Γειτονίας και Ασφάλειας, που υπογράφηκε το 1996 είχε τεθεί σε ισχύ ένα πλέγμα ειδικών συμφωνιών σε επιμέρους τομείς όπως η Οικονομική και Τεχνική Συνεργασία (1991 και άλλες μεταγενέστερες παρόμοιες συμφωνίες), η Εμπορική Ναυτιλία (1991), Στρατιωτικής (2004), Αστυνομικής (1993) και Μορφωτικής Συνεργασίας (2000), Αποφυγής Διπλής Φορολόγησης Εισοδήματος (1999), καθώς και συμφωνίες, που αφορούσαν ειδικότερα μικροπολιτικά ζητήματα.

Σε αυτό το σημείο, και στη βάση της περιφερειακής πολιτικής της Ελλάδας εντός της ΕΕ, αναγνωρίστηκε η θέση της ως ενός ισχυρού παράγοντα της περιοχής. Καμιά χώρα δεν αποζήτησε, ούτε είχε την ανάγκη αποκλειστικού μεσάζοντα, για την ενταξιακή διαδικασία των Δυτικών Βαλκανίων προς την ΕΕ, αφού η Αλβανία είχε λάβει το χρίσμα του δυνητικού μέλους προς μία περαιτέρω διεύρυνση της ΕΕ. Μάλιστα, προς αυτή την κατεύθυνση συνέτεινε και ένας αριθμός πρωτοβουλιών,

---

⁵⁹Μαλκίδης, *Οι Ελληνο-αλβανικές σχέσεις*, ό. π., σ. 243-244.

⁶⁰Βλ. παρακάτω.

⁶¹Μαντά Ε., *Οι Αλβανικές Εκλογές της 26^{ης} Μαΐου 1996 και η Ελληνική Μειονότητα: Προβλήματα και Προοπτικές*, Βαλκανικά Σύμμεικτα 9, Θεσσαλονίκη, 1997, σ. 262.

⁶²Μαλκίδης, *Οι Ελληνο-αλβανικές σχέσεις*, ό. π., σ. 253-254.

όπως η Αδριατική-Ιόνια Πρωτοβουλία και η τριμερής συνεργασία πΓΔΜ-Αλβανίας-Ελλάδας ως περιφερειακές κινήσεις άσκησης της βαλκανικής εξωτερικής πολιτικής της χώρας, που υπογράμμισαν το ρόλο της ως ένα κράτος-μέλος της ΕΕ.⁶³ Η σημασία των παραπάνω διπλωματικών κινήσεων, καθώς και της προοπτικής βελτίωσης των διμερών σχέσεων και της ευρύτερης συνεργασίας υπήρξε εμφανής. Κάτι τέτοιο αποτέλεσε πρόκληση για τη γειτονιά της Ελλάδας και τη σχέση της με την Αλβανία, όταν η Ευρώπη αντιλήφθηκε, ότι το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου, μπορούσε να αποτελέσει ένα μείζονος σημασίας, αποσταθεροποιητικό ζήτημα.⁶⁴

Επιπλέον η Ελλάδα, ενέταξε από το 2004 και έπειτα το πρόβλημα της ελληνικής μειονότητας μέσα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο και ως κεκτημένο από τις διεθνείς συμβάσεις και το διεθνές δίκαιο, αποφορτίζοντας το από ένα αποκλειστικό θέμα διμερών σχέσεων.⁶⁵ Η Ελλάδα είχε σαφή θέση για την πορεία που έπρεπε να ακολουθήσει στα Βαλκάνια, συνεπώς και στην Αλβανία, μια πορεία η οποία αφορούσε την εδραίωση του πλαισίου ασφαλείας, τον εκδημοκρατισμό των χωρών της περιοχής και την οικονομική ανάπτυξη και την περιφερειακή συνεργασία.⁶⁶ Με βάση αυτήν την παράμετρο υπογράφηκε το 2002 Σύμφωνο για πενταετές πρόγραμμα αναπτυξιακής συνεργασίας 2002-2006, όπου ο ελληνικός παράγοντας πέραν της διασφάλισης της σταθερότητας διαδραμάτισε ακόμη πιο δυναμικό ρόλο και στην οικονομική ζωή της χώρας.⁶⁷

Από το 2003 και έπειτα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Θεσσαλονίκης χάραξε κατευθυντήριες γραμμές και ιδιαίτερα, τη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής προς τις υπό ένταξη στην ΕΕ χώρες, άρα και την Αλβανία⁶⁸ επηρεάζοντας έμμεσα και τις σχέσεις Ελλάδας-Αλβανίας. Το 2004, κατά την επίσκεψη του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, Κωστή Στεφανόπουλου, στα Τίρανα επιβεβαιώθηκε το καλό κλίμα στην πορεία των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών. Εξαίρεση αποτέλεσε η περίπτωση, όταν το 2005 κατά την επίσκεψη του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, στη γείτονα χώρα, αυτή διακόπηκε, εξαιτίας διαδήλωσης των

---

⁶³Βαλντέν Σ., *Η Ελλάδα στα Βαλκάνια και τον Κόσμο 1995-2003*, Θεμέλιο, Αθήνα, 2004, σ. 297.

⁶⁴Βαλντέν, *Η Ελλάδα στα Βαλκάνια* ό. π., σ. 315.

⁶⁵Κούζας, ό. π., σ. 145.

Η εξέλιξη αυτή από συνδέθηκε άμεσα με το χειρισμό του Τσάμικου από την πολιτική ηγεσία της Αλβανίας. Αποτιμάται και ως απόρροια της ευρωπαϊκής προοπτικής που έθεσε η Αλβανία, η οποία τοποθετείται από το 2002. Προγενέστερα, το θέμα της ελληνικής μειονότητας από πλευράς της Αθήνας αντιμετωπιζόταν ως ένα διμερές θέμα.

⁶⁶Κούζας, ό. π., σ. 175.

⁶⁷Κούζας, ό. π., σ. 178-181.

⁶⁸Κούζας, ό. π., σ. 183-184.

Τσάμηδων στο χώρο συνάντησης.⁶⁹ Περαιτέρω, τον Οκτώβριο του 2005 υπογράφηκε στην Αθήνα η συνθήκη για την ίδρυση της Ενεργειακής Κοινότητας της ΝΑ Ευρώπης, με συμμετοχή και της Αλβανίας.⁷⁰ Μία ακόμη συνάντηση των προέδρων των δύο χωρών έλαβε χώρα το Νοέμβριο του 2007, όπου η ελληνική πλευρά τόνισε τον ρόλο της εθνικής μειονότητας και της διείσδυσης του ελληνικού κεφαλαίου στην Αλβανία. Πρέπει να σημειωθεί, ότι η Ελλάδα σε διπλωματικό επίπεδο κράτησε χαμηλούς τόνους για τα θέματα της μειονότητας, μιας και θεώρησε ότι αυτή η τακτική θα επέφερε μεγαλύτερα πλεονεκτήματα σε αντιδιαστολή με τα μονομερή σχόλια και τη μονοδιάστατη οπτική των ανακοινώσεων της αλβανικής πλευράς για την εν γένει παρουσία των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα.⁷¹ Περαιτέρω, το Μάρτιο του 2009 υπογράφηκε στο Υπουργείο Εξωτερικών της Αλβανίας συμφωνία για την οριοθέτηση του θαλασσιού χώρου και της υφαλοκρηπίδας. Προηγήθηκε η Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης για την Αλβανία από το Ελληνικό Κοινοβούλιο στις 14 Γενάρη του 2009, και ήδη με την Αλβανία ως μέλος του ΝΑΤΟ, οι διμερείς σχέσεις μπήκαν σε μία νέα γεωπολιτική πλατφόρμα, κυρώνοντας το ζητούμενο της ασφάλειας και της συνεργασίας στην περιοχή.⁷²

Τον Ιούνιο του 2016 κατά την επίσκεψη του Έλληνα ΥΠΕΞ, επαναβεβαιώθηκε το καλό κλίμα στις σχέσεις των δύο χωρών. Η ελληνική πλευρά ενδιαφέρθηκε για την ανανέωση και επικαιροποίηση του Συμφώνου Φιλίας που υπογράφηκε από το 1996. Ενώ οι δύο πλευρές συμφώνησαν για τη δημιουργία ενός κοινού μηχανισμού ο οποίος θα κινείται εντατικά για την επίλυση όλων των ανοικτών ζητημάτων, με βάση μία κοινή δέσμευση και μία κοινή ατζέντα.⁷³ Στις δηλώσεις τους κατέληξαν σε διαπιστώσεις πως, η συζήτηση των διαφορών να γίνεται με πνεύμα δημοκρατικού διαλόγου στηριζόμενες στο διεθνές δίκαιο και συμβάσεις, για την επίτευξη του δυνατού καλύτερου αποτελέσματος και λύσεις στα προβλήματα στηρίζονται σε εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σε γενικές γραμμές, όπως καταδείχθηκε παραπάνω, η ελληνική πολιτική προς την Αλβανία επηρεάζεται από το «ευρωπαϊκό κεκτημένο». Η επιρροή της ΕΕ

---

⁶⁹Κούζας, ό. π., σ. 187-189.

⁷⁰Κούζας, ό. π., σ. 190-191.

⁷¹Κούζας, ό. π., σ. 195-197.

⁷²Βλ. εκτενώς Κούζας, ό. π., σ. 189-207.

⁷³Ιστοσελίδα <http://www.protothema.gr/politics/article/584898/upo-tin-skia-ton-tsamidon-to-taxidi-kotzia-sta-tirana/> (πρόσβαση 24/06/2016).

προς την περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων, επηρέασε και την ελληνική εξωτερική πολιτική, ως ένας μεγαλύτερος κύκλος εργασιών και διπλωματικών και πολιτικών κινήσεων, εντός του οποίου ανήκει και η ελληνική βαλκανική εξωτερική πολιτική.

2.2 Η αλβανική εξωτερική πολιτική

Προλογικά, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η Αλβανία ξεκίνησε το δύσκολο ταξίδι ένταξης στη διεθνή οικογένεια ως το φτωχότερο και πλέον υπανάπτυκτο κράτος της Ευρώπης σε συνδυασμό με μια κατά βάση «συντηρητική ιδιοσυγκρασία» του αλβανικού λαού αλλά και με μία σειρά γεγονότων, που ευνόησαν την επικράτηση «προσωποπαγών μοντέλων ολοκληρωτικής εξουσίας».⁷⁴ Στην εξωτερική της πολιτική η Αλβανία έχει μια παράδοση προσκόλλησης σε μεγαλύτερες δυνάμεις - για παράδειγμα κατά τη διάρκεια της κομμουνιστικής περιόδου, η οποία και συνεχίστηκε τα πρώτα χρόνια της μετάβασης στη δημοκρατία, μέσα από τις σχέσεις σχεδόν εξάρτησης με τις ΗΠΑ, ενώ δεν διαφεύγει της προσοχής και η στενή σχέση που ανέπτυξε με την Τουρκία βασιζόμενη σε ιστορικούς και πολιτιστικούς δεσμούς.⁷⁵

Δεν πρέπει να λησμονηθεί η διαπίστωση ότι η Αλβανία, ότι όλα αυτά τα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, η Αλβανία κατανοούσε τη στρατηγική της αξία, αποτελώντας μία παράμετρος κεντρικής σημασίας στην άσκηση εξωτερικής της πολιτικής. Η εξωτερική της πολιτική και επιλογές της καθορίστηκαν και επηρεάστηκαν λόγω της γεωγραφικής της θέσης και των πλεονεκτημάτων που παρείχαν, σε συνδυασμό με το πλέγμα των διεθνών σχέσεων και της διπλωματίας κατά την περίοδο τόσο του Ψυχρού Πολέμου όσο και μετά.⁷⁶

Από το 1985 και έπειτα η νέα ηγεσία του Αλβανικού Κόμματος Εργασίας (ΑΚΕ), ξεκίνησε μία «δειλή απόπειρα» μεταρρυθμιστικής δράσης, έχοντας διαπιστώσει τα αδιέξοδα της απομονωτικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, τα πρώτα βήματα έγιναν με το 9^ο συνέδριό του ΑΚΕ τον Νοέμβριο του 1986.⁷⁷ Η αύξηση της

---

⁷⁴Χαρβαλιάς Γ., «Αλβανία», στο, Συλλογικό Έργο, *Βαλκάνια*, Θ. Βερέμη (επιμ.) *Από τον Διπολισμό στη Νέα Εποχή*, Γνώση, Αθήνα, 1995, σ. 107.

⁷⁵Χαρβαλιάς, ό. π., σ. 112-113.

⁷⁶Αναλυτικότερα, περί της εξωτερικής πολιτικής της Αλβανίας αλλά και της γεωστρατηγικής της σημασίας, βλ. Χαρβαλιάς Γ., «Αλβανία», στο ΕΛΙΑΜΕΠ, *Η Αμυντική Πολιτική των Βαλκανικών Κρατών*, Ειδικές Μελέτες και Μονογραφίες 10, Παπαζήσης, Αθήνα 1991, σ. 167-253.

⁷⁷Νίνα Β., *Η Κατάρρευση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού και η πορεία του Εκδημοκρατισμού στην Αλβανία (1985-1999)*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2007, σ 101-116.

ανεργίας, όπως και οι ευρύτερες εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη στα τέλη του 1989, υπογράμμισαν την ανάγκη επιτάχυνσης των μεταρρυθμίσεων⁷⁸. Έτσι, στις αρχές του 1990 άρχισε να εφαρμόζεται η απόφαση του 9^{ου} συνεδρίου του ΑΚΕ για ένα Νέο Οικονομικό Μηχανισμό, με ρήτρες, όπως η αλλαγή του καθεστώτος ατομικής ιδιοκτησίας και η σχετική ευελιξία για ιδιωτική πρωτοβουλία και προσέλκυση εξωτερικών επενδύσεων⁷⁹.

Έτσι, μέσα από δειλά βήματα προς εκδημοκρατισμό, σύναψη διπλωματικών σχέσεων και οικονομικής αναδιοργάνωσης, η Αλβανία έφθασε να ζήσει τη λεγόμενη «έξοδο της 2ας Ιουλίου 1990». Στο εσωτερικό της χώρας, στα Τίρανα, σε καθεστώς γενικής διαμαρτυρίας κυρίως των νέων, συντελέστηκε μία πολιτική εξέγερση, προσομοιάζουσα με τις λοιπές ανάλογες στα κράτη του υπαρκτού σοσιαλισμού. Ένας αριθμός Αλβανών πολιτών ζήτησε πολιτικό άσυλο καταφεύγοντας στις πρεσβείες, που διατηρούσαν τα ξένα κράτη στην πρωτεύουσα.⁸⁰ Από εκεί ξεκίνησε και η κατάρρευση του αλβανικού κομμουνιστικού καθεστώτος, παρά την απόπειρα μεθοδικής μετάβασης στον εκδημοκρατισμό, από τον Ρ. Αλία και με τη συνδρομή Αλβανών διανοούμενων.⁸¹ Στις 15 Απριλίου 1991 η Αλβανία μετονομάστηκε από «Λαϊκή Δημοκρατία» σε «Δημοκρατία» της Αλβανίας, μετά από συνεχόμενες ταραχές στο εσωτερικό της χώρας.⁸²

Πιο συγκεκριμένα, η Αλβανία βρέθηκε σε δεινή οικονομική κατάσταση και δυσπραγία, παραγωγική ανεπάρκεια αλλά και πολιτική ανελευθερία, καταστάσεις οι οποίες την οδήγησαν σε εσωτερικές αναταράξεις. Τον χειμώνα του 1990 – 91 - και ενώ πραγματοποιείται μαζική έξοδος του πληθυσμού προς την Ιταλία και την Ελλάδα - διακηρύχθηκε ο πολιτικός πλουραλισμός και ιδρύθηκε το Δημοκρατικό Κόμμα, από τον ο Σαλί Μπερίσα και τον Γκράμοζ Πάσκο. Το Δημοκρατικό Κόμμα αναδείχθηκε ως η βασική αντιπολιτευτική δύναμη έναντι του κυβερνώντος ΑΚΕ, το οποίο και μετονομάστηκε σε Σοσιαλιστικό Κόμμα, με επικεφαλής τον Φάτος Νάνο.⁸³ Στις αρχές του Μαρτίου 1992, το Δημοκρατικό Κόμμα κέρδισε τις κοινοβουλευτικές εκλογές - είχαν προηγηθεί αυτές τις 31 Μαρτίου 1991, οι πρώτες

---

⁷⁸Νίνα, ό. π., σ. 117-119.

⁷⁹Νίνα, ό. π., σ. 121-139.

⁸⁰Νίνα, ό.π., σ.153-155. Βλ., αναλυτικότερα Αντωνόπουλος Η., *Αλβανία και Ελληνοαλβανικές σχέσεις 1912-1994*, Ωκεανίδα, Αθήνα, 1995, σ. 74.

⁸¹Νίνα, ό.π., σ. 156-175.

⁸²Αντωνιάδης Χ., *Βαλκάνια, Ανασκόπηση Γεγονότων 1989-2004*, Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας, 2007, σ. 19-22.

⁸³Νίνα, ό.π., σ. 212-218.

μετά τη δεκαετία του 1920, με πολυκομματικό σύστημα, στις οποίες είχε επικρατήσει το ΑΚΕ. Τον Απρίλιο του 1992, ο Μπερίσα εκλέχθηκε πρόεδρος της Αλβανίας, ενώ το Δημοκρατικό Κόμμα σχημάτισε κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Αλεξάντερ Μέξι. Στα χρόνια της προεδρίας Μπερίσα, 1992-1997, έγιναν και τα πρώτα βήματα φιλελευθεροποίησης και ανάπτυξης της οικονομίας, αν και ο πολιτικός αυταρχισμός του Μπερίσα θα «σημαδεύσει» την πολιτική ζωή της Αλβανίας. Στην εξωτερική πολιτική, ο Μπερίσα ακολούθησε μια φιλο-δυτική στάση, διακηρύσσοντας την ένταξη στους ευρω-ατλαντικούς θεσμούς ως βασικό στόχο της χώρας.⁸⁴

Στο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής της Αλβανίας πρέπει να εξεταστεί και η προσέγγιση της με την Ελλάδα ως ένα από τα μέλη της ΕΟΚ-ΕΕ. Στις 22 Ιουνίου 1992 υπογράφηκε στην Αθήνα η συμφωνία για την επανίδρυση του Γενικού Προξενείου της Ελλάδας στο Αργυρόκαστρο με έναρξη λειτουργίας το Φθινόπωρο του 1992 και για την ίδρυση αλβανικού προξενείου στα Ιωάννινα με έναρξη λειτουργίας το Σεπτέμβριο του 1995. Παράλληλα, ο Κ. Μητσοτάκης κατά τη διάρκεια του 1993 (14-7-1993), πρότεινε στην αλβανική κυβέρνηση, προς βελτίωση των διμερών σχέσεων, συνεργασία, με διάφορους όρους, ένας από τους οποίους ήταν, καθεστώς αυτονομίας τόσο για τη Βόρεια Ήπειρο όσο και για το Κοσσυφοπέδιο. Το Νοέμβριο του 1993, η Ελλάδα αποφάσισε τη χορήγηση εξαμηνιαίας πράσινης κάρτας σε όσους μετανάστευσαν προκειμένου να εργαστούν στην ελληνική επικράτεια, ενώ στις 18 Ιουλίου 1994 έκανε άρση του βέτου για τη χορήγηση οικονομικής βοήθειας προς την Αλβανία από την ΕΕ.⁸⁵ Πρέπει να σημειωθεί, σε αυτό το σημείο, ότι η σύνδεση της αυτονομίας της Βορείου Ηπείρου με το Κοσσυφοπέδιο, όπως αξίωσε εκείνο τον καιρό ο Κ. Μητσοτάκης, αν και ορθή, ίσως δεν έπρεπε να αναφερθεί δημόσια, διότι περιέπλεκε την κατάσταση των σχέσεων εντός της Βαλκανικής χερσονήσου, με δεδομένη μάλιστα την ευαισθησία των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο.⁸⁶

Ήδη, από τα πρώτα μετακομμουνιστικά χρόνια, στρατηγικός στόχος της Αλβανίας υπήρξε η ένταξη της στο ΝΑΤΟ. Από το 1991 έγινε δεκτή ως πλήρες μέλος της *Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη* (ΔΑΣΕ, νυν

⁸⁴Νίνα, ό.π., σ. 221-223· βλ., επίσης Αντωνιάδης Χ., ό.π., σ. 22.

⁸⁵Αντωνιάδης, ό.π., σ. 25-27.

⁸⁶Αντωνόπουλος Η., *Αλβανία και Ελληνοαλβανικές σχέσεις* σ. 158-161. Ειδικότερα, επί θέματος της λύσης του προβλήματος του Κοσόβου σε σχέση με τα ελληνικά συμφέροντα στην περιοχή, βλ., τη γνώμη, Καρακωστάνογλου Β., *Το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου: Ειρηνική Διευθέτηση και Ελληνικά Συμφέροντα*, Βαλκανικά Σύμμεικτα 9, Θεσσαλονίκη, 1997, σ. 304-315.

ΟΑΣΕ). Να επισημανθεί, ότι - μέχρι την περίοδο της επέμβασης του ΝΑΤΟ στο Κοσσυφοπέδιο υπήρξε πολυεπίπεδη στρατιωτική συνεργασία της Αλβανίας με τις ΗΠΑ αλλά και με την Τουρκία.⁸⁷ Πρέπει, σε αυτό το σημείο να σημειωθεί, η αυτονόητη ευαισθησία του αλβανικού κράτους προς το Κοσσυφοπέδιο,⁸⁸ καθώς ήδη από το 12^ο αιώνα υπήρξε σημαντικός αριθμός αλβανόφωνης κοινότητας. Επιπρόσθετα, αποτέλεσε και κέντρο της νεωτερικής αφύπνισης του αλβανικού εθνικισμού - εκεί είχε συγκροτηθεί το πρώτο εθνικό κίνημα, στο Πρίζρεν. Στα παραπάνω προστίθεται και η ύπαρξη σημαντικού αριθμού αλβανόφωνου πληθυσμού εντός της πΓΔΜ, μία παράμετρος που επηρέασε σημαντικότητα την άσκηση εξωτερικής πολιτικής από πλευράς του αλβανικού κράτους.

Πιο αναλυτικά, παραδοσιακά οι Αλβανοί του Κοσσυφοπεδίου έδειχναν να στηρίζονται και είχαν ως σημείο αναφοράς το κράτος της Αλβανίας εξαιτίας των «πιέσεων», που κατά καιρούς δεχόταν από τη σερβική πλευρά εντός της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας.⁸⁹ Δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι εντός του Κοσσυφοπεδίου αναπτύχθηκαν και αποσχιστικά κινήματα⁹⁰. Μάλιστα, το 1990, η αλβανόφωνη κοινότητα αποπειράθηκε να ανακηρύξει το Κοσσυφοπέδιο ως την έβδομη Δημοκρατία εντός της Γιουγκοσλαβίας. Το Κοσσυφοπέδιο είχε την τύχη να εκφραστεί αρχικά από μία σημαντική φυσιογνωμία με κύρος εντός και εκτός της Γιουγκοσλαβίας τον Ιμπραχίμ Ρουγκόβα. Αυτός όμως σταδιακά παραμερίστηκε, με αποτέλεσμα την εμφάνιση στο προσκήνιο φιλοπόλεμων και εθνικιστικών στοιχείων, που επιτάχυναν την αποσταθεροποίηση και την κοινωνική ειρήνη στην περιοχή, όπως ο UCK (Απελευθερωτικός Στρατός Κοσσυφοπεδίου)

Μάλιστα, αποτελεί κοινό μυστικό, ότι η «κυβέρνηση του Κοσσυφοπεδίου» που προέκυψε μετά από εκλογές που οργάνωσαν οι Κοσσοβάρτοι στις αρχές του 1992, συνεργάστηκε με την πολιτική ελίτ της Αλβανίας σε αρκετές παράνομες ενέργειες, όπως το ξέπλυμα χρήματος, η παράνομη διακίνηση οπλισμού και το

---

⁸⁷Περισσότερα, βλ. Καπούτσης Χ., *Το Νέο Περιβάλλον Ασφαλείας στα Βαλκάνια*, Στρατηγικές Εκδόσεις, Αθήνα, 2000, σ. 52-58.

⁸⁸Το Κόσσοβο, όπως εξηγεί ο Κωφός Ε., αποτελεί ένα πολυσχιδές πεδίο έρευνας, για να κατανοηθεί η κρισιμότητα της περίπτωσης του. Στην πραγματικότητα, στο σύνολό του πρόκειται για ένα ζήτημα που το συνθέτουν και το φορτίζουν ιστορικές διαμάχες, ανταγωνιστικές επιδιώξεις, θρησκευτικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές διαφοροποιήσεις, καθώς και σημαντικές δημογραφικές διακυμάνσεις. Βλ., περισσότερο, Κωφός Ε., *Το Κοσσυφοπέδιο και η αλβανική ολοκλήρωση, Το άγχος του χθες-το άγχος του σήμερα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1998, σ. 24.

⁸⁹Για το Κοσσυφοπέδιο ως μια «συνταγή ανάφλεξης στα Βαλκάνια», όπως το χαρακτηρίζει ο Χαρβαλιάς βλ., αναλυτικά, Χαρβαλιάς Γ., *Αλβανία*, σ. 164-205.

⁹⁰Ψυλλάκης Α., *Αλβανία και Αλβανικές μειονότητες, Ζητήματα Ασφαλείας*, Θέματα Πολιτικής και Άμυνας 14, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Αθήνα, 2002, σ. 56-57.

λαθρεμπόριο ναρκωτικών⁹¹, μια κατάσταση την οποία έδειχνε να ανέχεται η διεθνής κοινότητα.⁹² Μάλιστα, με την επέμβαση του NATO το 1999, ακραία στοιχεία αναδείχθηκαν σε κύριες σημαντικές δυνάμεις εντός του Κοσσυφοπεδίου. Μέσω του UCK, ο οποίος υποστήριξε ανοιχτά την εθνική ομοιογένεια των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου, της πΓΔΜ⁹³ και της μητέρας Αλβανίας ζητήθηκε μέχρι και η τροποποίηση των συνόρων προς τη δημιουργία της μεγάλης Αλβανίας. Ακόμη και ο Ρουγκόβα το είχε στο πρόγραμμα του ή έστω, όπως ο πολιτικά ρεαλιστής Χαραντινιά το εξέφρασε το 2000, προς μια πολιτιστική ενότητα χωρίς τροποποίηση των συνόρων και διοικητική ενοποίηση.⁹⁴ Όλα αυτά, βέβαια, βρισκονταν υπό το βλέμμα του Μπερίσα, προέδρου της Αλβανίας, ο οποίος προτίμησε τη συνεργασία με τα στρατιωτικά στοιχεία, ενώ σταδιακά ατόνησε τη συνεργασία με τον Ρουγκόβα.⁹⁵

Δεν πρέπει, επί του παρόντος, να λησμονηθεί, ώστε να κατανοηθεί το υπόβαθρο της εξέλιξης της σχέσης Κοσσυφοπεδίου-Αλβανίας, ότι όλα αυτά τα χρόνια, έως το 1991, που το Κοσσυφοπέδιο βρισκονταν εντός των διοικητικών κόλπων της Σ. Ο. Δ. της Γιουγκοσλαβίας η μοναδική δέσμευση που αναλήφθηκε από την Αλβανία έναντι του Κοσσυφοπεδίου ήταν ρητορική. Η γενική εκτίμηση στους κόλπους της άρχουσας τάξης των Τιράνων που καθόρισε την αλβανική εξωτερική πολιτική ήταν απομονωτική, επιφυλακτική και πολύ συντηρητική σε σχέση με τις φιλοδοξίες των Αλβανών κατοίκων του Κοσσυφοπεδίου. Η πολιτική πρακτική των Τιράνων ήταν να προβαίνουν κάθε τόσο σε μια ανακοίνωση για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ως εκεί, καθώς για πολύ καιρό η Γιουγκοσλαβία ήταν ένας από τους μεγαλύτερους εμπορικούς εταίρους της Αλβανίας.⁹⁶

Ήδη, όμως, από τις αρχές της μετακομμουνιστικής περιόδου, η στάση αυτή άλλαξε και το 1991, στο 10^ο Συνέδριο του ΑΚΕ ακούστηκε, ότι οι Αλβανοί

---

⁹¹Ψυλλάκης, ό. π., σ. 59-71.

Ήδη από το 1991-1992 στελέχη του Δημοκρατικού Κόμματος Αλβανίας ενεπλάκησαν στο λαθρεμπόριο ναρκωτικών, τσιγάρων και πετρελαίου. Ψυλλάκης, ό. π., σ. 72-74.

⁹² Ψυλλάκης, ό. π., σ. 77.

⁹³ Για τους Αλβανούς της πΓΔΜ και την εξαγωγή της κρίσης με τη διεθνοτική σύρραξη το 2001 βλ. Ψυλλάκης Α., ό. π., σ. 91-107· επί του ίδιου θέματος και για τη συνολική πολιτική της Αλβανίας έναντι των Αλβανών της πΓΔΜ και του Κοσόβου, βλ., τη χρονολογική επισκόπηση, Αντωνόπουλος Η., *Ελλάδα, Αλβανία, Κοσσυφοπέδιο, 1912-1998, Σύντομη Χρονολογική Ανασκόπηση*, Ωκεανίδα, Αθήνα, 1999, σ. 138-143.

⁹⁴Ψυλλάκης, ό. π., σ. 80-82.

⁹⁵Ψυλλάκης, ό. π., σ. 83.

⁹⁶Βικερς Μ. και Πέτιφερ Τ., *Αλβανία: από την αναρχία σε μια βαλκανική ταυτότητα*, Καστανιώτης, Τοποθετήσεις, Αθήνα, 1998, σ. 246.

αποτελούν ένα διηρημένο έθνος, που το χωρίζει ένα τείχος μεταξύ της γραμμής των συνόρων Αλβανίας και Γιουγκοσλαβίας, το οποίο, μάλιστα, έπρεπε να γκρεμιστεί.⁹⁷ Η πρώτη επίσημη επίσκεψη αντιπροσωπείας της Δημοκρατικής Ένωσης για το Κοσσυφοπέδιο στα Τίρανα πραγματοποιήθηκε στις 22 Φεβρουαρίου 1991. Ενώ, τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, η κυβέρνηση της Αλβανίας αναγνώρισε επίσημα τη Δημοκρατία του Κοσσυφοπεδίου ως κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος όπως αυτό ανακηρύχθηκε, με την εκλογή του Ρουγκόβα ως προέδρου, από το Κοινοβούλιο του Κοσσυφοπεδίου στο Ζάγκρεμπ στις 24 Μαΐου 1991. Στο παραπάνω συνέτεινε και το γεγονός ότι και οι Κοσσοβάροι ζητούσαν ανοιχτά από τα Τίρανα να μην αντιμετωπίζονται ως θέμα εξωτερικής πολιτικής αλλά ως εθνικό ζήτημα.⁹⁸ Μαζικότερη σύνδεση επί της εθνικής ενότητας μεταξύ Αλβανών και Κοσσοβάρων Αλβανών, επέδειξε το Δημοκρατικό Κόμμα, το οποίο συγκέντρωσε την περίοδο 1991-1992 σημαντικό προεκλογικό εξοπλισμό και βοήθεια, με την υποστήριξη της αλβανικής διασποράς της Ελβετίας και συνέδραμε προς την αρωγή της αλβανικής κοινότητας του Κοσσυφοπεδίου.

Καίρια υπήρξε η στήριξη έως υποδαύλιση των εθνικών αισθημάτων από την αλβανική διασπορά. Το ζήτημα της ενιαίας Αλβανίας υποστηρίχθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 περισσότερο στη Νέα Υόρκη παρά στα Τίρανα. Αυτή έφτασε να είναι μία πολιτική ατζέντα ή ένας εθνικός στόχος της αλβανικής κοινότητας στις ΗΠΑ, κυρίως ορθοδόξων Αλβανών από το νότιο μέρος της χώρας που μετανάστευσαν στις ΗΠΑ στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Προς τις ΗΠΑ υπήρξε και ένα δεύτερο μεταναστευτικό κύμα, αποτελούμενου από κείνους που έφυγαν με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ώστε να αποφύγουν τις τυχόν πολιτικές διώξεις από το νέο καθεστώς, που μόλις επιβαλλόταν. Πέραν των 350.000 στις ΗΠΑ, υπάρχουν Αλβανοί Κοσσοβάροι μετανάστες στην Ελβετία και στη Γερμανία, πάνω από 100.000 σε κάθε χώρα οι οποίοι στήριζαν ανθηρά μία τέτοια δυνατότητα, η οποία έγινε και πολιτική πρόταση εκ στόματος του Μπερίσα και του Δημοκρατικού Κόμματος τον Μάιο του 1992.⁹⁹ Οι πολιτικές σχέσεις μεταξύ της Αλβανίας και του Κοσσυφοπεδίου συνεχίστηκαν με την επίσκεψη του Ρουγκόβα το 1992 στον Πρόεδρο της Αλβανίας Α. Μέξι τον Ιούλιο του 1992. Προηγήθηκε δει και η

---

⁹⁷Βικερς και Πέτιφερ, ό. π., σ. 251.

⁹⁸Βικερς και Πέτιφερ, ό. π., σ. 252-253.

⁹⁹Βικερς και Πέτιφερ, ό. π., σ. 254-257.

εγκατάσταση μόνιμου γραφείου της Δημοκρατικής Ένωσης Κοσσυφοπεδίου στα Τίρανα¹⁰⁰.

Η Αλβανία συνέχισε να προωθεί την πολιτική της επί του Κοσσυφοπεδίου, όπου ανάλωσε μεγάλο μέρος του δυναμισμού της εξωτερικής της πολιτικής. Έτσι, ο Μπερίσα πρότεινε τον Ιούνιο του 1993 ένα σχέδιο έξι σημείων για μία δίκαιη λύση του ζητήματος του Κοσσυφοπεδίου αλλά εντός μιας ανασυγκροτημένης Γιουγκοσλαβίας, όπως προέβλεπαν και οι κατευθυντήριες γραμμές, που είχαν καθορίσει οι ΗΠΑ.¹⁰¹ Η κίνηση, μάλιστα, χαρακτηρίστηκε ως αποπροσανατολισμός της κοινής γνώμης από τα εσωτερικά προβλήματα της Αλβανίας. Ήταν οι ίδιες οι πολιτικές των ΗΠΑ, που επέβαλαν στον Μπερίσα να αποδεχθεί την ιδέα της αυτονομίας του Κοσσυφοπεδίου από το φθινόπωρο του 1994 και έπειτα, ενώ ο ίδιος ο Μπερίσα δεν επεδίωξε συστηματικά την εμπλοκή σε ανοιχτή στρατιωτική ρήξη με τη Σερβία εξαιτίας του Κοσσυφοπεδίου.¹⁰²

Όλα αυτά εκκίνησαν ως κατευθυντήριες γραμμές εξωτερικής πολιτικής κατά την πρώτη φάση της εξάχρονης πορείας της προς τον εκδημοκρατισμό και αυτά είναι τα ζητήματα που μονοπώλησαν την εξωτερική της πολιτική, καθώς πλέον η υπόθεση του Κοσσυφοπεδίου εκείνη την περίοδο χαρακτηρίστηκε ως εθνικό ζήτημα. Στις 26 Μαΐου 1996 πραγματοποιήθηκαν οι κρίσιμες εκλογές (από τις οποίες απείχαν τα σημαντικότερα κόμματα της αντιπολίτευσης), που ουσιαστικά διαπιστώθηκε η μετάβαση από την πρώτη φάση του εκδημοκρατισμού στη δεύτερη, με κοινή ομολογία, ότι πλέον για τη χώρα απαιτείται κατάλληλο νομοθετικό πλαίσιο για την ανάπτυξη δημοκρατικών διαδικασιών και ώριμου πολυκομματικού εκλογικού στίβου. Η όλη διαδικασία -κι αυτό είναι σημαντικό- έφθασε να πριμοδοτήσει τον Μπερίσα με μία σειρά εξουσιών κάνοντάς τον ρυθμιστή του πολιτικού συστήματος της χώρας και να δαιμονοποιήσει μέσα από αυτή τη μέθοδο το αντίπαλο δέος, το Σοσιαλιστικό Κόμμα. Σημαντικό προς τις διμερείς με την Ελλάδα σχέσεις στοιχείο αυτών των εκλογών, υπήρξε η επί νέου αποτροπή του μειονοτικού κόμματος να

---

¹⁰⁰Όπως χαρακτηριστικά περιγράφουν οι Βικερς και Πέτιφερ στο πλαίσιο αυτή της συνεργασίας οι Αλβανοί των Τιράνων έβλεπαν τους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου ως «άξεστους και αναξιόπιστους» ενώ οι δεύτεροι έβλεπαν τους πρώτους ως «απολίτιστους και οπισθοδρομικούς», ό. π., σ. 266-268.

¹⁰¹Βικερς και Πέτιφερ, ό. π., σ. 271-272

Για παράδειγμα, ο Sherman A., αναφέρει ότι έως και το 1998 περίπου, τα Τίρανα, είτε με τον Μπερίσα είτε χωρίς αυτόν, παραδέχονταν ανοιχτά ότι τα εθνικά τους συμφέροντα καλυπτόνταν πλήρως από την παγκόσμια στρατηγική των ΗΠΑ. A. Sherman, *Αλβανία*, ό.π., σ. 253.

¹⁰²Βικερς και Πέτιφερ, ό. π., σ. 271-276.

κατέβει αυτόνομα στις εκλογές, παρά μόνο μέσω της Ένωσης για Ανθρώπινα Δικαιώματα, γεγονός, όμως, που δεν ήταν πλέον το ίδιο.¹⁰³

Το αλβανικό κοινοβούλιο ψήφισε το νέο Σύνταγμα μόλις το 1998, αντικαθιστώντας το προηγούμενο του 1975 – ρυθμίζοντας μια σημαντική εκκρεμότητα για τον εκδημοκρατισμό της χώρας. Σύμφωνα με τον Αλβανό πρόεδρο, Ρετζίπ Μειντάν, το νέο Σύνταγμα αποτέλεσε το «όχημα για τη συνεργασία και την είσοδο της χώρας στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ».¹⁰⁴ Στα τέλη του 1996 – αρχές του 1997, η κυβέρνηση Μπερίσα δέχτηκε ένα ισχυρό πλήγμα, καθώς οι λεγόμενες παρατράπεζες και/ή πυραμίδες - μια μορφή ιδιότυπης επενδυτικής μηχανής, η οποία, όμως, δεν βασίστηκε στα διεθνώς εκτιμητέα χρηματοπιστωτικά συστήματα - κατέρρευσαν. Ακολούθησε εσωτερική εξέγερση του διαμαρτυρούμενου πληθυσμού.¹⁰⁵ Τα γεγονότα, οδήγησαν σε ένα κλίμα αποσταθεροποίησης της πολιτικής ζωής και της κοινωνικής ηρεμίας στο εσωτερικό της χώρας και την έφθασαν στα πρόθυρα του εμφυλίου. Το καθεστώς Μπερίσα¹⁰⁶ είχε επενδύσει πολλά στην εδραίωση του μέσα από αυτές τις ιδιότυπες επενδύσεις της μέσης αλβανικής οικογένειας, σε μία απόπειρα φιλελευθεροποίησης της οικονομίας και ακραίου αναρχοκαπιταλισμού¹⁰⁷ και ιδιαίτερα των κατοίκων του βορείου γεωγραφικού κομματιού της χώρας, οι οποίοι είδαν μέσα από τις πυραμιδωτές επιχειρήσεις την ανέλκυση τους στον κοινωνικό και οικονομικό ιστό της χώρας.¹⁰⁸

Η παραίτηση Μπερίσα, εξαιτίας των γεγονότων που ακολούθησαν την κατάρρευση των πυραμίδων και της ανοιχτής ρήξης, ιδιαίτερα στο νότο της χώρας, άνοιξε τον δρόμο προς τη διακυβέρνηση του Σοσιαλιστικού Κόμματος μετά από νίκη στις εκλογές του 1997. Είχε προηγηθεί η συμφωνία του Φάτος Νάνο και του Τ. Σέχου του Δημοκρατικού Κόμματος, για «τίμιες και ελεύθερες εκλογές», οι οποίες οδήγησαν σε διακυβέρνηση με επικεφαλής το Φ. Νάνο, που χαρακτηρίστηκε

---

¹⁰³Μαντά, *Οι Αλβανικές Εκλογές της 26^{ης} Μαΐου 1996*, ό. π., σ. 254-262.

¹⁰⁴Τσάτσος Θ. Δ. και Κατρούγκαλος Σ. Γ., *Το Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Αλβανίας*, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Συνταγματικό Δίκαιο στην Ευρώπη, Τεκμήρια 2, Σάκκουλας, Αθήνα, 2000, σ. 17-23.

¹⁰⁵Αντωνόπουλος Η., *Ελλάδα, Αλβανία, Κοσσυφοπέδιο*, βλ., τη σειρά των γεγονότων, ό. π., σ. 227-273.

¹⁰⁶Την περίοδο εκείνη είναι ορθό ιστορικά να αναφέρεται ως *καθεστώς Μπερίσα* το σύστημα διακυβέρνησης της χώρας, αφού, κατά τη μαρτυρία των λοιπών εκλόγιμων δυνάμεων στην Αλβανία, όπως το Σοσιαλιστικό Κόμμα αλλά και η Δημοκρατική Συμμαχία απαγορευόταν ή παρενοχλούταν οι πολιτικές συγκεντρώσεις των υπολοίπων κομματικών σχηματισμών από την αστυνομία ή τις μυστικές υπηρεσίες του κράτους, που ουσιαστικά φεουδοποιούνταν από τον Μπερίσα και τον κύκλο του. Βικερς και Πέτιφερ, *Αλβανία*, σ. 449.

¹⁰⁷Βικερς και Πέτιφερ, ό. π., σ. 463-464.

¹⁰⁸Μαλκίδης, *Οι Ελληνοαλβανικές σχέσεις*, ό. π., σ. 246-251.

αδύναμη, εν μέσω οικονομικών δυσκολιών.¹⁰⁹ Πράγματι, αποτέλεσε εφήμερη λύση, ενώ μάλιστα, διατήρησε την παραδοσιακή ανθελληνική ατζέντα και τις ανάλογες αλβανικές φοβίες. Όπως άλλωστε μαρτυρά και η συμπεριφορά του προς την ελληνική μειονότητα, με κλυδωνισμούς στην αντίληψη για τις σχέσεις με την Ελλάδα, αν και η Ελλάδα στήριξε τις προσπάθειες αποκατάστασης της σταθερότητας στην χώρα μέσω της υποστήριξής της ευρωπαϊκής πορείας της Αλβανίας.¹¹⁰

Ακολούθησε η πραξικοπηματική προσπάθεια του Μπερίσα για ανάληψη της εξουσίας, την οποία δεν ενστερνίστηκε η Διεθνής Κοινότητα δηλώνοντας ρητά, ότι δεν θα αναγνώριζε καμία εξουσία ερχόμενη στα πράγματα δια αυτού του είδους τις ενέργειες.¹¹¹ Το επόμενο έτος παραιτήθηκε ο Νάνο και ανέλαβε την ηγεσία του Σοσιαλιστικού Κόμματος ο Μάικο,¹¹² ο οποίος επιφορτίστηκε τη διαχείριση της κρίσης στο Κοσσυφοπέδιο. Την περίοδο εκείνη υπογράφηκε η σύναψη ενός Συμφώνου Σταθερότητας για όλες της χώρες της ΝΑ Ευρώπης αλλά ιδιαίτερα για την Αλβανία, το Μαυροβούνιο, την πΓΔΜ και το Κοσσυφοπέδιο.

Καθ όλη τη διάρκεια της περιόδου αυτής η Αλβανία έστρεψε περισσότερο το βλέμμα της προς τη διεθνή κοινότητα, για τα θέματα της εθνικής της ολοκλήρωσης και του ρόλου της στην περιφερειακή ασφάλεια και σταθερότητα, παρά στα σημαντικά εσωτερικά της προβλήματα. Μάλιστα, μετά το 1998, η κατάστασή της δυσχεράνθηκε, λόγω της κρίσης του Κοσσυφοπεδίου, με την εισροή αλβανόφωνων μεταναστών του Κοσσυφοπέδιο.¹¹³ Είναι αλήθεια, ότι οι πολεμικές επιχειρήσεις γύρω από το Κοσσυφοπέδιο άλλαξαν σε μεγάλο βαθμό το «γεωπολιτικό βάρος» της Αλβανίας, επαναπροσδιορίζοντας και τη σημασία της στη σφαίρα της βαλκανικής χερσονήσου.¹¹⁴

Η καλύτερευση μετά το 1997 της οικονομίας της Αλβανίας και κυρίως, η αίσθηση ότι οι Αλβανοί αποτελούν μια εθνική ομάδα στα Δυτικά Βαλκάνια - μια παράμετρος, που για την Αλβανία δεν ήταν αυτονόητη, καθώς η διαφορά Τόσκηδων

---

¹⁰⁹Νίνα, ό. π., σ. 402-404.

¹¹⁰Μαλκίδης, *Οι Ελληνοαλβανικές σχέσεις*, ό.π., σ. 253.

¹¹¹Νίνα, ό. π., σ. 404-405.

¹¹²Αντωνιάδης, ό.π., σ. 56.

¹¹³Κοντονής Χ., «Η Αλβανία από την κρίση στην ανάπτυξη (1999-2008): Πτυχές της εσωτερικής πολιτικής και ευρω-ατλαντικής πορείας της», στο, Αρμακόλας Ι. και Ντόκος Θ., (επιμ), *Από τα Βαλκάνια στη Νοτιανατολική Ευρώπη, Προκλήσεις και Προοπτικές στον 21^ο αιώνα*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2010, σ. 68.

¹¹⁴Τυροπόλη Μ., «Τα Βαλκάνια μετά τον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου: Αλβανία», στο, Ντόκος Θ. και Πιερρός Φ., (επιμ), *Τα Βαλκάνια μετά τον Πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου*, ΕΛΙΑΜΕΠ, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2000, σ. 55.

και Γκέγκηδων αλλά και τα πάθη μεταξύ Σοσιαλιστών και Δημοκρατικών προϋπαρχαν έντονα εντός της εθνικής ομοιογένειας του αλβανικού πληθυσμού -, αποτέλεσαν τους καθοριστικούς παράγοντες. Σύμφωνα με τον Φάτος Νάνο «η εθνική συνοχή δεν έχει να κάνει με την αλλαγή των συνόρων, αφού η ιδέα της μεγάλης Αλβανίας δεν έχει καμία σχέση με το Σοσιαλιστικό Κόμμα, το οποίο τον καιρό εκείνο βρισκόταν στο πηδάλιο της χώρας».¹¹⁵ Ο Μπερίσα, πάντως, όπως προειπώθηκε, προσπάθησε να εξαργυρώσει το χαρτί της μεγάλης Αλβανίας.¹¹⁶

Από το 2002 ως το 2004, το κυβερνών Σοσιαλιστικό Κόμμα μπήκε σε ένα κύκλο εσωκομματικών διενέξεων, ώσπου τελικά το 2005 ο Εντι Ράμα, ως τότε δήμαρχος των Τιράνων, ψηφίστηκε νέος αρχηγός και αποτέλεσε μία δίοδος πολιτικής ομαλότητας.¹¹⁷ Στις κοινοβουλευτικές εκλογές του 2005 επικράτησε το Δημοκρατικό Κόμμα και ο Μπερίσα επέστρεψε στην πρωθυπουργία. Μια εξέλιξη η οποία ανησύχησε τη διεθνή κοινότητα, μιας και το τελευταίο που θα ευχόταν ήταν να είναι στην πρωθυπουργία ένας μη προβλέψιμος, συνηθισμένος σε ακραίες δηλώσεις και με βεβαρημένο παρελθόν πολιτικός ηγέτης, ενώ παρέμεναν ανοιχτά στη βαλκανική χερσόνησο θέματα εντάσεων που άπτονταν εθνοτικών εκκρεμοτήτων.¹¹⁸

Στα εκλογικά αποτελέσματα, ως το 2009, καταγράφηκε, ένας συνασπισμός πλέον κομμάτων για την ευόδωση του έργου της διακυβέρνησης και ένας αντίστοιχος αντιπολιτευτικός συνασπισμός.¹¹⁹ Όλο αυτό τον καιρό, η Αλβανία έδωσε μάχη για να καταπολεμήσει τη διαφθορά και να ανεβάσει το βιοτικό της επίπεδο, έχοντας υψηλούς δείκτες συνεργασίας ιδιαίτερα με την Ιταλία και την

---

¹¹⁵Τυροπόλη, ό. π., σ. 66.

¹¹⁶Τυροπόλη, ό. π., σ. 66-67.

Πρέπει να σημειωθεί, ότι η Αλβανία δεν έχει μπει ιστορικά σε ένα κύκλο αλτρωτισμού, όπως οι περισσότερες βαλκανικές χώρες έχουν μπει. Έτσι, η ιδέα της Μεγάλης Αλβανίας ουσιαστικά προωθείται από την ακμάζουσα κοινότητα των Αλβανών της ΗΠΑ, ενώ στην πολιτική πραγματικότητα της ίδιας της χώρας μία τέτοια ιδέα δεν βρίσκει πάτημα στο σοβαρό πολιτικό προσωπικό, ενώ δεν υποστηρίζεται μαζικά και από ένα είδος λαϊκού ερείσματος. Κοντονής Χ., *Η Αλβανία από την κρίση στην ανάπτυξη (1999-2008)* ό. π., σ. 94-105. Το ζήτημα της Μεγάλης Αλβανίας επανήλθε το 2001 μετά τα γεγονότα στο Τέτοβο της πΓΔΜ αλλά, όπως παρατηρεί ο Γιαννής Α., δεν είναι η εδαφική συνένωση των αλβανικών πληθυσμών όλης της εν λόγω περιοχής το ζήτημα προς διευθέτηση αλλά η ισότιμη πολιτική συμμετοχή των Αλβανών στους κρατικούς σχηματισμούς, που εδώ και χρόνια διαβιούν και η ελεύθερη μεταξύ τους επικοινωνία και συνεργασία εντός ενός αδιαμφισβήτητου δημοκρατικού πλαισίου, Γιαννής Α., «Η επιστροφή του ζητήματος της Μεγάλης Αλβανίας», στο, Κουλουμπής Θ., Ντόκος Θ., Κίντης Α., (επιμ), *Η Ελλάδα και ο Κόσμος 2001-2002, Ανασκόπηση 2002 Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολιτικής, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2002, σ. 195-209.

¹¹⁷Κοντονής Χ., *Η Αλβανία από την κρίση στην ανάπτυξη (1999-2008)*, ό. π., σ.71.

¹¹⁸Κοντονής, ό. π., σ. 72.

¹¹⁹Κοντονής, ό. π., σ. 71-75.

Ελλάδα.¹²⁰ Στη βάση του σταθερού προσανατολισμού της χώρας προς την ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέτασε, τον Δεκέμβριο του 2005, και επανακαθόρισε τις αρχές της Εταιρικής Σχέσης της ΕΕ με την Αλβανία. Στις 12 Ιουνίου 2006 υπογράφηκε Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης η οποία συνοδεύθηκε με διευκολύνσεις στη χορήγηση βίζας για τους Αλβανούς πολίτες εντός της ΕΕ. Μια συμφωνία που ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο του 2008.¹²¹

Με την κρίση του Κοσσυφοπεδίου ενισχύθηκε και η προοπτική ένταξης της χώρας στο ΝΑΤΟ, μια πράξη ύψιστης σημασίας για την εξωτερική πολιτική της Αλβανίας. Στη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι στις 3-4 Απριλίου 2008 η Αλβανία έλαβε πρόσκληση ένταξης ενώ η υπογραφή των σχετικών πρωτοκόλλων προσχώρησης πραγματοποιήθηκε στις 9 Ιουνίου 2008. Πρέπει να σημειωθεί, ότι αν και υπήρξαν φωνές, που μιλούσαν για μη ένταξη στο ΝΑΤΟ και για στενότερες σχέσεις με την Τουρκία και τον ισλαμικό κόσμο, η Αλβανία ευθυγραμμίστηκε με το ΝΑΤΟ στην κοινή αμυντική του πολιτική. Εκσυγχρόνισε και εκδημοκράτισε το στράτευμά της και έλαβε μέρος στις κοινές αποστολές του ΝΑΤΟ στα ανακύψαντα μέτωπα, έχοντας πλέον έναν ισχυρό παράγοντα συνδιαμόρφωσης της εξωτερικής της πολιτικής.¹²²

Από το 2009 και έπειτα, και σε συνάρτηση με την οικονομική κρίση στην ευρωζώνη, διαφάνηκε εκ μέρους της Ελλάδας, μια κίνηση διπλωματική, προς την οικονομική ενίσχυση και συνεργασία με τα Δυτικά Βαλκάνια, γεγονός που μοιραία συμπαρέσυρε και την Αλβανία, προς όφελος της οικονομικής συνεργασίας αλλά και των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Αλβανίας με την ΕΕ. Ήδη, οι πρώτες κινήσεις της εμπορικής και οικονομικής συνεργασίας των δύο μερών, υπήρξαν ορατές από το 2011, μέσω της συμμετοχής της Αλβανίας στο Προενταξιακό Εργαλείο για τη σταθεροποίηση και τη σύνδεση, που ονομάζεται Πρωτοβουλία Αδριατικής-Ιονίου.¹²³ Βέβαια, από το 2010 και έπειτα, οι Αλβανοί δεν αντιμετωπίζουν την Ελλάδα ως μεταναστευτικό προορισμό, με την ίδια ένταση με την οποία γινόταν στα πρώτα χρόνια της μετάβασης.¹²⁴ Στο εσωτερικό πεδίο, τις αναταραχές και τα επεισόδια του 2010 και 2011, ακολούθησαν οι εκλογές του 2013, με τον σχηματισμό κυβέρνησης από συνασπισμό κομμάτων, με επικεφαλής το

---

¹²⁰Κοντονής, ό. π., σ. 79.

¹²¹Κοντονής, ό. π., σ. 85-86.

¹²²Κοντονής, ό. π., σ. 90-94.

¹²³Κούζας, ό. π., σ. 218-225.

¹²⁴Κούζας, ό. π., σ. 229-230.

σοσιαλιστικό και πρωθυπουργό τον Ράμα. Στις διαπραγματεύσεις που ακολούθησαν το 2014 και μετά την υποβολή πρότασης από το 2009 για να γίνει δεκτή στην ΕΕ, έλαβε το καθεστώς της υποψήφιας χώρας τον Ιούνιο του 2014.

Μέσα από αυτό το πλέγμα των εσωτερικών πολιτειακών κλυδωνισμών, ακολουθήθηκε μια ιδιόμορφη μετάβαση από τον κομμουνισμό στην ανοικτή οικονομία και τη δημοκρατία.¹²⁵ Η Αλβανία προσπάθησε μετά το 1990 να επαναχαράξει το γεωστρατηγικό της ρόλο στα Βαλκάνια, εξαιτίας τόσο των εσωτερικών πολιτικών μεταβολών που συντελέστηκαν όσο και των ευρύτερων γεγονότων και εξελίξεων που ακολούθησαν. Επίσης, να επανασυνδεθεί με τους αλβανικούς πληθυσμούς πέρα της επικράτειας καταβάλλοντας προσπάθειες σύνδεσης. Επί της ουσίας αποπειράθηκε να βρει το δρόμο της, αλλά μέσα από τις οικονομικές αναταράξεις, την πολιτική διαφθορά, την φτώχεια και την μετανάστευση. Η ενταξιακή πορεία της Αλβανίας στην ΕΕ παραμένει σταθερή ενώ η ένταξη της στο ΝΑΤΟ έδωσε τον τόνο της εξωτερικής της πολιτικής. Η σχέση με την Ελλάδα δεν μπορεί παρά να διέπεται από αυτούς τους γεωστρατηγικούς και πολιτικούς της στόχους και φυσικά, όπως θα δούμε στα παρακάτω κεφάλαια, και από τα ιδιαίτερα ιστορικά τους θέματα, που ενώνουν εκ των πραγμάτων τη γεωγραφική τους γειτνίαση.

---

¹²⁵Για τον πολιτειακό μετασχηματισμό της Αλβανίας στα μετακομμουνιστικά χρόνια, Βλ., την προσέγγιση Παπασωτηρίου Χ., *Τα Βαλκάνια μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, 1994, σ. 203-227.

Κεφάλαιο 3ο

Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας

3.1 Σύντομη ιστορική αναδρομή

Στην μελέτη των σχέσεων και της ασκούμενης εξωτερικής πολιτικής ανάμεσα σε κράτη όπως της Ελλάδας και της Αλβανίας, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στο θέμα της ελληνικής μειονότητας, αφού αποτέλεσε και αποτελεί ζωτικής σημασίας θεματική και κυρίως του τρόπου που η Ελλάδα αντιμετώπισε τις διμερείς σχέσεις. Η ελληνική μειονότητα αποτέλεσε κεντρικό ζήτημα των ελληνοαλβανικών σχέσεων. Η ελληνική παρουσία στην Ήπειρο εδραιώθηκε ήδη από τα χρόνια της κλασικής αρχαιότητας, πέρασε δια μέσου των αιώνων από τη ρωμαϊκή κατάκτηση, τη βυζαντινή κυριαρχία και τελικά, ως τα χρόνια της υποδούλωσης στους Οθωμανούς. Μάλιστα, στους χρόνους της οθωμανικής κυριαρχίας αναπτύχθηκε αξιοσημείωτη πνευματική δράση γύρω από το αστικό κέντρο της Μοσχόπολης και φυσικά, των Ιωαννίνων. Δεν δύναται να παραβλεφθεί η συμμετοχή των Βορειοηπειρωτών στα πολεμικά γεγονότα της προεπαναστατικής περιόδου αλλά και του 1821, καθώς καταγράφηκαν πολλά μέλη της Φιλικής Εταιρείας, που έλκυαν την καταγωγή τους από την ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου. Ένα άκρως σημαντικό στοιχείο, αποτέλεσε η διάκριση πολλών Ηπειρωτών στην εθνική ευεργεσία υπέρ του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, πράξη που απέδειξε και την εθνική τους αναφορά και αυτοσυνειδησία.¹²⁶ Βέβαια, στη θολή, από ανθρωπογεωγραφικής άποψης, εικόνα της οθωμανικής βαλκανικής κατά τον 19^ο αιώνα, είναι γνωστό πως συμβιούσαν διαφορετικές εθνοτικές ομάδες στα ίδια γεωγραφικά πλάτη, τα οποία διεκδικούνταν από αλληλοσυγκρουόμενα εθνοτικά και αλυτρωτικά κινήματα.

Κατά τη διάρκεια των διάφορων γεωπολιτικών ανακατατάξεων του 19^{ου} αιώνα, οι οποίες όρισαν έκ νέου συνοριακές γραμμές και δημιούργησαν κρατικές υποστάσεις, οι Έλληνες της περιοχής της Βορείου Ηπείρου συγκατοικούσαν και συμβίωναν με αλβανικούς ή σλάβικούς πληθυσμούς, που κατοικούσαν στην ίδια περιοχή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι επαφές του Αλβανού ηγέτη Φρασέρι με την

---

¹²⁶Τα ιστορικά στοιχεία και τις μαρτυρίες των αρχαίων συγγραφέων και γεωγράφων περί της ελληνικής παρουσίας στην περιοχή της Ηπείρου έως τα μέρη, που σήμερα εκτείνεται η επικράτεια του Αλβανικού κράτους, βλ. Μαλκίδης Θ., *Οι Ελληνοαλβανικές σχέσεις*, ό.π., σ. 9-27.

ηγεσία ελληνικού κράτους για το θέμα της Ηπείρου και την τύχη της στο Συνέδριο του Βερολίνου 1875.¹²⁷ Στα χρόνια που ακολούθησαν το Συνέδριο του Βερολίνου υπήρξε ένας ανταγωνισμός ανάμεσα σε Έλληνες και Αλβανούς για τη μετα-οθωμανική μοίρα της περιοχής. Υπήρξαν ωστόσο και φωνές που προήγαγαν τη φιλία και τη συνεννόηση κατά τα τελευταία χρόνια του 19^{ου} αιώνα, όπως για παράδειγμα, η δημιουργία του συνασπισμού *Ένωσις* στην Αθήνα του 1895 από Έλληνες αλβανικής/αρβανίτικης καταγωγής.¹²⁸

Τα χρόνια των Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913 και έπειτα, προδίκασαν την ανεξαρτησία της Αλβανίας και καθόρισαν τα σύνορά της. Ξεκίνησε τότε και η προστριβή της Ελλάδας με την Αλβανία, με θέμα τις περιοχές στις οποίες ζούσε η ελληνική μειονότητα. Οι ελληνικές διεκδικήσεις βασίστηκαν σε εθνογραφικά στοιχεία, αφού τα 2/3 του πληθυσμού της Βορείου Ηπείρου ήταν Έλληνες.¹²⁹ Το επίκεντρο της ελληνικής διεκδίκησης υπήρξε η κοιλάδα της Δρυινοπούλεως από βορρά έως την Κλεισούρα και προς το νότο ως τα βουνά του Πωγωνίου και το λιμάνι των Αγίων Σαράντα. Μάλιστα, στρατιωτικά η περιοχή είχε κατακτηθεί από τον ελληνικό στρατό, ο οποίος απελευθέρωσε το Τεπελένι και το Αργυρόκαστρο. Αν και οι ελληνικές διεκδικήσεις βρήκαν δισταύμενες τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, τελικά επιδίκασαν την περιοχή στην Αλβανία, με τη συνοριακή γραμμή της να περικλείει την αναφερθείσα γεωγραφική επικράτεια.¹³⁰ Η ελληνική αντίδραση έλαβε τη μορφή αυτονομιστικού κινήματος από την επόμενη χρονιά το 1914.

Με την υπογραφή του πρωτοκόλλου της Κέρκυρας τον Μάιο του 1914 - το οποίο συνυπογράψανε η Αυστροουγγαρία και η Ιταλία και επικυρώθηκε τον Ιούλιο του 1914 - η αλβανική κυβέρνηση αναγνώρισε τα δικαιώματα της «Αυτόνομης Βορείου Ηπείρου». Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου η Ελλάδα ανακατέλαβε, με την άδεια της Αντάντ, την περιοχή. Με τη λήξη όμως του πολέμου και τα γεγονότα που ακολούθησαν ατόνησε η ισχύς του πρωτοκόλλου γεγονός που οδήγησε τον ελληνικό πληθυσμό σε μαρασμό.¹³¹ Η ίδια η ονομασία της «Βορείου

---

¹²⁷Τις επαφές και τις θέσεις του Χ. Τρικούπη αλλά και τις θέσεις των Αλβανών ηγετών για την τύχη της Ηπείρου, όπως καταγράφεται σε δημοσιευμένες επιστολές, Φώτος Β., *Χαμένες ευκαιρίες για Ελληνο-Αλβανική Προσέγγιση*, Πελασγός, Αθήνα, 2000, σ. 99-114.

¹²⁸Φώτος, *Χαμένες ευκαιρίες*, ό. π., σ. 124.

¹²⁹Βερέμης, «Η ίδρυση του αλβανικού κράτους και οι ελληνικές διεκδικήσεις», στο, Βερέμης Θ., Κουλουμπής Θ. και Νικολακόπουλος Η., (Επιμ), *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*, ό. π., σ. 20.

¹³⁰Βερέμης, «Η ίδρυση του αλβανικού κράτους και οι ελληνικές διεκδικήσεις», στο, Βερέμης Θ., Κουλουμπής Θ. και Νικολακόπουλος Η., (Επιμ), *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*, ό. π., σ. 20-21.

¹³¹Για την πορεία της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία την περίοδο του Μεσοπολέμου βλ. Βερέμης, ό. π., σ. 21-22.

Ηπειρού» και του πληθυσμού της έγινε σε αντιδιαστολή με τη «Νότιο Ήπειρο», η οποία επιδικάστηκε στα σύνορα της ελληνικής επικράτειας μετά από τους Βαλκανικούς Πολέμους.¹³² Στη βάση επιτόπιας ανθρωπογεωγραφικής έρευνας, που πραγματοποιήθηκε το 1992 και την κατέγραψε ο Καλλιβρετάκης Λεωνίδα, μπορεί κανείς να ισχυρισθεί α) η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία ήταν η συμπαγέστερη πληθυσμιακή ομάδα στις περιφέρειες των Αγίων Σαράντα, Δέλβινου, Αργυροκάστρου και Χιμάρας, ενώ στις υπόλοιπες περιφέρειες του αλβανικού Νότου η παρουσία της υπήρξε περιορισμένη, β) η ελληνική μειονότητα στις αναφερόμενες περιοχές πλειοψηφούσε σχετικά με τις λοιπές εθνοπολιτισμικές ομάδες, γ) οι περιοχές που πλειοψηφεί δεν αποτέλεσαν ένα συμπαγές και συνεχές σύνολο αλλά διακοπτόταν από παρεμβαλλόμενες αλβανικές περιοχές, δ) ενώ η ύπαιθρος αυτών των περιοχών ήταν ελληνοκρατούμενη, τα αστικά κέντρα υπερτερούσαν σε αλβανικό πληθυσμό και ε) στα άκρα που συνθλίβεται η πραγματικότητα μεταξύ των εκατέρωθεν καταμετρήσεων της πληθυσμιακής ομάδας, ο αριθμός της μειονότητας έφθασε έως και τις 150.000 κατοίκους.¹³³

Η Αλβανία κατά την επίσημη είσοδο της στην Κοινωνία των Εθνών, δια της δέσμευσης του Φαν Νόλι, υποχρεώθηκε να προστατέψει την ελληνική μειονότητα καθώς και συγκεκριμένα συλλογικά της δικαιώματα, όπως στην εκπαίδευση. Κάτω από αυτή τη δέσμευση του Φαν Νόλι, τον Νοέμβριο του 1921, δεν συζητήθηκε το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας και η διεθνής κοινότητα εγγυήθηκε την αναγνώριση των δικαιωμάτων της μειονότητας, γεγονός που υπήρξε και το μόνο εχέγγυο της μελλοντικής της ευημερίας. Πρέπει να σημειωθεί, ότι στην έκθεση που υποχρεώθηκε να υποβάλει η αλβανική πλευρά περί των μειονοτήτων της επικράτειας της το 1922 αναγνώρισε μέρος μόνο των Ελλήνων της Κορυτσάς και ορισμένων χωριών της Χιμάρας.¹³⁴ Το διάστημα αυτό, η ελληνική κυβέρνηση επεδίωξε συνεργασία με την αλβανική πλευρά επί των θεμάτων της ελληνικής μειονότητας, καθώς τα δικαιώματά της καταστρατηγήθηκαν συστηματικά. Για παράδειγμα, μειώθηκε η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και απολύθηκαν οι Έλληνες δάσκαλοι. Από την άλλη, όσα

---

¹³²Καλλιβρετάκης Λ., «Η ελληνική κοινότητα της Αλβανίας από σκοπιά της ιστορικής γεωγραφίας και δημογραφίας», στο, Βερέμης Θ., Κουλουμπής Θ. και Νικολακόπουλος Η., (Επιμ), *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*, ΕΛΙΑΜΕΠ, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1995, σ. 24.

¹³³Καλλιβρετάκης, ό. π., σ. 40-44. Βέβαια, το σύνολο του πληθυσμού ποικίλει ανάλογα με το ποιος κάνει την έρευνα και κατά πόσο έχει γνώση του τόπου και βέβαια, τι είδους πολιτικές σκοπιμότητες εξυπηρετεί. Για τον πληθυσμό της Β, Ηπειρού και μία μαξιμαλιστική εκτίμηση βλ. Πάσχος Δ., *Απογραφή των Βορειοηπειρωτών, ένα θέμα με πολλές προεκτάσεις*, ΣΦΕΒΑ, Κόνιτσα, 2006, σ. 2-16.

¹³⁴Κόντης, ό. π., σ. 154.

χωριά, δεν χαρακτηρίστηκαν μειονοτικά από τις αλβανικές αρχές δεν έχαιραν της ελληνικής εκπαίδευσης αλλά υπάγονταν σε ένα σύστημα παιδείας αυστηρά ελεγχόμενο από το αλβανικό κράτος. Περαιτέρω, το 1928 ο έλεγχος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης περιήλθε στον εκάστοτε Υπουργό Παιδείας της Αλβανίας, οπότε εφαρμόστηκε μία πολιτική περιορισμού της εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας εντός της αλβανικής επικράτειας. Το 1933 διετάχθη να κλείσουν όλα τα μειονοτικά σχολεία ως ιδιωτικά, ενέργεια, που εκ των πραγμάτων σταμάτησε την ελληνική εκπαίδευση εντός της Αλβανίας σε αντίθεση με τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας. Μόλις, το 1935 επετράπη ξανά η λειτουργία των μειονοτικών σχολείων μετά από προσφυγή μελών της ελληνικής μειονότητας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης¹³⁵

Κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, αναπτύχθηκε έντονα η εθνικιστική πολιτική των αλβανικών ηγεσιών έναντι της ελληνικής μειονότητας, σε αντιδιαστολή με το θέματα των Τσάμηδων. Την περίοδο εκείνη υπήρξε μια φιλοαλβανική ηγεσία στα ελληνικά πολιτικά τεκτενόμενα, με επικεφαλής τον στρατηγό Πάγκαλο, η οποία επιδίωξε τη συνεργασία και την υπογραφή σχετικών διακρατικών συμφωνιών. Έτσι, το 1926 υπογράφηκαν τέσσερις διακρατικές συμβάσεις.¹³⁶ Τον Απρίλιο του 1939 η αλβανική επικράτεια περιήλθε κάτω από τον έλεγχο της Ιταλίας 1939, ο νικηφόρος πόλεμος του 1940 βρήκε απελευθερωμένη για τρίτη φορά τη Βόρεια Ήπειρο, αν και τα ελληνικά στρατεύματα αποχώρησαν τον Απρίλιο του 1941 μετά την επίθεση των Γερμανών.¹³⁷

Η Ελλάδα απαίτησε το 1946 την επιστροφή της Βορείου Ηπείρου εκφράζοντας την ανησυχία της, ότι μετά τις εξελίξεις στο εσωτερικό της Αλβανίας τα χρόνια της κατοχής και της κομμουνιστικής επικράτησης, η ελληνική μειονότητα θα κινδύνευε να αφανισθεί. Ωστόσο το αίτημα της δεν ικανοποιήθηκε.¹³⁸ Παράλληλα, εν μέσω των διπλωματικών διαβουλεύσεων και της άσκησης μεγάλης προσπάθειας για την εξασφάλιση των δικαιωμάτων της μειονότητας, η Ελλάδα δεν σύναψε ποτέ συνθήκη ειρήνης με την Αλβανία¹³⁹ μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ο Παναγιώτης Μπάρκας, ο οποίος έχει πραγματοποιήσει την πιο ενδελεχή ανάλυση των συνθηκών διαβίωσης της μειονότητας τα χρόνια που ακολούθησαν,

¹³⁵Κόντης, ό. π., σ. 155.

¹³⁶Μιχαλόπουλος, *Σχέσεις Ελλάδας και Αλβανίας 1923-1928*, ό. π. σ. 59· βλ., επίσης, επί του παρόντος, Μαλκίδης Θ., *Οι Ελληνοαλβανικές σχέσεις*, ό. π., σ. 71.

¹³⁷Μαλκίδης, *Οι Ελληνοαλβανικές σχέσεις*, ό. π., σ. 80.

¹³⁸Κόντης, *Ενυπόθετες Ισορροπίες, Ελλάδα και Αλβανία στον 20^ο αιώνα*, ό. π., σ. 162-163.

¹³⁹Μαλκίδης, *Οι Ελληνοαλβανικές σχέσεις*, ό. π., σ. 105.

αναφέρει ότι «επί Χότζα, και μετά την καθιέρωση των συνόρων της Αλβανίας στο ψυχροπολεμικό πλαίσιο, κατανοήθηκε η ανομοιογενής οντότητα της Αλβανίας εξαιτίας και της παρουσίας της ελληνικής μειονότητας».¹⁴⁰ Επίσης, ήταν φανερό στον Χότζα, ότι η ιδιαίτερη εθνική ταυτότητα της μειονότητας, θα αποτελούσε σθεναρή αντίσταση στους ομογενοποιητικούς μηχανισμούς του καθεστώτος και στην επιδίωξη του «πολιτισμικής ισοπέδωσης» του πληθυσμού, σε όφελος τόσο της σοσιαλιστικής ολοκλήρωσης όσο και του αλβανικού εθνικού κράτους.¹⁴¹

Κατά αυτόν τον τρόπο, αν και η Αλβανία αναγνώρισε συνταγματικά τα δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας, στην πράξη παραβίασε συστηματικά τα διεθνώς αναγνωρισμένα και κατοχυρωμένα δικαιώματα της. Καλλιέργησε ένα «σύστημα νόθευσης» της αδιάσπαστης πολιτιστικής ταυτότητας της ελληνικής μειονότητας. Αφαίρεσε την ουσία της ταυτότητάς της μετατρέποντάς την σε διακοσμητικό στοιχείο στην υπηρεσία του καθεστώτος, στοχεύοντας στην απέκδυση της εθνολογικής συνείδησης της μειονότητας.¹⁴² Πέραν τούτου, τα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου παρατηρήθηκε στατιστική συρρίκνωση της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας μέσω της απορρόφησής της στα αστικά κέντρα, της συστηματικής υποβάθμισης της στην ιεραρχία των κρατικών λειτουργιών και την απογύμνωση από τους πυρήνες διαβίωσης της. Βέβαια και μέσα από κοινούς γάμους, ώστε να καταστεί η μειονότητα «εθνικά ακίνδυνη» για την Αλβανία.¹⁴³ Όλες αυτές οι πολιτικές επιλογές, σαφώς, συμβάδισαν με το όραμα του Χότζα περί ενός «αιδεολογικού υβριδίου» χωρίς εθνική ταυτότητα και χωρίς θρησκεία.¹⁴⁴ Ο Μπάρκας έχει καταλήξει ότι «τα χρόνια μέχρι το 1991 επιβλήθηκε στους Έλληνες της Αλβανίας η θεωρία του μεταφερόμενου στα αλβανικά εδάφη, υποδεικνύοντας σε αυτούς τη σιωπή, την απόκρυψη της εθνότητας και την εκδήλωση ευγνωμοσύνης για την ανοχή των Αλβανών».¹⁴⁵

---

¹⁴⁰Μπάρκας Π., «Η Ελληνική Μειονότητα επί καθεστώ Χότζα», στο, Τσιτσελικής Κ. και Χριστόπουλος Δ., (επιμ), *Η Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας*, Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων 7, Κριτική, Αθήνα, 2003, σ. 225.

¹⁴¹Μπάρκας, ό. π., σ. 227-228.

¹⁴²Μπάρκας, ό. π., σ. 228-229.

¹⁴³Μπάρκας, ό.π., σ. 230-233.

¹⁴⁴Μπάρκας, ό.π., σ. 244.

¹⁴⁵Μπάρκας, ό.π., σ. 263.

Αυτές είναι σε γενικές γραμμές, οι ιστορικές παράμετροι της διαβίωσης της ελληνικής μειονότητας εντός της αλβανικής επικράτειας.¹⁴⁶ Μέχρι και το 1990 η ελληνική μειονότητα ζούσε σε ένα καθεστώς παραγκωνισμού στην καλύτερη των περιπτώσεων ή ανοιχτών διώξεων, όπως συνέβαινε τις περισσότερες φορές. Μέσα από τέτοιες συνθήκες, επέλεξαν οι Έλληνες μειονοτικοί να καταφύγουν προς την Ελλάδα το 1991, μια Ελλάδα η οποία βρέθηκε απροετοίμαστη να ανταπεξέλθει στην κατάσταση που δημιουργήθηκε. Παλινδρόμησε μεταξύ των εθνικών της υποχρεώσεων και μιας ανθρωπιστικής αντιμετώπισης των γεγονότων και των απρόσμενων καταστάσεων, αρκούμενη σε αυθόρμητες λύσεις.¹⁴⁷

Έτσι, κατά το μεγάλο κύμα της παλιννόστησης έλαβε χώρα στα τέλη του 1990 και τις αρχές του 1991, οι Βορειοηπειρώτες στάλθηκαν σε αυτοσχέδια κέντρα υποδοχής ή «χάθηκαν» στα αστικά κέντρα με σκοπό την εύρεση εργασίας. Η απόκτηση βίζας ήταν μία εύκολη υπόθεση αρχικά για όσους είχαν στην ταυτότητα τους την υποσημείωση της ελληνικής εθνικής καταγωγής. Η δήλωση δε, του ορθόδοξου ονόματός τους βοηθούσε, στα πρώτα χρόνια, στην απόκτηση εγγράφων από τις ελληνικές αρχές. Μαζικότερο κύμα έλευσης μελών της ελληνικής μειονότητας ακολούθησε το 1997 εξαιτίας του χάους που προκλήθηκε με την κρίση των πυραμίδων στην Αλβανία. Κάποιοι από τους ομογενείς έρχονταν πλέον να οριστικοποιήσουν την παρουσία τους, μιας και είχαν υποστεί ολοκληρωτική οικονομική καταστροφή. Στους λόγους φυγής τους από την Αλβανία, εκτός από το συναισθηματικό κομμάτι και την εθνική ταύτιση, δύναται να συμπεριληφθεί και αυτός της προσδοκίας για οικονομική ευημερία.¹⁴⁸ Η ελληνική πολιτεία, αντιμετώπισε την έλευση με κριτήριο τον μη αποδεκατισμό της μειονότητας. Στατιστικά, αναφέρεται, ότι περίπου 100.000 με 150.000 Βορειοηπειρώτες διαβιούσαν εντός της ελληνικής επικράτειας, κυρίως στα αστικά κέντρα, όπου αναπαράχθηκε ένα είδος παραπόνου μέσα από συλλόγους Βορειοηπειρωτών, ότι δηλαδή δεν έτυχαν της αρμόζουσας αποδοχής από τις ελληνικές αρχές - είτε στην Ήπειρο, λόγω της εγγύτητας στην πατρογονική εστία, είτε διάσπαρτοι σε όλη την

---

¹⁴⁶Για την ιστορική παρουσία των Ελλήνων στην Αλβανία και για την παρουσία τους ως εθνική μειονότητα εντός του αλβανικού κράτους βλ., Μαλκίδης Θ., *Η Ελληνική Εθνική Μειονότητα στην Αλβανία*, Πανεπιστημιακή Ομοσπονδία Αμερικής, Αλεξανδρούπολη, 2007, σ. 19-137.

¹⁴⁷Μπάρκας, ό. π., σ. 263-264.

¹⁴⁸Παύλου Μ., «Οι Έλληνες της Αλβανίας στην Ελλάδα», στο Τσιτσελίκης Κ., Χριστόπουλος Δ., (επιμ), *Η Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας*, Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων 7, Κριτική, Αθήνα, 2003, σ. 265-269.

Ελλάδα. Η ενσωμάτωση τους υπήρξε βραδεία, με εξαίρεση την ένταξη των παιδιών τους στις βαθμίδες της ελληνικής εκπαίδευσης.¹⁴⁹

Συμπερασματικά καταλήγουμε ότι, μεγάλο τμήμα του πληθυσμού της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας, μετανάστευσε στη Ελλάδα μετά το 1990. Για την ελληνική εξωτερική πολιτική, το κύριο ζήτημα ήταν και παραμένει η διατήρηση της μειονότητας στη Β. Ήπειρο και ο πλήρης σεβασμός των δικαιωμάτων της. Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα όφειλε να διασφαλίσει σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής την παροχή βοήθειας προς την ελληνική μειονότητα, για να παραμείνει στις εστίες της. Να προστρέξει για την εξασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της βάσει των διεθνών συμβάσεων και τη δημιουργία φιλικών σχέσεων με την Αλβανία, ώστε να εξαλειφθούν μακροπρόθεσμα οι εντάσεις και οι τριβές σε επίμαχα θέματα.¹⁵⁰

3.2 Βασικά ζητήματα της ελληνικής μειονότητας μετά το 1990

3.2.1 Εκπαίδευση

Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιασθεί συνοπτικά, η παρεχόμενη εκπαίδευση από το αλβανικό κράτος προς την ελληνική μειονότητα, κατά την μετακομμουνιστική περίοδο. Όπως ειπώθηκε και πριν, η εκπαιδευτική λειτουργία των μειονοτικών σχολείων αντιμετώπισε έναν αριθμό διώξεων στο Μεσοπόλεμο αλλά και κατά την κομμουνιστική περίοδο διακυβέρνησης της Αλβανίας (1945-1990). Η Αλβανία αναγνώρισε την ανάγκη της μειονοτικής εκπαίδευσης μόνο στις περιοχές όπου εκείνη θεωρούσε ότι ζούσε η μειονότητα, ενώ επεδίωξε τον περιορισμό και την υπονόμηση των δικαιωμάτων της. Η είσοδος της Αλβανίας στην Κοινωνία των Εθνών το 1920, ρύθμισε οριστικά εκτός από το ζήτημα των (ελληνο-αλβανικών) συνόρων και αυτό της επίσημης αναγνώρισης του ελληνικού πληθυσμού της περιοχής, ως θρησκευτικής και γλωσσικής μειονότητας και υποχρέωσε το αλβανικό κράτος να κατοχυρώσει τα μειονοτικά δικαιώματα.¹⁵¹ Μετά το 1945, στη βάση της συμμόρφωσης με τις διεθνείς συνθήκες, οι Έλληνες που ζούσαν στη

---

¹⁴⁹Παύλου, ό.π., σ. 268-306.

¹⁵⁰Βούρη Σ. και Καψάλης Γ., *Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στην Αλβανία*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, 2003, σ. 19.

Για τα σύγχρονα προβλήματα της ελληνικής μειονότητας βλέπε Vickers M., *Η Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία-Οι Εντάσεις*, Έρευνα και Αξιολόγηση Branch, Ακαδημία Άμυνας του Ηνωμένου Βασιλείου, σ. 1-22.

¹⁵¹Κόντης, *Ευαίσθητες Ισορροπίες*, ό. π., σ. 152-155.

μειονοτική ζώνη είχαν τετραετή φοίτηση σε ελληνικά δημοτικά σχολεία, ενώ από τη πέμπτη ως την όγδοη τάξη τα ελληνικά διδάσκονταν ως ξένη γλώσσα για αυτούς.¹⁵² Από την πλευρά της ελληνικής μειονότητας, πάντα υποστηριζότανε, ότι υπήρχε έλλειμμα υποδομών, στήριξης του εκπαιδευτικού έργου και της ελληνικής επιμόρφωσης της μειονότητας¹⁵³ από την πλευρά του αλβανικού κράτους.

Μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού μπλοκ, με σχέδιο νόμου του υπουργείου παιδείας αποφασίσθηκε το 1991 η λειτουργία και νέων ελληνικών σχολείων, με την υπαγωγή τους στις κατά τόπους νομαρχίες. Η παραπάνω πράξη εντασσόταν στο πλαίσιο εκδημοκρατισμού της χώρας, της σταθερής της πορείας προς την ΕΕ και φυσικά, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ενέργεια αυτή προήλθε ως αποτέλεσμα της προσχώρησης της Αλβανίας στη ΔΑΣΕ το 1991. Ανέλαβε δε, την υποχρέωση κατοχύρωσης και σεβασμού των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων, για την ίδρυση και λειτουργία εκπαιδευτικών, πολιτισμικών και θρησκευτικών ιδρυμάτων, οργανώσεων και ενώσεων. Με την έκδοση σχετικής οδηγίας το 1991 και διατάγματος αργότερα, το 1993, κατοχυρώθηκε η χρήση της μητρικής γλώσσας.

Πιο συγκεκριμένα, επετράπη το μάθημα της μητρικής γλώσσας σε όλες τις τάξεις και σε όλη τη διδακτέα ύλη της υποχρεωτικής οκτάχρονης εκπαίδευσης. Βάσει υποχρεωτικών κρατικών προγραμμάτων, η λειτουργία των μειονοτικών σχολείων προσχολικής εκπαίδευσης τέθηκε υπό την κρατική αρωγή. Ενώ δεν αποκλείσθηκε η εκμάθηση της αλβανικής γλώσσας στα πρώτα οχτώ έτη της προσχολικής εκπαίδευσης και περαιτέρω, δεν κατοχυρώθηκε η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας στα σχολεία μέσης και ανώτερης εκπαίδευσης, όπως και η διδασκαλία του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής ιστορίας. Επίσης, η μειονοτική εκπαίδευση συνέχισε να αντιμετωπίζει προβλήματα, όπως ο περιορισμός της εφαρμογής της στη λεγόμενη «μειονοτική ζώνη». Συνέχισαν να υφίστανται οι περιορισμοί στη διδασκαλία και τη δημιουργία νέων μειονοτικών σχολείων εκτός της μειονοτικής ζώνης, ενώ γενικότερα δεν προβλέφθηκε τίποτε για τη μέση και ανώτερη εκπαίδευση. Ιδιαίτερα οξύ ήταν το πρόβλημα στην περιοχή του Αργυροκάστρου, με σημαντική παρουσία ελληνικού πληθυσμού, ο οποίος έμενε αμέτοχος της ελληνικής παιδείας, στερούμενος των δικαιωμάτων της εκπαίδευσης στη μητρική του γλώσσα,

---

¹⁵²Κόντης, ό. π., σ. 174.

¹⁵³Γεωργούλης Σ., «Το καθεστώς των Ελληνικών Σχολείων από την ίδρυση του Αλβανικού Κράτους μέχρι σήμερα», στο, Βερέμης Θ., Κουλουμπής Θ. και Νικολακόπουλος Η., (επιμ), *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*, ΕΛΙΑΜΕΠ, Ι. Σιδέρης, 1995, σ. 194.

αφού πολλά από τα ελληνικά χωριά η αλβανική πλευρά δεν τα αναγνώριζε ως μειονοτικά.¹⁵⁴

Η ελληνική μειονότητα ζήτησε από την αλβανική κυβέρνηση και τον Μπερίσα την αλλαγή του υφιστάμενου καθεστώτος. Δόθηκαν υποσχέσεις περί ίδρυσης τμήματος ελληνικών στο Πανεπιστήμιο του Αργυροκάστρου, λειτουργία ελληνικού σχολείου στο Αργυρόκαστρο και σε άλλες περιοχές.¹⁵⁵ Από το ακαδημαϊκό έτος 1993-94, εισήχθησαν φοιτητές στο τμήμα ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου του Αργυροκάστρου.¹⁵⁶

Η κρίση του 1993 οδήγησε την αλβανική πλευρά στην έκδοση οδηγίας με την οποία ανέστειλε αυτή του 1991, επαναφέροντας το καθεστώς που ίσχυε επί Χότζα. Με την παρέμβαση διεθνών παραγόντων εκδόθηκε η 14/3.9.1994 εγκύκλιος του αλβανικού υπουργείου παιδείας με θέμα *Περί οκτατάξιας παιδείας στη μητρική γλώσσα των ατόμων των μειονοτήτων* και που ορίζονται επακριβώς τα μαθήματα, που διδάσκονται και στους δυο σχολικούς κύκλους (Α΄ και Β΄) των μειονοτικών στη μητρική και την αλβανική γλώσσα. Σύμφωνα, λοιπόν, με την παραπάνω εγκύκλιο στη μητρική γλώσσα διδάσκονται τα μαθήματα: μητρική γλώσσα και λογοτεχνία, ιστορία, γεωγραφία, φυσιογνωσία, μαθηματικά στις τάξεις από Α έως Δ, βιολογία, ηθική αγωγή, ιχνογραφία, μουσική, αγωγή εργασίας και φυσική αγωγή. Αντίθετα στην αλβανική γλώσσα διδάσκονται τα μαθήματα: αλβανική γλώσσα και λογοτεχνία, ιστορία της Αλβανίας, γεωγραφία της Αλβανίας, από την ύλη της κοινωνικής αγωγής οι γνώσεις για το σύνταγμα και τη διακυβέρνηση της αλβανικής δημοκρατίας, από την ύλη της μουσικής τα τραγούδια με πανεθνικό χαρακτήρα, μαθηματικά στις τάξεις Ε έως Η, φυσική και χημεία. Πριν την έκδοση της παραπάνω εγκυκλίου τα μαθηματικά, η φυσική και η χημεία διδάσκονταν στα ελληνικά και αυτός είναι ένας ακόμη λόγος για τον οποίο περιορίστηκε σημαντικά η ελληνόγλωσση διδασκαλία από την πέμπτη στην όγδοη τάξη. Εκτός από την οκτάχρονη σχολική εκπαίδευση, μαθήματα στην ελληνική γλώσσα πραγματοποιήθηκαν επίσης στη μέση παιδαγωγική σχολή του Αργυροκάστρου.¹⁵⁷ Οι

---

¹⁵⁴Για στατιστικά στοιχεία περί της μειονοτικής εκπαίδευσης στο Αργυρόκαστρο, στην Πρεμετή, στη Χιμάρα και στους Αγίους Σαράντα, βλ. Γεωργούλης Σ., ό.π., σ. 206-219.

¹⁵⁵Γεωργούλης, ό. π., σ. 200-202.

¹⁵⁶Καψάλης Γ., *Η Εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας, Σχολικά Εγχειρίδια, Γλωσσική Επιμόρφωση, Προοπτική*, Gutenberg, Αθήνα, 1996, σ. 113-114.

¹⁵⁷Για την ιστορική πορεία της σχολής ως Ακαδημίας Ελληνικών Σπουδών, ιδρυθείσα το 1956 αλλά και για την υπόλοιπη ελληνική εκπαίδευση στην Αλβανία, βλ. Τσιτσελίκης Κ., *Η εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία*, ό. π., σ. 181 και συνολικά, σ. 165-223.

απόφοιτοι της σχολής αυτής μπορούσαν να διδάξουν στα τετράχρονης διάρκειας σχολεία της μειονότητας. Πρόκειται για μία σχολή που διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση της μειονότητας, αν και για τα σημερινά δεδομένα πρέπει να μετεξελιχθεί σε παιδαγωγικό τμήμα δασκάλων, το οποίο θα είναι κάτω από την ομπρέλα του πανεπιστημίου Αργυροκάστρου.¹⁵⁸

Με την υπογραφή του συμφώνου φιλίας το 1996, η Αλβανία ανέλαβε την υπόσχεση για τη λειτουργία μειονοτικών καθώς και ιδιωτικών σχολείων και πέρα της μειονοτικής ζώνης – κάτι το οποίο αναφέρεται και στο σύνταγμα του 1998. Ακολούθησε η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 2005 και του 2009¹⁵⁹, όπου ο 8χρονος κύκλος σπουδών έγινε 9χρονος, η ελληνική γλώσσα διδάσκονταν μέχρι την ένατη τάξη (ενώ δεν διδάσκονταν καθόλου στο Μεσαίο). Με επιστολή του Υπ. Παιδείας αρ. 6045 ημ. 14. 10. 2009 και θέμα "Για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως υποχρεωτικό μάθημα επιλογής" η ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία διδάσκεται πλέον με δύο ώρες την εβδομάδα στα τρία έτη του Μεσαίου Σχολείου. Με έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας με αρ. πρωτοκόλλου 4731 και ημερομηνία 04.08.2009 η Μέση Παιδαγωγική Σχολή μετονομάστηκε σε «Μέση Σχολή με παιδαγωγικό προφίλ στην ελληνική γλώσσα" αλλάζοντας ταυτόχρονα και μέρος του προγράμματος σπουδών. Τα ζητήματα που συνεχίζουν να υφίστανται συνοψίζονται στην οργάνωση και λειτουργία των μειονοτικών σχολείων, στην απουσία νομοθετικής βάσης, στην ακαταλληλότητα των σχολικών εγχειριδίων (συγγραφή καινούργιων σχολικών εγχειριδίων για το μάθημα της μητρικής γλώσσας), στον εκσυγχρονισμό των αναλυτικών προγραμμάτων, στην εκπαίδευση των δασκάλων όπως και στη μη τήρηση των διεθνών συμβάσεων. Παράλληλα προβάλλονται και αιτήματα για επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, δημιουργία κέντρου επιμόρφωσης, υποστήριξης και εκσυγχρονισμού.

3.2.2 Περιουσιακά

Ένα ακανθώδες θέμα στις διμερείς σχέσεις Ελλάδας και Αλβανίας στη βάση της προστασίας των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας αποτέλεσε έως και

---

¹⁵⁸Καψάλης, ό. π., σ. 14-15.

¹⁵⁹Μπαρούτα - Ξέρα Κωνσταντώ, «Η παιδεία στο χώρο της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας από την ίδρυση του αλβανικού κράτους μέχρι σήμερα», στην ιστοσελίδα: http://www.eens.org/EENS_congresses/2014/baruta-ksera_kostando.pdf (πρόσβαση 25/06/2016).

σήμερα, το θέμα της επιστροφής των περιουσιακών της στοιχείων, που είχαν κατασχεθεί κατά την κομμουνιστική περίοδο. Για το ζήτημα αυτό, υπήρξε έλλειψη νομοθετικής ρύθμισης μέχρι και το 2001, γεγονός που οδήγησε τη λεγόμενη Συμβουλευτική Γνωμοδοτική Επιτροπή να κάνει συστάσεις προς το αλβανικό κράτος για την επιστροφή τους στη βάση της «δίκαιης εξισορρόπηση των συμφερόντων όλων των ενδιαφερομένων», εν προκειμένω, των μελών της ελληνικής μειονότητας και του αλβανικού κράτους, στο οποίο περιήλθαν τα περιουσιακά στοιχεία.¹⁶⁰

Από το 1991 η ελληνική μειονότητα είχε ζητήσει την αποκατάσταση των περιουσιακών στοιχείων των μελών της.¹⁶¹ Μάλιστα, η συστηματική καταπάτηση των περιουσιακών στοιχείων μελών της μειονότητας είχε πάρει εκτεταμένες διαστάσεις, ωθώντας την Ομόνοια να καταθέσει στις 12 Ιουνίου 1999 έκκληση-υπόμνημα προς τις αλβανικές αρχές, τις διαπιστευμένες αντιπροσωπείες της ΕΕ στα Τίρανα, τις ΗΠΑ και την Ελλάδα, όπου έκανε λόγο για αυθαίρετες και παράνομες επεμβάσεις του αλβανικού κράτους σε λιβαδικές και λοιπές εκτάσεις, που ξεπερνούσαν τα 40.000 στρέμματα και γεωγραφικά εκτεινόταν σε όλο το χώρο που κατοικούσε συμπαγές το ελληνικό στοιχείο. Στο υπόμνημα αναφέρθηκε η αλλαγή ιδιοκτησιακού καθεστώτος των λιβαδιών από κοινοτικά σε κρατικά, η πιστοποίηση ιδιοκτησίας μέσω πλαστών εγγράφων, η πιστοποίηση ιδιοκτησίας μέσω των ταπιών, ενός εγγράφου που ανάγεται στην περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας και οι δίκες-παρωδία σε βάρος των μελών της ελληνικής μειονότητας, μιας και μέχρι το 2003, μόνο σε δυο δίκες δικαιώθηκαν σε αυτά τα ζητήματα μέλη της μειονότητας.¹⁶²

Τα σημαντικά προβλήματα που συνόδευσαν την απόδοση καθεστώτος ιδιοκτησίας στα μέλη της ελληνική Μειονότητα, την περίοδο του 1990, ήταν ασυμβίβαστα με την ευρωπαϊκή πορεία της Αλβανίας. Επιστρέφονταν εκτάσεις γης σε μη υπαρκτούς ιδιοκτήτες ή ακόμα και σε ανθρώπους που δεν ήταν καν κάτοικοι των χωριών, υποδηλώνοντας μία αντι-μειονοτική πολιτική¹⁶³ Αν προσθέσει κανείς:

- α) τον οικονομικό τραυματισμό, που είχε η μειονότητα εξαιτίας των πυραμίδων, καθώς όπως είναι γνωστό οι κάτοικοι της νοτίου Αλβανίας επλήγησαν περισσότερο
- β) τη συστηματική αγνόηση της μειονότητας στο μοίρασμα της εξωτερικής βοήθειας

---

¹⁶⁰Κούζας, ό. π., σ. 77. Η Συμβουλευτική Γνωμοδοτική Επιτροπή είναι το όργανο που παρακολουθεί την εφαρμογή της Σύμβασης- Πλαίσιο που υπέγραψε η Αλβανία προκειμένου να ενταχθεί στο Συμβούλιο της Ευρώπης το 1995. Αφορά την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων.

¹⁶¹Κούζας, ό.π., σ. 99.

¹⁶²Κούζας, ό.π., σ. 104-105.

¹⁶³Μαλκίδης, ό.π., σ. 270-271.

προς την Αλβανία όλα αυτά τα χρόνια, καθώς και γ) την ελλιπή αναδιανομή της οικονομικής βοήθειας, της δημόσιας αρωγής και του δημοσίου κεφαλαίου στις περιοχές που ζούσαν τα μέλη της μειονότητας, παρόλο που και αυτοί συνεισφέρονε στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, γίνεται κατανοητός ο ισχυρισμός περί «αντι-μειονοτικής πολιτικής» από την πλευρά του επίσημου αλβανικού κράτους. Ένα γεγονός που αντιτίθεται στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου και των Συμβάσεων περί της προστασίας των μειονοτικών ομάδων.¹⁶⁴

3.2.3 Πολιτική εκπροσώπηση

Από το 1990 και έπειτα, η πολιτική παρουσία και εκπροσώπηση της μειονότητας αντιμετώπισε την εχθρότητα του αλβανικού κράτους αλλά και εθνικιστικών στοιχείων¹⁶⁵ που αντιστρατεύθηκαν τα πολιτικά της δικαιώματα. Μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος οι θέσεις και τα αιτήματα των Ελλήνων της Αλβανίας εκφράστηκαν από τη δημοκρατική ένωση της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας *Ομόνοια*, η οποία ιδρύθηκε στις 11 Ιανουαρίου του 1991.¹⁶⁶ Η οργάνωση είχε μορφωτικό και πολιτιστικό χαρακτήρα και απέβλεπε στη διατήρηση της θρησκευτικής, γλωσσικής και εθνικής κληρονομιάς και στην ελεύθερη επικοινωνία. Βασικοί της στόχοι ήταν να ενώσει όλους τους Έλληνες μειονοτικούς, ανεξάρτητα από την κομματική τους τοποθέτηση, να ενισχύσει την εθνική οντότητα της μειονότητας, να συμβάλει στην πρόοδο του αλβανικού λαού, στον εκδημοκρατισμό και στη δημιουργία κράτους δικαίου και να βελτιώσει τους όρους διαβίωσης των μελών της, ώστε να διατηρηθούν στις πατρογονικές εστίες. Η Ομόνοια κατέβηκε στις πρώτες πολυκομματικές εκλογές στις 31 Μαρτίου 1991 σε δεκατρείς μειονοτικές εκλογικές περιφέρειες στο Αργυρόκαστρο και στους Αγίους Σαράντα, ενώ ελληνική παρουσία σε αυτήν την εκλογική αναμέτρηση υπήρξε και στους υπόλοιπους πανεθνικούς αλβανικούς κομματικούς σχηματισμούς.¹⁶⁷

---

¹⁶⁴Κούζας, ό. π., σ.113-114.

¹⁶⁵Βοσκόπουλος Γ., *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σ. 307-315.

¹⁶⁶Η έδρα της Ομονομίας στους Αγίους Σαράντα επιλέχθηκε στη βάση την ελληνοφωνία της περιοχής, της εγγύτητας με την Ελλάδα και για λόγους ιστορικής σύνδεσης με το απώτερο παρελθόν και την ελληνική παρουσία στους Αγίους Σαράντα. Ο Δώδος αναφέρει, ότι η διάσκεψη των τριανταπέντε μελών έγινε τις παραμονές της επίσκεψης του πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Μητσοτάκη στη Δερβιτσάνη, βλ. Δώδος Δ., *Οι εκλογικές επιλογές της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία, Επετηρίδα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής: Η Ελλάδα και ο Κόσμος 1993-1994*, σ. 192.

¹⁶⁷Δώδος, ό. π., σ. 195-198.

Ακόμη, όμως και με αυτή την πολιτική τακτική, η αλβανική Βουλή ψήφισε νόμο το 1991, που απαγόρευσε σε θρησκευτικές και εθνοτικές ομάδες να ιδρύουν κόμματα, ενώ με τον νέο εκλογικό νόμο του 1992, απαγορεύτηκε η συμμετοχή κομμάτων που είχαν ιδρυθεί στη βάση θρησκείας ή/και εθνότητας τη συμμετοχή τους στις εκλογές, αποκλείοντας τη συμμετοχή της Ομόνοιας από τις εκλογές. Η ελληνική μειονότητα προχώρησε στη δημιουργία της Ένωσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΚΕΑΔ), που αποτέλεσε τον πολιτικό της βραχίονα.¹⁶⁸ Το νέο κόμμα προσπάθησε να εκπροσωπήσει το σύνολο των μειονοτήτων της Αλβανίας. Η απαγόρευση συμμετοχής της Ομόνοιας στην εκλογική διαδικασία έκανε το ΚΕΑΔ να αποφεύγει συστηματικά την ταύτιση με αυτήν εξαιτίας του φόβου ανάλογης κρατικής καταστολής.¹⁶⁹

Το Μάϊο του 1993 η Ομόνοια απέστειλε ψήφισμα στις αλβανικές αρχές για τα δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας, που αφορούσε την προστασία της διατήρησης της εθνοτικής της ταυτότητας, της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας και μια σειρά άλλων βασικών δικαιωμάτων.¹⁷⁰ Η κατάσταση επιβαρύνθηκε με το επεισόδιο στην Άνω Επισκοπή¹⁷¹ και σε αντίποινα, ακολούθησαν διώξεις εναντίον των μελών της. Στις 18 Απριλίου 1994 φυλακίστηκαν τα ηγετικά της στελέχη - Θ. Βεζιάνης, Β. Παπαχρήστου, Η. Σύρμος, Κ. Κυριακού και Π. Μάρτος. Στις 15 Αυγούστου 1994 ορίστηκε η δίκη με το κατηγορητήριο της κατασκοπίας και της εσχάτης προδοσίας, το οποίο εν συνεχεία άλλαξε, και το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους καταδικάστηκαν σε βαρύτερες ποινές φυλάκισης. Συνέπεια των παραπάνω ήταν η επιδείνωση των σχέσεων της Αλβανίας με την Ελλάδα. Τελικά, με ανοιχτή παρέμβαση του Ρ. Χόλμπρουκ το Ακυρωτικό Δικαστήριο στις 5 Φεβρουαρίου του 1995 αθώωσε τα μέλη της Ομόνοιας, αν και σε ένα από αυτά, τον Ηλία Σύρμο, είχε δοθεί ήδη προεδρική χάρη τα Χριστούγεννα του 1994.¹⁷²

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η εκπροσώπηση της ελληνικής μειονότητας δεν μονοπωλείται από το ΚΕΑΔ και την Ομόνοια, καθώς υπήρχαν και Έλληνες μειονοτικοί που στελέχωναν άλλους κομματικούς σχηματισμούς ή δημοτικές

---

¹⁶⁸Αποτιμάται, ότι σε αυτή την εκλογική αναμέτρηση, όπου το ΚΕΑΔ πήρε 48.923 ψήφους και μάλιστα, ότι διεύρυνε την απήχηση του και σε αλβανόφωνους ορθόδοξους πληθυσμούς, εντός των 35 εκλογικών περιφερειών, στις οποίες είχε αντιπροσώπευση, Δώδος, ό. π., σ. 201-203.

¹⁶⁹Κούζας, ό. π., σ. 101.

¹⁷⁰Για μία συνοπτική παρουσίαση της ίδρυσης και των στόχων της Ομόνοιας βλέπε Μαλκίδης Θ., *Η σημερινή κατάσταση και οι προοπτικές του ελληνισμού της Αλβανίας*, Βαλκανικά Σύμμεικτα 11, 1999-2000, σ. 377-407.

¹⁷¹Βλέπε παρακάτω σ. 57 - 59.

¹⁷²Κούζας, ό. π., σ. 99-105.

αντιπροσωπείες. Για αυτούς η Ομόνοια διατεινόταν ότι «όποιος δεν είναι μαζί της είναι λιγότερο Έλληνας».¹⁷³ Η μονοπόληση της μειονοτικής πολιτικής έκφρασης από την Ομόνοια και μετέπειτα, το ΚΕΑΔ, θεωρήθηκε από τα ίδια τα μέλη της μειονότητας, ότι ενέχει πολιτικές αδυναμίες. Έτσι πολλοί Έλληνες της Αλβανίας έστρεψαν το βλέμμα στην αναζήτηση καλύτερης πολιτικής μοίρας και σε άλλα κόμματα της Αλβανίας.¹⁷⁴

Η Ομόνοια και το ΚΕΑΔ σταθεροποίησαν την πολιτική εκπροσώπηση της μειονότητας, ενώ αναδείχθηκαν σε καθοριστικό πολιτικό παράγοντα, αν λάβει κανείς υπόψη τη συμμετοχή και τον έλεγχο συγκεκριμένων νομαρχιών.¹⁷⁵ Τα προβλήματα πολιτικής εκπροσώπησης της μειονότητας δεν παραλείφθηκαν όπως και της αντιμετώπισης ενός κλίματος τρομοκρατίας, ιδιαίτερα τα χρόνια των πυραμίδων (1997). Στις 12 Ιουνίου 1999 κατατέθηκε έκκληση-υπόμνημα υπογεγραμμένη από 15.000 μέλη της μειονότητας, προς τις αλβανικές αρχές, τις διαπιστευμένες αντιπροσωπείες της ΕΕ στα Τίρανα, στις ΗΠΑ και την Ελλάδα, ότι η μειονότητα υφίσταται μία κρυφή εθνοκάθαρση. Η αντιπροσωπεία του ΟΑΣΕ στην Αλβανία με έκθεση της το 2004 επισήμανε διακρίσεις έναντι των μειονοτήτων.¹⁷⁶ Το Μάρτιο του 2008 συγκλήθηκε στους Αγίους Σαράντα γενική συνέλευση της Ομόνοιας, με προσωρινό πρόεδρο τον Βασίλη Μπολάνο, δήμαρχο Χιμάρας για την Ομόνοια, ο οποίος δέχτηκε κατά καιρούς διάφορες διώξεις ακόμη και ως κρατικός λειτουργός. Η συνέλευση υιοθέτησε διακήρυξη ζητώντας την κατάργηση των μειονοτικών ζωνών εντός της αλβανικής γεωγραφικής επικράτειας, μια απαίτηση βασιζόμενη στις διεθνείς συμβάσεις για τα μειονοτικά ζητήματα. Το 2010 η Ομόνοια αμφισβήτησε την απογραφή του πληθυσμού του αλβανικού κράτους, ενώ τον Φεβρουάριο του 2009 είχε καταθέσει προσφυγή κατά του αλβανικού κράτους στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο με έδρα τη Χάγη, συνυπογραφόμενη από χίλια άτομα, για τις συνεχείς παραβιάσεις των ατομικών δικαιωμάτων της μειονότητας.¹⁷⁷

---

¹⁷³Μπαλτσιώτης Λ., «Η Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας: Μια προσπάθεια προσέγγισης σε μια μεταβατική κοινωνία», στο Τσιτσελίκης Κ. και Χριστόπουλος Δ., (επιμ), *Η Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας*, Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων 7, Κριτική, Αθήνα, 2003, σ. 78.

¹⁷⁴Δώδος Δ., *Εκλογική Γεωγραφία των Μειονοτήτων, Μειονοτικά κόμματα στη Νότιο Βαλκανική, Ελλάδα, Βουλγαρία, Αλβανία*, Εξάντας, Αθήνα, 1994, σ. 139-140.

¹⁷⁵Βήχου Μ., Δώδος Δ., Καφετζής Π. και Νικολακόπουλος Η., «Η πολιτική παρουσία της μειονότητας», στο, Βερέμης Θ., Κουλουμπής Θ. και Νικολακόπουλος Η., (επιμ), *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*, Βιβλιοθήκη Διεθνών Ευρωπαϊκών Μελετών, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1995, σ. 90.

¹⁷⁶Κούζας, ό.π., σ. 107.

¹⁷⁷Κούζας, ό.π., σ. 110-112.

Συμπεραίνεται ότι α) η ελληνική μειονότητα δεν χαίρει της ισότιμης μεταχείρισης εντός της αλβανικής πολιτείας, β) η πολιτική της εκπροσώπηση σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, αν και μονοπωλείται από έναν κομματικό μηχανισμό - ενώ υφίστανται και διάφοροι σύλλογοι που αρθρώνουν λόγο άλλα έχουν περιορισμένη επιρροή - παραμένει υπό δώξη και η φωνή της δεν ακούγεται ισότιμα εντός της αλβανικής πολιτικής ζωής όπως χαρακτηριστικά εκτιμήθηκε και από την αντιπροσωπεία του ΟΑΣΕ στην Αλβανία το 2004 και γ) η τακτική της Αλβανίας προς τη μειονότητα, εντείνει την ελληνική καχυποψία, υπονομεύοντας τις σχέσεις της με την Ελλάδα.

3.2.4 Η κρίση του 1994

Στις πολυκύμαντες ελληνοαλβανικές σχέσεις, προστέθηκε ένα ακόμη γεγονός, που πυροδότησε το κλίμα των διμερών επαφών και της εξωτερικής πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, τη νύχτα της 10^{ης} Απριλίου 1994, μια ομάδα ενόπλων από το ελληνικό έδαφος εισέβαλλε στο χωριό Άνω Επισκοπή λίγα χιλιόμετρα μακριά από το μεθοριακό σταθμό της Κακαβιάς και αφού σκότωσαν ένα Αλβανό λοχαγό και ένα στρατιώτη, τραυμάτισαν άλλους τέσσερις, έδεσαν και φίμωσαν τους υπόλοιπους άοπλους παρόντες και εξαφανίστηκαν, παίρνοντας όσο διαθέσιμο οπλισμό βρήκαν στην αποθήκη. Την επόμενη μέρα η αντίδραση της αλβανικής κυβέρνησης ήταν οργισμένη, ενώ η ελληνική κυβέρνηση δήλωσε άγνοια και καταδίκασε το γεγονός.

Ακολούθησαν μαζικές συλλήψεις μελών της ελληνικής μειονότητας στις 15-18 Απριλίου, ενώ η αλβανική αστυνομία και οι μυστικές υπηρεσίες κατέσχεσαν όλο το αρχειακό υλικό της Ομόνοιας. Μάλιστα, στα αρχεία υπήρχε και κατάλογος Βορειοηπειρωτών οι οποίοι κατείχαν όπλα, που αποτέλεσε και τη βάση του μετέπειτα κατηγορητηρίου. Η ελληνική πλευρά σκλήρυνε τη θέση της και απέλασε χιλιάδες λαθρομετανάστες κατόπιν συλλήψεως στην ελληνική επικράτεια. Η πρώτη μεγάλη κρίση, στις μεταξύ των δύο χωρών σχέσεις, κλιμακώθηκε και σε κυβερνητικό επίπεδο. Η Αλβανία απέλασε στις 20 Απριλίου το γενικό πρόξενο για να απαντήσει η Αθήνα απελαύνοντας τον γραμματέα της αλβανικής πρεσβείας στην

Αθήνα. Τελικά, η Αθήνα μπλόκαρε την οικονομική βοήθεια προς την Αλβανία, όπως προοριζόταν από την ΕΕ.¹⁷⁸

Για την αλβανική πλευρά η επίθεση αποτελούσε ενέργεια Ελλήνων εθνικιστών και του αλυτρωτισμού τους για τη Βόρειο Ήπειρο, ενώ η Αθήνα εκτίμησε ότι επρόκειτο περί στημένου έργου εκ των μυστικών υπηρεσιών¹⁷⁹ του Μπερίσα, ώστε να διευκολυνθεί ο αφανισμός της μειονότητας. Η Ομόνοια εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία υποστήριξε ότι δεν είχε γνώση και ανάμειξη στα γεγονότα, αν και οι υπόνοιες στράφηκαν στη ΜΑΒΗ, μια ένοπλη οργάνωση Βορειοηπειρωτών, που ιδρύθηκε το 1946, αυτοδιαλύθηκε και επανασυστάθηκε μετά την πτώση του Χότζα από αυτονομιστές ομογενείς από τη Χιμάρα αλλά και άλλους, που ζούσαν στην Ελλάδα. Η ανασύσταση ήταν γνωστή στους κόλπους των μυστικών υπηρεσιών της Ελλάδας και της Αλβανίας. Στέλεχός της μάλιστα, όπως φωτογραφήθηκε αργότερα από τους αλβανούς στρατιώτες αλλά και τους ομογενείς αλλά και ανακρίθηκε από την ΕΥΠ, ανέλαβε το πέρασμά τους από την Ελλάδα στην Άνω Επισκοπή και την επιστροφή τους. Ο Βασίλης Μπορνόβας (πρόξενος της Ελλάδας) υποστήριξε, ότι τα Τίρανα είχαν πληροφορία του επεισοδίου δυο μέρες πριν Το περίεργο της υπόθεσης ήταν ότι η Ομόνοια, μετά το περιστατικό, όφειλε να αναμείνει την κρούση της αλβανικής αστυνομίας αλλά δεν έκανε τίποτα για να αποτρέψει την κατάσχεση του αρχαιακού της υλικού. Κάποιοι κάνουν λόγο, πως αυτός ήταν ο ιδεατός τρόπος για να περάσει στα χέρια των αλβανικών αρχών και έτσι εξηγήθηκε και η σχέση πολλών μελών της Ομόνοιας με τις αλβανικές μυστικές υπηρεσίες. Στις 10 Απριλίου, όπως και στις 6 Οκτωβρίου η ΜΑΒΗ, ανέλαβε με διακήρυξη στην εφημερίδα Ελευθεροτυπία την ευθύνη της επίθεσης, μιλώντας για «ανοιχτό πόλεμο των Βορειοηπειρωτών προς την Αλβανία, ώστε να σωθούν οι πατρογονικές εστίες».¹⁸⁰

Πρέπει να σημειωθεί, ότι τέτοια γεγονότα, εκτός από πολιτικά αδόκιμα, και μάλιστα σε μία έκρυθμη εποχή στα Βαλκάνια, όπως ήταν το 1994, πυροδότησαν το κλίμα στις διμερείς σχέσεις. Η αντίδραση τόσο των μελών της μειονότητας εξαιτίας της στάσης που τηρεί η Αλβανία έναντί τους, όσο και της αντίδρασης των αλβανικών αρχών (συλλήψεις – διώξεις) δεν μπορεί να αποτελούν εργαλεία ομαλότητας και επίλυσης διαφορών. Οδηγούν μάλιστα σε αντίθετα αποτελέσματα και αποτελούν

¹⁷⁸Βλ. Τζίμας Σ., *Στον αστερισμό του εθνικισμού, Αλβανία και Ελλάδα στη Μετά-Χότζα εποχή*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2010, σ. 90-92.

¹⁷⁹Τζίμας, ό.π., σ. 93.

¹⁸⁰Τζίμας, ό.π., σ. 93-100.

δείγματα ακραίας συμπεριφοράς και αντίδρασης. Αποδείχθηκε μάλιστα από την ιστορική συνέχεια των διμερών σχέσεων, ότι τα ακραία αυτά γεγονότα, πέραν της βλάβης επί της ζωής των ανθρώπων, δυσχέραιναν την προσέγγιση στις διμερείς σχέσεις και παγίωσαν ένα κλίμα αντιπάθειας και αμοιβαίας καχυποψίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Άλλα διμερή ελληνοαλβανικά θέματα

4.1 Η Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία της Αλβανίας

Στο παρόν κεφάλαιο θα ακολουθήσει μία συνοπτική παράθεση των γεγονότων, που στελέχωσαν ιστορικά τη ζωή της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας, μιας και η συγκρότηση και πορεία της δεν άφησαν ανεπηρέαστες τις διμερείς ελληνοαλβανικές σχέσεις.

Αρχικά να επισημάνουμε, ότι η εκκίνηση της ιστορικής πορείας της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Αλβανίας πραγματοποιήθηκε στις 12 Απριλίου 1937. Τότε, το Οικουμενικό Πατριαρχείο αναγνώρισε με Πατριαρχικό Συνοδικό Τόμο την Ορθόδοξη Εκκλησία της Αλβανίας ως Αυτοκέφαλη – είχε προηγηθεί στις 10 Σεπτεμβρίου 1922 η ανακήρυξη της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Αλβανίας και εν συνεχεία η συγκρότηση στις 18 Σεπτεμβρίου 1929. Τούτο θεωρήθηκε ως μία επιτυχία εναντίον της ελληνικής παρουσίας στην Αλβανία, καθώς η αλβανική κυβέρνηση θεώρησε ότι με την αναγνώριση του Αυτοκεφάλου, θα μειωνόταν δραστικά η επιρροή του ελληνισμού στην Αλβανία.¹⁸¹ Η ελληνική επιρροή στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Αλβανίας ήταν κάτι παραπάνω από αυτονόητη, καθώς όλα τα προηγούμενα χρόνια οι μητροπόλεις της υπαγόταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Πρέπει να σημειωθεί, ότι είχε προηγηθεί «μάχη» για τον εξαλβανισμό της λειτουργικής γλώσσας της αλβανικής Εκκλησίας: από το 1908 ο Φαν Νόλι εξ Αμερικής επιχείρησε να επιβάλλει την αλβανική γλώσσα στην ορθόδοξη τελετουργία των Μητροπόλεων της Αλβανίας. Κάτι τέτοιο οδήγησε σε προστριβές με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, οδηγώντας στην εγκατάλειψη από τη μεριά του των τεσσάρων μητροπόλεων της χώρας (Κορυτσάς, Δυρραχίου, Δρυινοπούλεως και Βελεγράδων), λίγο μετά το 1912. Η εμπλοκή της αλβανικής κυβέρνησης, η «πριμοδότηση» της ανθελληνικής στάσης από την Ιταλία¹⁸², καθώς και η αντίδραση

---

¹⁸¹Γλαβίνας Α., *Η Ορθόδοξη Εκκλησία στη Μετακομμουνιστική Αλβανία, Βαλκανικά Σύμμεικτα* Τεύχος 10, Θεσσαλονίκη, 1998, σ. 261.

¹⁸²Η Ιταλία μέσω του Βατικανού επιδίωκε, εξαιτίας της διαιώνισης του προβλήματος, την επιρροή της πάνω στους χριστιανικούς πληθυσμούς του Νότου, με την Εκκλησία της Ουνίας και την αποκοπή από το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης. Αντίθετα η Ελλάδα επεδίωκε λύση στο πρόβλημα επηρεάζοντας το Πατριαρχείο, για την εύρεση κοινής αποδεκτής λύσης, για την προστασία και

της Ελλάδας στα χρόνια του Ελ. Βενιζέλου δυσχέρηναν την κατάσταση. Στις 12 Σεπτεμβρίου 1922, οι λεγόμενοι «Αλβανιστές» ανακήρυξαν αντικανονικά Αυτοκέφαλη την Ορθόδοξη Εκκλησία της Αλβανίας.¹⁸³ Όπως αναφέρθηκε και πιο πριν, το Οικουμενικό Πατριαρχείο αναγνώρισε με Πατριαρχικό Συνοδικό Τόμο την Ορθόδοξη Εκκλησία της Αλβανίας ως Αυτοκέφαλη, στις 12 Απριλίου 1937, δίνοντας μια λύση στο πρόβλημα που είχε προκύψει .

Η Ορθόδοξη Εκκλησία, όπως και όλες οι οργανωμένες θρησκευτικές κοινότητες στην Αλβανία, αντιμετωπίστηκε με αρνητικό τρόπο από το κομμουνιστικό καθεστώς, το οποίο επιδίωξε αρχικά την αποδυνάμωση και τον έλεγχο της¹⁸⁴. Στις 13 Νοεμβρίου 1967 καταργήθηκε στη χώρα κάθε επίσημη θρησκευτική εκδήλωση, ενώ στο Σύνταγμα του 1976 επιβεβαιώθηκε η παραπάνω πολιτική, καθώς δηλώθηκε, ότι το κράτος δεν αναγνώριζε πλέον καμιά θρησκεία και προπαγάνδιζε τη συστηματική αθεΐα στους κόλπους του.¹⁸⁵

Η κατάσταση άλλαξε κατά τη μετακομμουνιστική περίοδο με την αποκατάσταση της θρησκευτικής ελευθερίας στην Αλβανία. Στις αρχές του 1991, το Οικουμενικό Πατριαρχείο όρισε τον επίσκοπο Ανδρούσης Αναστάσιο ως υπεύθυνο για την ανασυγκρότηση και αναδιοργάνωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας, ενέργεια που συνάντησε την αντίδραση της αλβανικής πολιτειακής ηγεσίας¹⁸⁶. Ακολούθησε η δράση προς ανασυγκρότηση και ελπίδα για τους ορθόδοξους πληθυσμούς της χώρας υπό την εποπτεία του Αναστασίου Γιανουλάτου. Συγκλήθηκε Γενικό Εκκλησιαστικό Συμβούλιο στη χώρα και αφού αναβαθμίστηκαν σε Μητροπόλεις οι Επισκοπές Κορυτσάς, Αργυροκάστρου και Βερατίου, Αυλώνος και Κανίνης, στις 24 Ιουνίου 1992 το Οικουμενικό Πατριαρχείο όρισε ως Αρχιεπίσκοπο της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Αλβανίας τον μητροπολίτη Αναστάσιο. Η αλβανική πολιτική ηγεσία αντιμετώπισε από την αρχή με εχθρικό τρόπο την ενέργεια του Οικουμενικού Πατριαρχείου επειδή οι μητροπολίτες ήταν Έλληνες. Ανάλογη αντίδραση εναντίον της ανασύστασης Ορθόδοξης Εκκλησίας

επιρροή των ελληνικών ορθόδοξων πληθυσμών. βλ. Γλαβίνας, *Η Ορθόδοξη Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Αλβανίας*, Θεσσαλονίκη, 1985, σ. 18-24.

¹⁸³Γλαβίνας, *Η Ορθόδοξη Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Αλβανίας*, ό. π., σ. 16.

¹⁸⁴ Βλ. παρακάτω.

¹⁸⁵Γλαβίνας, *Η Ορθόδοξη Εκκλησία*, ό. π., σ. 262-263.

¹⁸⁶Τρίτος Μ., *Η Εκκλησία στο Ανατολικό Ιλλυρικό και στην Αλβανία*, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη, 2005, σ. 61.

επέδειξαν και οι Τσάμηδες, οι Αλβανοί Ορθόδοξοι της Αμερικής, οι εθνικιστές Αλβανοί, καθώς και οι ακραίοι ισλαμιστές, που ζούνε στη χώρα.¹⁸⁷

Το 1993, καταστρώθηκε σχέδιο εκδίωξης του αρχιεπισκόπου βάσει έκτακτου νόμου, όμως η αντίδραση των πιστών και η άμεση διαμαρτυρία τους στην κυβέρνηση το ματαίωσε. Το 1994 στο κυβερνητικό σχέδιο για το νέο Σύνταγμα, αναφέρονταν ότι οι αρχηγοί των θρησκευτικών κοινοτήτων έπρεπε να είναι Αλβανοί πολίτες, γεννημένοι στη χώρα και με συνεχή διαμονή στη χώρα για είκοσι συναπτά έτη, κάτι που θα απέκλειε τον Αναστάσιο από τη θέση του Αρχιεπισκόπου. Το παραπάνω δεν επιτεύχθηκε από αλβανικής πλευράς εξαιτίας της αντίδρασης του ορθοδόξου στοιχείου, που αποτελούσε και το 25 τοις εκατό του πληθυσμού της χώρα, αποτελούμενου από Βλάχους, Έλληνες, Σλάβους και φυσικά, Αλβανούς.¹⁸⁸

Μέσα στο πνεύμα της γενικότερης καχυποψίας και δίωξης της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Αλβανία καταγράφηκε και η εκδίωξη του αρχιμανδρίτη Μαϊδώνη από τη χώρα. Όπως έχει αναφέρει ο Σταύρος Τζίμας, η εγκατάσταση του συγκεκριμένου αρχιμανδρίτη στο Αργυρόκαστρο έφερε σε δύσκολη θέση τη συνύπαρξη μουσουλμανικού και ορθοδόξου στοιχείου στην πόλη. Σε αυτό συνέβαλε το γεγονός ότι ο αρχιμανδρίτης δεν περιορίστηκε σε αμιγώς θρησκευτικά καθήκοντα προκαλώντας την αντίδραση του τοπικού, μουσουλμανικού πληθυσμού με τη συμπεριφορά του: ο χότζας του Αργυροκάστρου τον κατηγόρησε ως «ακραίο στοιχείο», ζητώντας την απομάκρυνση του. Η κατάσταση υπέπεσε της αντίληψης των αλβανικών αρχών, όπου και ζήτησαν την απομάκρυνσή του. Στις 25 Ιουνίου 1993 οι αλβανικές αρχές προχώρησαν στην απέλαση του παρουσιάζοντας μια σειρά από στοιχεία για τη «διασπαστική και εχθρική συμπεριφορά» του ιερέα. Η Ελλάδα αντέδρασε στην απέλαση του Μαϊδώνη με αναβολές υπουργικών επισκέψεων στη γειτονική χώρα και επιχειρήσεις «σκούπα», Αλβανών μεταναστών με απελάσεις και επαναπροωθήσεις, ενέργειες που κλιμάκωσαν την ένταση. Ας υπογραμμιστεί ότι η Αθήνα δεν ζήτησε καν τα στοιχεία από τις αλβανικές αρχές.¹⁸⁹

Είναι αλήθεια πράγματι, όπως εκφράστηκε και από τον ίδιο τον Αρχιεπίσκοπο, η Ορθόδοξη Εκκλησία στην Αλβανία παρουσίασε ορισμένες ιδιοτυπίες, που τη διαφοροποίησαν αισθητά από τις υπόλοιπες όμορες εκκλησίες της Βαλκανικής. Πιο συγκεκριμένα, επέζησε και φέρει τα τραύματα των διώξεων επί

---

¹⁸⁷Τρίτος, ό. π., σ. 62-64.

¹⁸⁸Η εκτίμηση για το 25% σε Τρίτος, ό. π., σ. 65-66.

¹⁸⁹Τζίμας, ό. π., σ. 82-87.

κομμουνισμού, το ποίμνιο της χαρακτηρίζεται από μία πολυεθνική σύνθεση και, επιπλέον, συμβιώνει με άλλες θρησκευτικές κοινότητες.¹⁹⁰ Παρά τα προβλήματα που αντιμετώπισε, η ηγεσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας επέδειξε ιδιαίτερο ζήλο ανέλαβε πρωτοβουλίες και έθεσε ως στόχο την εξυπηρέτηση των πνευματικών αναγκών των ορθοδόξων.¹⁹¹ Για παράδειγμα, υπό την επιστασία της, και πέραν της ανοικοδόμησης ναών και μοναστηριών για το λειτουργικό της έργο, τον Οκτώβριο του 1994, ιδρύθηκε ιατρείο στα Τίρανα και το 1997 ένα αντίστοιχο στην Καβαγιά, ενώ τα τελευταία χρόνια ολοκληρώθηκε η λειτουργία υπερσύγχρονου διαγνωστικού κέντρου για τα δεδομένα της Αλβανίας στα Τίρανα. Παράλληλα, ιδρύθηκαν κέντρα νεότητας και νηπιαγωγεία και επιδιώχθηκε ίδρυση ινστιτούτων επαγγελματικής κατάρτισης, ενώ από τον φορέα Διακονία Αγάπης αναλήφθηκαν κοινωνικές δραστηριότητες απάλειψης του πόνου και της ανέχειας.¹⁹² Η εκκλησία παρείχε κοινωνικό έργο στους τομείς υγείας, παιδείας, συνέβαλε σε εργασίες υδροδότησης, κατασκευών και υπήρξε ο αρωγός της ανακούφισης του πληθυσμού. Σε καμία περίπτωση βέβαια δεν επεδίωξε την αντικατάσταση του αλβανικού κράτους.

Το 1998 ιδρύθηκε εκκλησιαστικό λύκειο στο Αργυρόκαστρο για την κατάρτιση των νέων κληρικών. Το 2006 εγκρίθηκε το νέο Καταστατικό της Εκκλησίας από την Ιερά Σύνοδο. Στο εκκλησιαστικό έργο συγκαταλέγονται, η λειτουργία – ίδρυση οικοτροφείων και εργαστηρίων, η λειτουργία επίσης ραδιοφωνικού σταθμού, οι εκδόσεις (βιβλίων, περιοδικών, ενημερωτικών θρησκευτικών φυλλαδίων, εφημερίδας) με την απόκτηση ιδιόκτητου τυπογραφείου, ανοικοδόμηση νέων ναών και η αποκατάσταση κατεστραμμένων εκκλησιών και μονών, οι ανακαινίσεις συγκροτημάτων – κτισμάτων και κτηρίων άσκησης λειτουργικών καθηκόντων. Σε κάθε περίπτωση ο στόχος που τέθηκε από την πλευρά του Αρχιεπισκόπου Αναστασίου ήταν η ευόδωση του στόχου της εκπλήρωσης του θρησκευτικού έργου ανεπηρέαστου από τις εθνοτικές διαφοροποιήσεις.¹⁹³

Πρέπει να σημειωθεί, ότι κατά καιρούς υπήρξαν τριβές μεταξύ της αλβανικής πολιτείας και του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την εθνικότητα και την

---

¹⁹⁰ Αρχιεπίσκοπος Τιράνων και πάσης Αλβανίας, Αναστάσιος, *Η ορθοδοξία στην Αλβανία σήμερα, Επετηρίδα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής, Η Ελλάδα και ο Κόσμος 1993-1994*, σ. 109.

¹⁹¹ Βούρη Σ. – Καψάλης Γ., *Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στην Αλβανία*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ Ρέθυμνο, 2003 σ. 55.

¹⁹² Τρίτος, ό. π., σ. 70-74.

¹⁹³ Αναστασοπούλου Γ., *Αλβανοί Ορθόδοξοι και Έλληνες της Αλβανίας και ο ρόλος της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας*, Σειρά Μελετών του Κέντρου Μειονοτικών Ομάδων, Περίοδος Β΄ -6, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2013, σ. 77.

εγκατάσταση μητροπολιτών στις μητροπόλεις της Αλβανίας. Η ελληνοφωνία του Πατριαρχείου και η καχυποψία για την ελληνική ιθαγένεια των μητροπολιτών συνέτεινε στη θεώρηση τους ως «ξένου δακτύλου» εντός της αλβανικής επικράτειας από την αλβανική ηγεσία. Ως εκ τούτου, τα διάφορα ανακλύψαντα προβλήματα, κάθε φορά στηρίχθηκαν σε αυτό το υπόβαθρο.

Τα προβλήματα¹⁹⁴ που αντιμετώπισε η Ορθόδοξη Εκκλησία της Αλβανίας μετά το 1990 ήταν συνοπτικά τα εξής: α) η επιστροφή της μοναστηριακής περιουσίας, β) η επιστροφή χρημάτων, αρχείων και εικόνων που κατασχέθηκαν το 1967, γ) οι προβλέψεις της συγκρότησης της Ιεραρχίας και λειτουργίας του Συνοδικού συστήματος, δ) η έλευση στην Αλβανία δεκάδων ακραίων θρησκευτικών ομάδων - όπως μουσουλμανικών, προτεστάντικών ομάδων καθώς και νέων θρησκειών, όπως ανέφερε ο ίδιος ο Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας και ε) η αντιμετώπιση που ελάμβανε από την κυβέρνηση και τον τύπο.

4.2 Η αλβανική μετανάστευση στην Ελλάδα

Αρχικά, πρέπει να επισημανθεί η άσκηση της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής εντός του ευρωπαϊκού πλαισίου, μιας και η Ελλάδα αποτέλεσε μέλος της ΕΕ. Η Ελλάδα, με τις γεωπολιτικές αλλαγές, που συνέβησαν από το 1990 και έπειτα, έπρεπε να ακολουθήσει και να συμμορφωθεί με την ενιαία μεταναστατευτική πολιτική της ΕΕ, όπως αυτή σταδιακά διαμορφώθηκε ανταποκρινόμενη στις νέες συνθήκες. Η Ελλάδα μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων, ήρθε αντιμέτωπη με την είσοδο μεγάλου ρεύματος λαθρομεταναστών, οι οποίοι και μετέβαλλαν την εθνική σύνθεση του πληθυσμού της. Επιπλέον αντιμετωπίστηκε και ως ένα αστυνομικό πρόβλημα, μιας και η μετανάστευση ελλοχεύει κινδύνους για την ασφάλεια και την έννομη τάξη της χώρας. Οι αρμοδιότητες, πάντως, για το θέμα της μετανάστευσης, συντάσσονταν, και κάτω από την ομπρέλα των σχετικών κοινοτικών κανονισμών, μεταξύ του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως και του ΥΠΕΞ.¹⁹⁵

---

¹⁹⁴Βούρη - Καυάλης, ό. π., σ. 57.

¹⁹⁵Ανάγνου Μ., *Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδος, Case Study: Παράνομη Μετανάστευση*, Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Ερευνητών στην Εξωτερική και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα, 2012, σ. 2-33· βλ., επίσης, μία αναφορά για το πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής της Ελλάδας, όπως διαμορφώθηκε από τα γεγονότα και τις γεωπολιτικές ανακατατάξεις την τελευταία εικοσαετία, Τριανταφυλλίδου Α., «Η Ελληνική

Η μαζική εισροή μεταναστών στις αρχές της δεκαετίας του 1990, κυρίως από την Αλβανία, βρήκε την ελληνική πολιτεία απροετοίμαστη και ανέτοιμη για μια τέτοια κοινωνική μεταβολή. Μάλιστα, η ελληνική πολιτεία διαπιστώθηκε ότι επηρεάστηκε σημαντικά από την εισδοχή μεταναστών, μιας και αυξήθηκε η παραοικονομία της κατά 30 της εκατό¹⁹⁶. Επίσης, φάνηκε αδύναμη στον τομέα της δημόσιας διοίκησης για την εφαρμογή ενός καθεστώτος απομάκρυνσης των νεοεισελθόντων μεταναστών. Πρέπει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα θεωρήθηκε ελκυστικός τόπος μετανάστευσης μιας και η μορφολογία της, έκανε αδύνατη την πλήρη φύλαξη των συνόρων της, ενώ η γεωγραφική της θέση ανάμεσα στη Μέση Ανατολή και στο άκρο της Βαλκανικής την έφερναν ψηλά ως μεταναστευτικό προορισμό ή προορισμό μεταστάθμευσης για τη μεταναστευτική κίνηση προς την Ευρώπη. Κάτω από αυτό το πρίσμα, και ειδικότερα την εγγύτητα γειτονίας με την Αλβανία, η Ελλάδα μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος και την υψηλή ανεργία στη γείτονα χώρα έφθασε να υποδεχτεί ένα αριθμό μεταναστών-εργαζομένων από την Αλβανία γύρω στους 150.000 το 1991, ενώ το 1993 ο Έλληνας ΥΠΕΞ δήλωσε στο κοινοβούλιο, ότι ο αριθμός τους εκτιμήθηκε στους 320.000, πολλοί από αυτούς απελάθηκαν και επανήλθαν στην Ελλάδα σχεδόν μετά την απέλασή τους.¹⁹⁷

Οι συνθήκες έλευσης των Αλβανών περιλάμβαναν, πέρα από τη δυστυχία τους, απίστευτη περιπέτεια στον έντονο ήλιο ή τη χιονοθύελλα, ενώ κάποιοι έχασαν τη ζωή τους στη διαδρομή.¹⁹⁸ Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το μεταναστευτικό ρεύμα από την Αλβανία συμπεριελάμβανε και την παλιννόστηση της ελληνικής μειονότητας. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο μεγάλο ρεύμα από την Αλβανία ξεκίνησε από τα τέλη του 1990 και πήρε μαζική μορφή μετά το άνοιγμα των συνόρων στις αρχές του 1991. Αρχικά, συγκεντρώθηκαν σε αυτοσχέδια κέντρα υποδοχής, όπου Βορειοηπειρώτες και Αλβανοί συγκεντρώθηκαν χωρίς διάκριση. Οι Βορειοηπειρώτες είχαν έρθει με βίζα από την Αλβανία, όπου η έκδοση της δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Η απόκτηση βίζας ήταν ευκολότερη υπόθεση για όσους προέρχονταν από τη μειονοτική ζώνη και στην ταυτότητά τους καταγραφόταν η

Μεταναστευτική Πολιτική στον 21^ο αιώνα: Προβλήματα και Προκλήσεις», στο, Τριανταφυλλίδου Α. και Μαρούκης Θ., (επιμ), *Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα*, Κριτική, Αθήνα, σ. 441-453.

¹⁹⁶Αμιτσής Γ.- Λαζαρίδη Γ., «Οι πολιτικές ρύθμισης της μετανάστευσης στην Ελλάδα», στο, Αμιτσής Γ. και Λαζαρίδη Γ., *Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σ. 27.

¹⁹⁷Αμιτσής - Λαζαρίδη, ό. π., σ. 30-31.

¹⁹⁸Τζίμας, ό. π., σ. 17.

ελληνική εθνικότητα. Επειδή η αναγραφή του θρησκευάτος δεν υπήρχε στις αλβανικές ταυτότητες, οι αρχές αρκούσαν στο άκουσμα του χριστιανικού ονόματος, χονδρικά, για να καθορίσουν ποιος ήταν μειονοτικός και ποιος όχι. Τούτο έκανε όμως και πολλούς Αλβανούς να χρησιμοποιήσουν ελληνικά ονόματα στα διαβατήρια τους, ώστε να αποκτήσουν βίζα ευκολότερα.

Για τους Βορειοηπειρώτες, πέραν από τη σύνδεση τους με τη μητέρα πατρίδα, οι λόγοι της φυγής ποικίλαν, από την καταπίεση έως την ανέχεια και την ανεργία. Μάλιστα, διαπιστώθηκε, ότι το τελευταίο μεγάλο ρεύμα της φυγής των ομογενών από την Αλβανία, επήλθε μετά το χάος της κατάρρευσης των πυραμίδων, το 1997. Σε αυτούς συγκαταλέχθηκε και το μέρος των ομογενών, που αποταμίευσε για κάποια χρόνια με δουλειά στην Ελλάδα και είχε επιστρέψει στην Αλβανία για μια καινούργια αρχή, με τον κόπο τους τελικά να χαθεί από τις παρατράπεζες.¹⁹⁹ Αυτή τη φορά η μετανάστευση τους υπήρξε πιο εύκολη μιας και δημιουργήθηκε ήδη δίκτυο μέσω του οποίου βοηθήθηκαν. Σημειωτέων, το γεγονός ότι απόνησε σημαντικά και η αλβανοφοβία, που ομολογουμένως καλλιέργησαν στις αρχές τα ΜΜΕ στην Ελλάδα.²⁰⁰ Οι Έλληνες από την Αλβανία διέφεραν από τους υπόλοιπους Αλβανούς εξαιτίας πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων και φυσικά, στερεοτυπικά, ταξινομήθηκαν διαφορετικά στη συνείδηση των Ελλήνων πολιτών. Οι ίδιοι βέβαια είχαν απομυθοποιήσει τις συνθήκες και τον τρόπο διαβίωσης στην Ελλάδα.. Στις αρχές του 1991, η ελληνική πολιτεία τους χορήγησε εξαμηνιαία κάρτα διαμονής, την οποία αντικατέστησε με τη ταυτότητα του ομογενούς, γεγονός που αποτίναξε το άγχος της αναγνώρισης της ελληνικής καταγωγής των Αλβανών υπηκόων.²⁰¹

Η αντιμετώπιση των μεταναστών, όπως και των ομογενών μέχρι τότε, βασίστηκε από την ελληνική πολιτεία, στο νόμο 1975/91, ο οποίος ρύθμιζε την άμεση απέλαση κάθε μετανάστη, όταν δεν έφερε επίσημα έγγραφα της χώρας καταγωγής. Πάνω σε αυτό το νομικό πλαίσιο, κάθε μετανάστης λάμβανε ενός έτους άδεια παραμονής μετά από εργοδοτική πρόσκληση, η οποία ανανεωνόταν κάθε χρόνο με ανώτατο όριο τα πέντε έτη. Μετά τα πέντε έτη, η άδεια ανανεωνόταν κάθε δύο χρόνια και μετά από δεκαπέντε έτη, μπορούσε ο μετανάστης-εργαζόμενος να κάνει αίτηση για μόνιμη παραμονή. Το 1993 λήφθηκε μέτρο υποχρεωτικής ασφάλισης όλων των παράνομων αλλοδαπών στη χώρα, το οποίο όμως, παρέμεινε

---

¹⁹⁹Παύλου Μ., «Οι Έλληνες της Αλβανίας στην Ελλάδα», στο, Τσιτσελίκης Κ. και Χριστόπουλος Δ., (επιμ), *Η Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας*, ΚΕΜΟ 7, Κριτική, Αθήνα, 2003, σ. 266-269.

²⁰⁰Ο. π., σ. 269.

²⁰¹Ο. π., σ. 270-273.

ελλιπές. Μόλις το 2001, οι μετανάστες που δεν ήταν υπήκοοι των μελών της ΕΕ, καλύφθηκαν σε θέματα πρόσβασης στην υγεία, στην εκπαίδευση και στην επαγγελματική κατάρτιση. Ακόμη, ήδη στο πλαίσιο εφαρμογής του 2232/1994 χορηγήθηκε η πράσινη κάρτα για το δικαίωμα εργασίας, ενώ τα Προεδρικά Διατάγματα του 1997 χορήγησαν αμνηστία στους ήδη παράνομα κατοικούντες έως τότε στην ελληνική επικράτεια. Ο μετανάστης έπρεπε να παρουσιασθεί αυτοβούλως και να ακολουθήσει κάθε νόμιμη διαδικασία αναγνώρισης της ταυτότητας του. Επιπλέον, εξειδίκευσε τον τρόπο λήψης άδειας παραμονής μικρής ή μεγάλης διάρκειας από ενδιαφερόμενο, που ήδη είχε κάρτα προσωρινής διαμονής.²⁰²

Με τους παραπάνω τρόπους διαμορφώθηκαν οι επικρατούσες συνθήκες για την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού, στο πλαίσιο της ομαλής ένταξης των Αλβανών στην ελληνική κοινωνία. Για την περίπτωση των Βορειοηπειρωτών ή όσων δήλωναν έτσι, ίσχυε το νομικό καθεστώς, που σε γενικές γραμμές περιγράφηκε πιο πάνω. Οι εκτιμήσεις για τον πληθυσμό των Ελλήνων από την Αλβανία, διέφεραν αρχικά, έφθασαν τελικά όμως να αριθμούν περί τις 100.000 με 150.000 πληθυσμό, αν και τα στοιχεία του Υπουργείου Δημοσίας Τάξης για την απόκτηση Ειδικού Δελτίου Ταυτότητας Ομογενούς το 1998, παρέμειναν απόρρητα.²⁰³ Στη βάση της εγγραφής παιδιών των Αλβανών και Ελλήνων της Αλβανίας στην σχολική εκπαίδευση, προέκυψε, ότι πάνω από 50 τοις εκατό ζούσε στην Αττική - με την Κεντρική Μακεδονία, τη Δυτική Ελλάδα και την Ήπειρο να ακολουθούν.²⁰⁴ Η δεύτερη γενιά αυτών, τα παιδιά τους δηλαδή, έχουν μαζικά αφομοιωθεί στον ελληνικό τρόπο διαβίωσης, κάνοντας τους Αλβανούς μία από τις πλέον σημαίνουσες μεταναστευτικές ομάδες που σταδιακά εντάσσονται σε διαδικασίες ελληνοποίησης.²⁰⁵

Το 2001 υπήρξε μία καταγραφή 438.035 μεταναστών από την Αλβανία, και μάλιστα, η καταγραφή αυτή βασίστηκε πάνω στο μορφωτικό τους επίπεδο και φυσικά, αφορούσε εκείνους τους προερχόμενους εξ Αλβανίας, οι οποίοι διέθεταν

---

²⁰²Όλα τα στοιχεία προέρχονται, Αμιτσής Γ- Λαζαρίδη Γ, «Οι πολιτικές ρύθμισης της μετανάστευσης στην Ελλάδα», στο, Αμιτσής Γ. και Λαζαρίδη Γ., *Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2001, σ. 34-43.

²⁰³Παύλου, ό. π., σ. 274.

²⁰⁴Ο. π., σ. 287.

²⁰⁵Ο. π., σ. 306-307. Η συγκεκριμένη διαπίστωση δεν αφορά μόνο τους Βορειοηπειρώτες αλλά και για τους υπόλοιπους πολίτες με καταγωγή την Αλβανία

παραστατικά νόμιμης διαμονής στην Ελλάδα.²⁰⁶ Ο κύριος όγκος αυτών των ανθρώπων ήταν απόφοιτοι δημοτικού και μέσης εκπαίδευσης, ενώ δεν έλειψαν παραδείγματα κατόχων διδακτορικού διπλώματος ή ακόμη και εντελώς αναλφάβητων.²⁰⁷ Νεότερα στοιχεία, του 2008, έδειξαν ότι οι κάτοχοι του Ειδικού Δελτίου Ταυτότητας ομογενούς είχαν φτάσει στις 185.000 - η πιο πρόσφατη επίσημη απογραφή, ενώ το 57,5 ή σύμφωνα με πιο μαξιμαλιστικές εκτιμήσεις, το 65 τοις εκατό των μεταναστών της Ελλάδας προέρχονταν από την Αλβανία.²⁰⁸

Παρά την αρχική απασχόληση τους σε εργασίες «χαμηλού κοινωνικού κύρους» με περιορισμένες οικονομικές απολαβές, εντούτοις οι μετανάστες από την Αλβανία διακρίθηκαν για την αποταμίευση τους και για τον οικονομικό τους δυναμισμό, μιας και σταδιακά, πολλοί εξ αυτών, προχώρησαν στην ανάπτυξη ιδιωτικής πρωτοβουλίας.²⁰⁹ Μάλιστα, με βάση τα στοιχεία που παρείχε η ίδια η Κεντρική Τράπεζα της Αλβανίας - όπως αυτά καταγράφηκαν για τα έτη 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 και 2010 – η εισροή χρηματικών ποσών προς την Αλβανία από τους μετανάστες, έφθασε στα ποσά των 802, 937, 952, 833, 781, 690 εκατομμυρίων ευρώ, ποσά που αντιστοίχησαν σε λίγο παραπάνω από το 10 τοις εκατό του ΑΕΠ της χώρας, ενώ το 46 τοις εκατό των παραπάνω ποσών, προέρχονταν από Αλβανούς μετανάστες που διέμεναν στην Ελλάδα.²¹⁰

Δεν πρέπει να λησμονηθεί και η σημαντική δημογραφική διαφοροποίηση, που έφερε στο εσωτερικό της Αλβανίας η σταδιακή μετανάστευση του πληθυσμού της. Το μεγαλύτερο τμήμα των μεταναστών το αποτέλεσαν οι νέοι, οι οποίοι εγκατέλειψαν κυρίως περιοχές της υπαίθρου. Ο κύριος όγκος αυτού, πέρασε στην Ελλάδα ως ο άμεσος γείτονας και πρώτη σε πρόσβαση χώρα του Δυτικού κόσμου. Έσβηνε τη δίψα για μία καλύτερη ζωή στα μάτια των Αλβανών, που άφησαν ιστορικά πίσω τους το κομμουνιστικό παρελθόν και τα παρεπόμενά του.²¹¹

Συμπερασματικά θα μπορούσε να αναφερθεί ότι, η μαζική έλευση Αλβανών και Ελλήνων ομογενών στην Ελλάδα επηρέασε και τις διμερείς σχέσεις. Αρχικά η

---

²⁰⁶Μαρούκης Θ., «Αλβανική μετανάστευση στην Ελλάδα: Ζητήματα Κοινωνικής, Οικονομικής και Πολιτικής Ένταξης», στο, Τριανταφυλλίδου Α. και Μαρούκης Θ., (επιμ), *Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα*, Κριτική, Αθήνα, 2003, σ. 173-185.

²⁰⁷Ο. π., σ. 184.

²⁰⁸Ο. π., σ. 176.

²⁰⁹Ο. π., σ. 200-201.

²¹⁰Κεντρική Τράπεζα της Αλβανίας, έγγραφο, 2705/2/ΑΣ/253 (αδιαβάθμητο).

²¹¹Βλ., τα στοιχεία και τη θεώρηση του θέματος αυτού, Ν. Mai, *Albanian immigrations, demographic and other transformations*, J. Batt, (ed), *Is there an Albanian Question? Chaillot Paper 107*, 2008, σ. 61-72.

ελληνική πλευρά ανησύχησε με την είσοδο μεγάλου αριθμού Βορειοηπειρωτών, οι οποίοι εγκατέλειψαν τις εστίες τους αναζητώντας ένα καλύτερο μέλλον και συνθήκες ασφάλειας, στην ελληνική επικράτεια. Η Αθήνα επιδίωξε, είτε σε επίπεδο διακρατικό είτε ευρωπαϊκό, να ευνοήσει την ευρωπαϊκή προοπτική της γείτονας χώρας, ώστε να εξασφαλίσει στα μέλη της μειονότητας τις καλύτερες δυνατές συνθήκες διαβίωσης και προστασίας των δικαιωμάτων της. Παράλληλα παρείχε στην Αλβανία, μέσα από πρωτοβουλίες, ενίσχυση σε οικονομικό επίπεδο και στήριξη σε πολιτικό. Την θετική πορεία ανάπτυξης των σχέσεων, ανέκοπτε κατά περιόδους, η πολιτική της αλβανικής ηγεσίας προς την ελληνική μειονότητα – πολιτική υπονόμευσης των δικαιωμάτων της - με αποτέλεσμα την αντίδραση της ελληνικής πλευράς, η οποία ενεργούσε κατασταλτικά, διεξάγοντας μαζικές απελάσεις Αλβανών μεταναστών. Εν κατακλείδι, η ομαλή ένταξη και παρουσία μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, χωρίς τη δημιουργία προβλημάτων, συμβάλλουν και στη ανάπτυξη και διατήρηση αγαστών σχέσεων των δύο χωρών.

4.3 Το θέμα των Τσάμηδων

Η αρχή του προβλήματος των μουσουλμάνων της Τσαμουριάς τοποθετείται στη συνδιάσκεψη της Λωζάνης το 1923, που αφορούσε την τελική επίλυση των ζητημάτων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, μετά τη λήξη των εχθροπραξιών. Στα παραπάνω συμπεριλαμβανόταν και η ανταλλαγή πληθυσμών.²¹² Το ζήτημα αφορούσε τους μουσουλμάνους αλβανικής καταγωγής που ζούσαν στην ευρύτερη περιοχή της Θεσπρωτίας, πολίτες πλέον της ελληνικής επικράτειας και οι οποίοι δεν αναγνωρίζονταν ως Τούρκοι αν και ομόθρησκοι με αυτούς. Έτσι, στις 14 Μαρτίου 1924 η Μικτή Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 11 της Συνθήκης της Λωζάνης, που διαχειριζότανε το θέμα της ανταλλαγής των πληθυσμών, αποφάσισε ότι οι Έλληνες υπήκοοι που ήταν μωαμεθανοί και είχαν αλβανική καταγωγή και ειδικά, όσοι από αυτούς ήταν εγκατεστημένοι στην Ήπειρο έπρεπε να εξαιρεθούν από την ανταλλαγή των πληθυσμών.²¹³ Οι ίδιοι πάντως θεωρούσαν ότι ήταν Τούρκοι και ήθελαν να συμπεριληφθούν στην ανταλλαγή. Για τη θέση αυτή έφερε ενστάσεις ο Φαν Νόλι στις συζητήσεις του ειδικού Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών, που επιλήφθηκε

---

²¹²Μιχαλόπουλος Δ., *Σχέσεις Ελλάδας και Αλβανίας 1923-1928*, Ιστορία και Κοινωνία, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1987.

²¹³Ο. π., σ. 26.

του θέματος το 1924. Στη θέση για φυγή προς την Τουρκία, επέμεναν και οι ίδιοι οι πληθυσμοί μέχρι το 1925.²¹⁴

Τα πράγματα άλλαξαν με την άνοδο του δικτάτορα Θ. Πάγκαλου, ο οποίος είχε και «αρβανίτικη» καταγωγή και αποπειράθηκε εξ αρχής μία προσέγγιση με την Αλβανία.²¹⁵ Μέσα από αυτήν του την πολιτική, για τους 5.000 Τσάμηδες, που είχαν θεωρηθεί ανταλλάξιμοι, δέχθηκε στην Αθήνα τον Αλβανό απεσταλμένο Μπαμίχα, ο οποίος φέρεται ότι έπεισε τον Πάγκαλο με τις θέσεις του, με αποτέλεσμα στις 11 Φεβρουαρίου 1926 η ελληνική κυβέρνηση να εκδώσει διαταγή που περιλάμβανε α) τη διάλυση των βορειοηπειρωτικών συλλόγων στην Αλβανία και την απόδοση των στοιχείων τους στους φορείς του αλβανικού κράτους και β) τη χορήγηση αμνηστίας σε μωαμεθανούς της Τσαμουριάς, που πραγματοποιούσαν προπαγάνδα υπέρ της Αλβανίας και τη «δρομολόγηση της αναγνώρισης της Αλβανικής μειονότητας της Τσαμουριάς στην Ελλάδα».²¹⁶ Τον Φεβρουάριο του 1926, ο Αλβανός πρόξενος στην Αθήνα, Φράσερι απέσπασε από την ελληνική κυβέρνηση διαβεβαιώσεις, ότι οι πληθυσμοί της Τσαμουριάς θα εξαιρεθούν της ανταλλαγής, κάτι που όντως και έγινε.²¹⁷

Οι πληθυσμοί αυτοί, σύμφωνα με την απογραφή στις 15-16 Μαΐου 1928 ανέρχονταν σε 17.008 μουσουλμάνους αλβανικής καταγωγής, οι οποίοι, σύμφωνα με την Ελευθερία Μαντά, θα πρέπει να θεωρηθεί ο συνολικός αριθμός των Τσάμηδων.²¹⁸ Η απογραφή του 1940 κατέγραψε 16.890, ενώ το 1951, μετά τις εξελίξεις του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου μόλις 127 μουσουλμάνοι αλβανικής καταγωγής κατοικούσαν στη Θεσπρωτία, ενώ υπήρχαν άλλοι 22.736 Έλληνες υπήκοοι σε όλη την επικράτεια της χώρας, που δήλωναν την αλβανική γλώσσα ως μητρική, οι 7.357 εκ των οποίων κατοικούσαν στην Ήπειρο.²¹⁹ Σε όλους αυτούς τους πληθυσμούς, οι οποίοι εξαιρέθηκαν της ανταλλαγής με την απόφαση του Πάγκαλου,

---

²¹⁴Ο. π., σ. 28-37.

²¹⁵Μιχαλόπουλος Δ., *Τσάμηδες*, Αρσενίδης, Αθήνα, 1993, σ. 65 κ. εξ. Θα πρέπει να σημειωθεί, όπως αναφέρει και ο Δ. Μιχαλόπουλος, ότι τα κίνητρα της ελληνοαλβανικής προσέγγισης κατά τη θητεία του δικτάτορα Θ. Πάγκαλου στη διακυβέρνηση της χώρας δεν ήταν μόνο «συναισθηματικής φύσης». Η διαφύλαξη των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας, όπως και η αναζωογόνηση του εμπορικού τομέα της Ηπείρου, καθώς και κυριότεροι οικονομικοί λόγοι, όπως η χρήση των λιμένων της Αλβανίας από τον ελληνικό εμπορικό στόλο, προέβαλαν ως οι κύριες αιτίες αυτής της προσέγγισης και της ελληνικής υπαναχώρησης στα ζητήματα, που έθετε η αλβανική πλευρά όσο αφορά τον αλβανικής καταγωγής πληθυσμό, που ζούσε κυρίως στη Θεσπρωτία.

²¹⁶Μιχαλόπουλος, *Σχέσεις Ελλάδας και Αλβανίας 1923-1928*, σ. 51-55.

²¹⁷Μαντά Ε., *Οι Μουσουλμάνοι Τσάμηδες της Ηπείρου (1923-2000)*, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου Αίμου, Θεσσαλονίκη, 2004, σ. 40-43.

²¹⁸Ο. π., σ. 18.

²¹⁹Ο. π., σ. 21-23

υπήρξε η αυτόκλητος προστασία της αλβανικής εξωτερικής πολιτικής, μιας και πλέον το ζήτημα της ύπαρξης τους μετατοπίστηκε στον προσδιορισμό της εθνικής τους ταυτότητας.²²⁰

Το θέμα της μεταφοράς των Τσάμηδων στην Τουρκία, ως τμήμα της ανταλλαγής πληθυσμών, είχε και μια σημαντική διάσταση η οποία αφορούσε τις περιουσίες τους. Πολλοί Αλβανοί μεγαλοτσιφλικάδες με την απελευθέρωση των εδαφών της Θεσσαλίας και τα Μακεδονίας, το 1912, είχαν καταφύγει στην Αλβανία, εγκαταλείποντας τα κτήματα τους, τα οποία χρησίμευσαν για την αποκατάσταση των Μικρασιατών Ελλήνων.²²¹ Το θέμα της περιουσίας των Τσάμηδων της Θεσπρωτίας, επανήλθε ως σύγχρονη απαίτηση της αλβανικής εξωτερικής πολιτικής στη δεκαετία του 1990 και έπειτα. Τη δεκαετία του 1930, τα Τίρανα, με την υποστήριξη της Ρώμης, ξεκίνησαν μια αλτρωτική προπαγάνδα περί «Τσαμουριάς», ενώ ιδρύθηκε και το Κομιτάτο Κοσσυφοπεδίου-Τσαμουριάς.²²² Κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ενισχύθηκαν τα εθνικιστικά φρονήματα των Τσάμηδων με την ενθάρρυνση των Ιταλο-Γερμανών κατακτητών. Αν και υπήρξε συνεννόηση με το ελληνικό αντιστασιακό κίνημα, μερίδας των Τσάμηδων οι οποίοι συμμετείχαν στον απελευθερωτικό αγώνα, ως τσέτα με το όνομα *Τσαμουριά*, οι Τσάμηδες της περιοχής προέβησαν σε θηριωδίες έναντι του ντόπιου ελληνικού και χριστιανικού πληθυσμού στα χωριά της Θεσπρωτίας, με παραδείγματα στο Μαργαρίτι και τους Φιλιάτες. Τελικά, οι Τσάμηδες εξολοθρεύθηκαν στρατιωτικά στις 27 Ιουνίου 1944 στην Παραμυθιά, από τις δυνάμεις του ΕΔΕΣ, οι οποίες είχαν λάβει εντολές από το στρατηγείο Μέσης Ανατολής, ώστε να επιβληθούν στο χώρο, μιας και χρειαζόταν ένα προγεφύρωμα στους συμμάχους στην Ήπειρο, για να χρησιμοποιηθεί υπέρ του ανεφοδιασμού της γειτονικής Ιταλίας, όπου οι σύμμαχοι είχαν ήδη αποβιβασθεί.

Μετά την απελευθέρωση συγκροτήθηκαν έκτακτα στρατοδικεία και κατασχέθηκε το αρχαικό υλικό του Εθνικού Αλβανικού Συμβουλίου. Υπήρχαν συγκεκριμένα στοιχεία για την αντεθνική δράση των Τσάμηδων την περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στα μεταπολεμικά στρατοδικεία και τις επικείμενες καταδίκες τους για εγκληματική δράση και εσχάτη προδοσία.²²³ Οι περισσότεροι άνδρες Τσάμηδες συμμετείχαν ενεργά στην υποστήριξη των Ιταλογερμανών και βέβαια, ανέπτυξαν στρατιωτικά αντεθνική

---

²²⁰Ο. π., σ. 43.

²²¹Ο. π., σ. 73 κ. εξ.

²²²Ο. π., σ. 108-111.

²²³Βλ., πλήρη στοιχεία των στρατιωτικών γεγονότων της περιόδου, ό. π., σ. 136-192.

δράση έναντι της Ελλάδας. Έτσι όσοι γλύτωσαν το θάνατο ή την τιμωρία για εσχάτη προδοσία, αναγκάστηκαν να διαφύγουν καθώς η παραμονή τους στη χώρα ήταν πλέον αδύνατη²²⁴ - η φυγή των Τσάμηδων προς την Αλβανία, κυρίως γυναικόπαιδων, έγινε υπό την επίβλεψη βρετανικής αποστολής. Η ελληνική κυβέρνηση δεν δέχθηκε την επιστροφή των Τσάμηδων στην περιοχή της Ηπείρου, μια θέση που αναγνώρισαν οι Βρετανοί το 1945 και δεν επέμεναν στην ανταλλαγή τους με του Έλληνες της Βορείου Ηπείρου. Οι αλβανικές αρχές προχώρησαν στη μετακίνηση των Τσάμηδων προς τα βόρεια της χώρας, που είχαν υποστεί και τις λιγότερες καταστροφές.²²⁵

Αυτά είναι τα βασικά ιστορικά στοιχεία για το ζήτημα των Τσάμηδων στην ελληνική επικράτεια. Το ζήτημα των Τσάμηδων αναδείχθηκε ως πρόβλημα στις ελληνο-αλβανικές από το 1990 και έπειτα. Το 2000 οι Τσάμηδες στην Αλβανία (οι απόγονοι τους, ουσιαστικά) κατέθεσαν αίτημα άρσης του διατάγματος του Ε. Χότζα, ο οποίος το 1953 είχε δώσει υπηκοότητα σε όλους τους Τσάμηδες, με το σκεπτικό, ότι δεν είχε προηγηθεί αίτημα δικό τους προς την απόκτηση της υπηκοότητας.²²⁶ Το θέμα των Τσάμηδων επανεμφανίστηκε το 1991 - κατά τη διάρκεια της συνάντησης του Έλληνα πρωθυπουργού κ. Μητσοτάκη στα Τίρανα, με τον Αλβανό πρωθυπουργό Αντίλ Τσαρτσάνι (Andil Tsartsani), ο οποίος και έθεσε ζήτημα επιστροφής των Τσάμηδων «στα εδάφη και στις περιουσίες τους». Το 2005 οργανώσεις των Τσάμηδων προσπάθησαν να θέσουν το θέμα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προς διεθνοποίησή του, αλλά η αρμόδια εκπρόσωπος ζήτησε προηγούμενη συνεννόηση μεταξύ των δύο κρατών.²²⁷ Στις 6 Ιουλίου 1994 το αλβανικό κοινοβούλιο ανακήρυξε την 27^η Ιουνίου ως ημέρα της «Σοβινιστικής Ελληνικής Γενοκτονίας κατά των Αλβανών της Τσαμουριάς». Τα βασικά αιτήματα των Τσάμηδων είναι: α) η επιστροφή στις εστίες τους, β) η επιστροφή της νόμιμης περιουσίας τους από το ελληνικό κράτος, γ) η αποζημίωση του εισοδήματος για 55 χρόνια, που προέρχεται από ισόχρονη εκμετάλλευση της ιδιοκτησίας τους, δ) η αναγνώριση και ο σεβασμός των δικαιωμάτων τους, ε) η διεθνοποίηση του προβλήματος τους από την αλβανική ηγεσία.²²⁸

---

²²⁴Ο. π., σ. 199 κ. εξ.

²²⁵Ο. π., σ. 205-214.

²²⁶Ο. π., σ. 258.

²²⁷Κούζας, ό. π., σ. 118.

²²⁸Ο. π., σ. 124.

Η οργάνωση των Τσάμηδων, με την επωνυμία *Πολιτικός Σύνδεσμος Τσαμουριάς* (CPA), κάνει λόγο για 40.000 Τσάμηδες που διαβιούν σήμερα στην Ελλάδα και έχουν αφομοιωθεί, με τους εκτός Ελλάδας Τσάμηδες - στην Αλβανία, στην Τουρκία και τις ΗΠΑ – να υπολογίζονται στις 300.000.²²⁹ Το 2005 ιδρύθηκε πολιτικό κόμμα το *Κόμμα για τη Δικαιοσύνη και την Ενσωμάτωση* (PDI), ώστε να καλύψει πολιτικά τους Τσάμηδες και να προωθήσει το θέμα τους, ενώ υπάρχει και το *Δημοκρατικό Ίδρυμα Τσαμουριάς* και ο *Σύνδεσμος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Τσαμουριάς*, που δραστηριοποιούνται για την διάδοση των αιτημάτων και της περίπτωσης τους. Το 2009, στο κόμμα των Τσάμηδων επήλθε διάσπαση, καθώς δύο Τσάμηδες βουλευτές ανακοίνωσαν τη δημιουργία του *Κόμματος για Δικαιοσύνη και Ενότητα*.

Η ελληνική πλευρά, θεωρεί το ζήτημα των Τσάμηδων ανύπαρκτο, όπως δήλωσε το ΥΠΕΞ το 2008.²³⁰ Στο ίδιο μήκος κύματος ήταν και προηγούμενες δηλώσεις του Κ. Στεφανόπουλου, Προέδρου της Δημοκρατίας της Ελλάδας στα Τίρανα, το 2003, όπου ταυτόχρονα χαρακτήρισε τους Τσάμηδες ως «εγκληματίες πολέμου». Ήδη από το 1992 κατά την επίσκεψη του τότε πρωθυπουργού Κ. Μητσοτάκη στα Τίρανα, η ελληνική κυβέρνηση είχε δηλώσει ότι δεν πρόκειται να αναγνωρίσει συνεργάτες των δυνάμεων κατοχής και να δεχθεί επιστροφή Τσάμηδων.

Τα Τίρανα στηρίζουν τις επιδιώξεις των Τσάμηδων κάτι που φάνηκε από την καθιέρωση της 27^{ης} Ιουνίου ως «Ημέρας Γενοκτονίας τους». Ενώ στις 9 Σεπτεμβρίου 1994, όπου η αλβανική κυβέρνηση ζήτησε ανοιχτά την αναγνώρισης αλβανικής μειονότητας από την Ελλάδα. Ενέργεια που τη συνέδεε με την πολιτική της Ελλάδας για τη Β. Ήπειρο εκείνη την περίοδο, καθώς η Αλβανία υποστήριζε, ότι η Ελλάδα εποφθαλμιούσε την προσάρτηση της.

Περαιτέρω, στην υπογραφή του Συμφώνου Φιλίας, Συνεργασίας, Ασφάλειας και Καλής Γειτονίας με την Αλβανία το 1996, η μειοψηφία στο ελληνικό Κοινοβούλιο, όταν επρόκειτο να κυρωθεί το Σύμφωνο στις 16.12.1997, διείδε στη διατύπωση του άρθρου 15 του Συμφώνου, που έκανε θέμα για τα περιουσιακά ζητήματα των εκατέρωθεν πολιτών, το ενδεχόμενο επιστροφής της περιουσίας των Τσάμηδων, γεγονός, όμως, που νομικά δεν θα μπορούσε να στηριχθεί σε καμία

---

²²⁹Ο. π., σ. 119-122.

²³⁰Ο. π., σ. 133.

περίπτωση.²³¹ Μία τέτοια διευθέτηση των περιουσιακών ζητημάτων των πολιτών των δύο χωρών στην κάθε χώρα (των Ελλήνων μειονοτικών στην Αλβανία και των Αλβανών πολιτών στην Ελλάδα) φαίνεται να είναι υπό συζήτηση στην Ελλάδα. Αυτό διαφάνηκε και από τις δηλώσεις του τότε Προέδρου της Δημοκρατίας στην επίσκεψη του στην Αλβανία το 2003, ο οποίος, όμως, απάντησε σε ερώτηση Αλβανού δημοσιογράφου, ότι το θέμα των Τσάμηδων είναι ανύπαρκτο.²³² Από την άλλη μεριά, όμως, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Κ. Παπούλιας, διέκοψε την επίσκεψη του το 2005 στη γειτονική χώρα, καθώς αντιλήφθηκε τον παραλογισμό μιας διαδήλωσης Τσάμηδων.²³³ Σημειώνεται ότι και κατά την επίσκεψη του νυν ΥΠΕΞ της Ελλάδας στην Αλβανία κ. Κοτζιά, στο πλαίσιο ανταλλαγής επίσκεψης από τον Αλβανό ομόλογό του, στις αρχές Ιουνίου 2016 στα Τίρανα, ομάδες διαδηλωτών Τσάμηδων προσπάθησαν να διακόψουν την επίσκεψη, γεγονός που δεν κατάφεραν τελικά. Στις δηλώσεις του ο Έλληνας ΥΠΕΞ, τόνισε ότι πρέπει να δίνετε προσοχή όταν γίνετε αναφορά για τους Τσάμηδες, προκειμένου να αποφεύγετε πιθανή ταύτιση του συνόλου της ομάδας ως συνεργάτες των ναζί και γενίκευση με τους υπόλοιπους Αλβανούς πολίτες.

Οι πλέον πρόσφατες εξελίξεις επί του θέματος ανακινήθηκαν από οργανώσεις Τσάμηδων, στις αρχές του 2016, με την κατάθεση σχετικού φακέλου για αυτό. Πιο συγκεκριμένα τον περασμένο Φεβρουάριο κατατέθηκαν στοιχεία στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της Χάγης, το οποίο οποίο εξετάζει κυρίως εγκλήματα πολέμου. Ο φάκελος περιείχε τέσσερα αρχεία, γραμμένα σε τρεις γλώσσες (Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά), τα οποία όπως υποστηρίζουν αφορούν: α) στην αναγνώριση της γενοκτονίας κατά των Τσάμηδων, β) στην διάπραξη εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας από τις ελληνικές κυβερνήσεις από το 1913 – 1945, γ) στη διεκδίκηση όλων των εκδιωχθέντων – εκτοπισμένων Τσάμηδων, δ) στην επιστροφή της ακίνητης περιουσίας. το.²³⁴ Σχετική κλήση προς τους εκπροσώπους των τσάμικων οργανώσεων για συνεδρίαση, έγινε από τον Εισαγγελέα του Δικαστηρίου τον Μάιο του 2016, για συζήτηση επί των αξιώσεών τους. Με τον τρόπο αυτό καταβάλλεται προσπάθεια από τους Τσάμηδες για διεθνοποίηση του ζητήματος τους

---

²³¹Ο. π., σ. 169-170.

²³²Ο. π., σ. 187.

²³³Ο. π., σ. 189.

²³⁴Ιστοσελίδα <http://www.paramythia-online.gr/paramythia/paramythianews/6216-2016-02-15-17-53-54.html> (πρόσβαση 24/6/2016).

και τη διατήρησή του στην επικαιρότητα. Αξίζει να σημειωθεί ότι τυχόν αποφάσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου, θα είναι δεσμευτικές για τα εμπλεκόμενα μέρη.

Τα παραπάνω αποτελούν το πλαίσιο της πολιτικής κίνησης μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας όσο αφορά το θέμα των Τσάμηδων. Πρέπει να σημειωθεί, ότι και οι δύο πλευρές έχουν συνδέσει σε μεγάλο βαθμό την εξωτερική τους πολιτική με το θέμα των εθνικών μειονοτήτων. Η αλβανική πλευρά, κατά καιρούς θέτει το θέμα της Τσαμουριάς, που στο εσωτερικό αναδεικνύεται σε εθνική ρητορεία.

Πάντως η διάσταση που αφορά τις περιουσίες των Τσάμηδων είναι ιδιαίτερα περίπλοκη. Κατά την απελευθέρωση της περιοχής της Ηπείρου από τον ελληνικό στρατό οι Τσάμηδες επιδίωξαν την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας το 1913, ώστε να διατηρήσουν τα τεράστια τσιφλίκια τους.²³⁵ Όλα αυτά τα κτήματα, περιήλθαν στο Ελληνικό Δημόσιο στη βάση του Νομοθετικού Διατάγματος 3958/1959 για τους πολίτες εκείνους, που έφυγαν μετά τα γεγονότα του 1940 χωρίς διαβατήριο ή χωρίς άδεια για το εξωτερικό, «φωτογραφίζοντας» ουσιαστικά τις παραμεθόριες περιοχές και τους Τσάμηδες.²³⁶ Επίσης, απαλλοτριώθηκαν κτήματα το 1960 και το 1970 σε ακτήμονες κατοίκους της περιοχής, τα οποία τα πλήρωσαν, σε μεταλλικές δραχμές.²³⁷ Στη βάση του νόμου του 1985 για τους πολιτικούς πρόσφυγες, καθίσταται υποχρεωτικό να τους αποδοθούν πίσω κτήματα, εφόσον διαμένουν στην Ελλάδα και αποκτούν την ελληνική ιθαγένεια.²³⁸ Επίσης, έχει παγώσει κάθε δικαίωμα ιδιοκτησίας οποιουδήποτε μέλους κράτους που βρίσκεται σε «εμπόλεμη κατάσταση» με την Ελλάδα. Η Ελλάδα, το έχει εφαρμόσει αυτό, μιας και αποτέλεσε τις λεγόμενες μεσεγγυήσεις, το 1940, όντας σε εχθροπραξία με Αλβανία και Ιταλία. Επί ουσίας, καταδεικνύεται η χρήση της μη άρσης του εμπόλεμου με τη γείτονα χώρα, όσο αφορά το θέμα των περιουσιακών των Τσάμηδων και της τύχης τους όλη αυτή την περίοδο, αν και το εμπόλεμο άρθηκε τυπικά το 1987.²³⁹ Οι διεκδικούμενες από την Αλβανία περιουσίες, αφορούν άτομα, τα οποία κράτησαν την ελληνική υπηκοότητα από το 1913 έως το 1923.²⁴⁰ Εάν θελήσει η Αλβανία να εγείρει αξιώσεις περί των περιουσιακών αυτών, πρέπει να προσφύγει στο Διεθνές

---

²³⁵Κτιστάκις Γ., Περιουσίες Τσάμηδων και Αλβανών στην Ελλάδα, Άρση του Εμπόλεμου και Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, Άρθρο 43, στην ιστοσελίδα <http://www.kemo.gr/index.php?sec=show&item=43> (πρόσβαση 24/3/2014).

²³⁶Ο. π., σ. 18.

²³⁷Ο. π., σ. 19.

²³⁸Ο. π., σ. 20-21.

²³⁹Ο. π., σ. 28-31.

²⁴⁰Ο. π., σ. 34.

Δικαστήριο της Χάγης, αφού προηγουμένως έχει εξαντλήσει όλα τα ένδικα μέσα στο εσωτερικό της χώρας για τους αλβανούς υπηκόους.²⁴¹ Φαίνεται, ως εκ τούτου, η περιπλοκότητα του ζητήματος και από ιστορική πλευρά αλλά και από δικονομική. Ουσιαστικά η ίδια η πορεία της ζωής μέσα από μία εμπόλεμη κατάσταση έδειξε τη ματαιότητα του όλου εγχειρήματος περί των περιουσιακών στοιχείων, κυρίως των κτημάτων, των Τσάμηδων της Θεσπρωτίας.

---

²⁴¹Ο. π., σ. 38-39.

Κεφάλαιο 5ο

Οικονομική συνεργασία και ζητήματα αμοιβαίας προώθησης

5.1 Η πορεία των ελληνοαλβανικών οικονομικών – εμπορικών σχέσεων

Σε μία σειρά οικονομικές δραστηριότητες οι δύο χώρες έδειχναν να βρίσκουν, μετά το 1990, το «νήμα της συνεργασίας», βοηθώντας στην καλυτέρευση του κλίματος των διμερών σχέσεων. Πυλώνας της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας προς τη βαλκανική χερσόνησο και φυσικά, και την Αλβανία, υπήρξε η οικονομική και επενδυτική διείσδυση, υπογραμμίζοντας την εξωστρέφεια της σύγχρονης Ελλάδας. Με τη νέα αυτή στροφή του ελληνικού κεφαλαίου και της επιχειρηματικότητας στη Βαλκανική χερσόνησο, η Ελλάδα συνέβαλλε στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Για τη δε Αλβανία, αποτέλεσε ένα μείζονα οικονομικό εταίρο, χάριν των θεαματικών επιδόσεων σε επενδύσεις. Στο παραπάνω προστίθενται, η χορήγηση σημαντικής οικονομικής βοήθειας της διεθνούς κοινότητας και της ΕΕ, μέσα από φορείς και προγράμματα.²⁴² Μάλιστα, όσο αφορά την Αλβανία, τα επενδύσιμα κεφάλαια της Ελλάδας υπήρξαν καθοριστικής σημασίας για την περίοδο της μετάβασης. Τον πρώτο καιρό μάλιστα η ίδια η επιβίωση των Αλβανών, εξαρτιόταν από τη χορήγηση της διεθνούς βοήθειας σε τρόφιμα, όπως παραδείγματος χάριν, συνέβη το 1992.²⁴³

Η Αλβανία βρέθηκε να περνά από το 1991 και μετά τη χειρότερη οικονομική και κοινωνική κρίση. Μετά το 1991, το στοίχημα που ανέλαβε να κερδίσει ήταν η μακροχρόνια της ανάπτυξη.²⁴⁴ Δεν πρέπει να παραβλεφθεί, ότι ήδη από το 1990 το προηγούμενο καθεστώς είχε εντοπίσει τα κενά στην οικονομία και τον ακόλουθο αντίκτυπο που θα είχαν στην κοινωνική ομαλότητα. Στο βαθμό που μπορούσε και το επέτρεπαν οι συνθήκες, από την αρχή του 1990 η πολιτική ηγεσία είχε δρομολογήσει τις μεταρρυθμίσεις προς αυτή την κατεύθυνση.²⁴⁵

Την κομμουνιστική περίοδο η παραγωγή ήταν υπό κρατικό έλεγχο και οι εξαγωγές ήταν ελάχιστες, κατάσταση που οδηγούσε εκ των πραγμάτων στην ανάγκη

---

²⁴²Βαλντέν Σ, *Η Ελλάδα στα Βαλκάνια και στον κόσμο 1995-2003*, Θεμέλιο, Αθήνα, 2004, σ. 182-183.

²⁴³Παπασωτηρίου Χ, *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, 1994, σ. 207.

²⁴⁴Παπασωτηρίου, ό. π., σ. 207-209.

²⁴⁵Νίνα Β., *Η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού και η πορεία του εκδημοκρατισμού στην Αλβανία (1985-1997)*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2007, σ. 148 κ. εξ.

για μεταρρυθμίσεις και μετάβαση στην ανοικτή οικονομία.²⁴⁶ Η πορεία της μετάβασης της αλβανικής οικονομίας στην ανοικτή οικονομία χαρακτηρίστηκε, ως τα τέλη της δεκαετίας του 1990, από την έλλειψη κανόνων – αρχών και την εμφάνιση φαινομένων διαπλοκής μεταξύ των πολιτικών και της νέας επιχειρηματικής τάξης. Το χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης, η ύπαρξη παρατεταμένης παραοικονομίας, σε συνδυασμό με την εγκληματικότητα και την έλλειψη αξιόπιστης πληροφόρησης για την οικονομία οδήγησαν στην υπολειτουργία της αγοράς και του τραπεζικού συστήματος.²⁴⁷ Μάλιστα, τα πρώτα τρία χρόνια της μετάβασης το παραγόμενο προϊόν της χώρας γνώρισε καταβαράθρωση το 1990 σε -10%, το 1991 σε -27,7%, το 1992 σε -9,7%, ενώ όλοι οι κλάδοι της βιομηχανικής παραγωγής, παρουσίασαν αξιοσημείωτη πτώση.²⁴⁸ Τότε, με την καθοδήγηση του ΔΝΤ η οικονομία της Αλβανίας παρουσίασε βελτίωση, με θετικά πρόσημα ανάπτυξης γύρω στο 9% το 1993, τα οποία ακολούθησαν και το 1994 και το 1995. Αν και με τον τρόπο αυτό βελτιώθηκε το ΑΕΠ της χώρας για τα έτη αυτά και το 1996, παράλληλα, αυξήθηκε και ο πληθωρισμός.²⁴⁹ Το ΔΝΤ παρενέβη στην Αλβανία ήδη από το 1992, καθώς τότε σημειώθηκε αύξηση του πληθωρισμού κατά 236,6%, απαιτώντας τη μείωση των κρατικών δαπανών.²⁵⁰ Επειδή το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού παρέμενε σταθερά πάνω από το 10% τα πρώτα χρόνια της κατάρρευσης του κομμουνιστικού καθεστώτος, επιβλήθηκε η θεραπεία σοκ του ΔΝΤ.²⁵¹

Μέσα σε όλο αυτό το κλίμα πραγματοποιήθηκε η είσοδος του ελληνικού κεφαλαίου στην αγορά της Αλβανίας. Αρχικά οι ελληνικές επενδύσεις δεν βρήκαν πρόσφορο έδαφος στην Αλβανία, παρά τα αδιαμφισβήτητα πλεονεκτήματα που διέθετε, όπως, τη φτηνή εργατική δύναμη και τους φυσικούς της πόρους.²⁵² Δεν πρέπει να λησμονείται, ότι ήδη από το Νοέμβριο του 1991 είχε υπογραφεί στα

---

²⁴⁶Παπασωτηρίου Χ., *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, 1994, σ. 216-217.

²⁴⁷Κήπας Μ., *Η συγκρότηση της βαλκανικής περιφέρειας στην περίοδο 1990-1999 και ο ρόλος της Ελλάδας*, Παπαζήση, Αθήνα, 2004, σ. 175.

²⁴⁸Παρατηρητήριο Βαλκανίων, *Αλβανία*, ΙΣΤΑΜΕ, Αθήνα, 2000, σ. 43.

²⁴⁹Παρατηρητήριο Βαλκανίων, ό. π., σ. 44-45.

²⁵⁰Σκλιας Π., *Διεθνής Πολιτική Οικονομία, Τα βαλκάνια, η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη (ΚΑΕ), οι χώρες της πρώην ΕΣΣΔ και οι σχέσεις του με την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2001, σ. 78-79.

²⁵¹Καραφωτάκης Ε., *Οι βαλκανικές οικονομίες στο πρώιμο στάδιο μετάβασης στην οικονομία της αγοράς 1990-1996*, Κριτική, Αθήνα, σ. 67-70.

²⁵²Κήπας, ό. π., σ. 184.

Τίρανα ελληνοαλβανική συμφωνία Κοινής Επενδύσεως.²⁵³ Με τη βελτίωση του κλίματος μεταξύ των δύο κρατών και στη βάση της κεντρικής στόχευσης της ελληνικής διπλωματίας ξεκίνησε η επενδυτική δραστηριότητα.

Οι ελληνικές επενδύσεις δραστηριοποιήθηκαν αρχικά στο νότιο τμήμα της χώρας, σε αντικείμενα που αφορούσαν, τον τουρισμό, την κλωστοϋφαντουργία, τα είδη ένδυσης και υπόδησης αλλά και τα ανταλλακτικά αυτοκινήτων, τα βενζινάδικα - με ένα κύκλο δραστηριοτήτων γύρω στα 2 εκατομμύρια δολάρια για την περίοδο 1992-1996. Παράλληλα, δημιουργήθηκαν μικτές ελληνο-αλβανικές επιχειρήσεις με συνολικό επενδυτικό κεφάλαιο 12 εκατομμύρια δολάρια. Το Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών υποστήριξε, ότι ήδη από το 1992 υπήρχαν ήδη 34 επενδυτικά σχέδια. Η Ελλάδα βρέθηκε στη δεύτερη θέση των επενδυτών στην Αλβανία μετά την Ιταλία. Ως το 1993, η επενδυτική δραστηριότητα στράφηκε πλέον στη συναρμολόγηση ηλεκτρολογικού υλικού, τις ιχθυοκαλλιέργειες αλλά και τη ξυλεμπορία, τα χημικά και την καπνοβιομηχανία. Τα μετρήσιμα μεγέθη υπολογίστηκαν για έναν κύκλο εργασίας γύρω στα 5,5 δισεκατομμύρια δραχμές, όπου το 1 δις τουλάχιστον, προήλθε από κρατικές επιχορηγήσεις.²⁵⁴ Μέχρι το Σεπτέμβριο του 1994 είχαν ιδρυθεί 99 ελληνο-αλβανικές επιχειρήσεις με συνολικό κεφάλαιο περί τα 120 εκατομμύρια δολάρια. Οι επενδύσεις στράφηκαν επίσης σε δημόσια έργα, σε βιοτεχνίες φασόν αλλά και στην αγροτική παραγωγή στη βόρεια Αλβανία. Το Ελληνικό Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας την παρούσα περίοδο ενέκρινε 50 ελληνικές επενδύσεις. Ως βοήθεια στο επενδυτικό κλίμα, η αλβανική κυβέρνηση ψήφισε τον 7594/4.8.1992 για τις ξένες επενδύσεις, όπου όρισε και το πλαίσιο κίνησης του επενδυτή, την απουσία κρατικής παρέμβασης ή μελλοντικής κρατικοποίησης της επένδυσης, τη δυνατότητα του επαναπατρισμού των χρημάτων που συνδέονται με την επένδυση και την επίλυση των τυχόν ατασθαλιών της επένδυσης εντός του αλβανικού δικαστηρίου.²⁵⁵ Μάλιστα, η Ελλάδα και η Αλβανία υπέγραψαν τον Ιανουάριο του 1993 Πρωτόκολλο Επιστημονικής και Τεχνολογικής Συνεργασίας, όπου συμφωνήθηκε η κατασκευή υδροηλεκτρικού σταθμού ηλεκτρικής ενέργειας εντός της Αλβανίας, κατασκευή οδικής αρτηρίας και κατάργηση της διπλής φορολόγησης των επιχειρήσεων, που δραστηριοποιούνταν

---

²⁵³Κούζας, ό. π., σ. 157

²⁵⁴Κήπας, ό. π., σ. 184-187.

²⁵⁵Κήπας, ό. π., σ. 188-190.

εντός των δύο χωρών από πολίτες των χωρών αυτών.²⁵⁶ Παράλληλα, εντός αυτού του κλίματος, διαπιστώθηκε η αύξηση των εξαγωγών των δύο χωρών, καθώς την περίοδο ως το 1995 οι ελληνικές εξαγωγές αυξήθηκαν από 17,8 σε 261,2 εκατομμύρια δολάρια, ενώ οι αλβανικές προς την Ελλάδα από 12,2 σε 37,5 εκατομμύρια δολάρια.²⁵⁷

Σε γενικές γραμμές, και με την άνθηση της επενδυτικής κίνησης προς την Αλβανία βελτιώθηκε αισθητά το κλίμα στις διμερείς εμπορικές σχέσεις, ενώ η Ελλάδα διαφάνηκε ως εγγυητής της σταθερότητας της χώρας και της οικονομικής ανάπτυξης. Επιπλέον, διευκόλυνε τις ελληνικές επιχειρήσεις να αναπτύξουν δραστηριότητα προς την εξασφάλιση ενός πλαισίου συνεργασίας, όπου θα προετοίμαζε το έδαφος για την ένταξη της Αλβανίας στη διεθνή κοινότητα και την ΕΕ.²⁵⁸ Μάλιστα, σε αυτό το πλαίσιο υπήρξε από το 1996 και η περιφερειακή πρωτοβουλία της Διαδικασίας Συνεργασίας ΝΑ Ευρώπης, που τέθηκε σε ισχύ το 1997 με τη συμμετοχή των κυβερνήσεων όλων των κρατών της ΝΑ Ευρώπης.²⁵⁹ Πρέπει, επίσης, να επισημανθεί ότι η Ελλάδα παρέσχε στην Αλβανία οικονομική βοήθεια 15 εκατομμυρίων δολαρίων, ενώ ως το 1999 οι ελληνικές επιχειρήσεις ανήλθαν σε 200-300 με κύκλο εργασιών περί τα 200 εκατομμύρια δολάρια.²⁶⁰ Η αφορμή για την οικονομική βοήθεια δεν ήταν άλλη από τις σοβαρές κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης των πυραμίδων. Από το 1994 και μετά, το καθεστώς Μπερίσα επέτρεψε και υποστήριξε τη δημιουργία των αυτοαποκαλούμενων πυραμιδοειδών εταιρειών (παρατραπεζών). Αυτές συγκέντρωναν από τους ανθρώπους λεκ/χρήματα, τα εμβάσματα από την εργασία στο εξωτερικό που κατέληγαν κυρίως εκεί, με την υπόσχεση, ότι έπειτα από προκαθορισμένο χρόνο θα τους επιστρέφονταν το ποσό με υψηλό ποσοστό κέρδους.²⁶¹ Οι εταιρείες, όπως διαφάνηκε στις αρχές του 1997 έκαναν κατάχρηση των συγκεντρωμένων ποσών και όντας μία ευκαιρία γρήγορου πλουτισμού για ορισμένους ανθρώπους κήρυξαν χρεοκοπία συμπαρασύροντας την οικονομία και την κοινωνία, αφού εξερέθισαν την οργή των απατηλών επενδυτών.²⁶² Σημειώνεται, ότι τα εμβασμάτων που αποστέλλονταν από τους πλέον των 300.000

---

²⁵⁶Κήπας, ό. π., σ. 191.

²⁵⁷Κήπας, ό. π., σ. 193.

²⁵⁸Κούζας, ό. π., σ. 150-151.

²⁵⁹Κούζας, ό. π., σ. 173.

²⁶⁰Κούζας, ό. π., σ. 175.

²⁶¹Νίνα, ό. π., σ. 384-385. Πρέπει να υπογραμμισθεί, ότι η Αλβανία δέχθηκε τη δωδεκαετία 1991-2002 οικονομική βοήθεια από διμερείς σχέσεις αλλά και από την ΕΕ και την Παγκόσμια Τράπεζα ύψους 2,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων, Δουδούμης Γ.Ε., *Βαλκάνια, 2006*, Βαλκανικές Εκδόσεις, σ. 77.

²⁶²Νίνα, ό. π., σ. 387.

Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα αντιστοιχούσαν στο 40% του αλβανικού ΑΕΠ εκείνη την περίοδο.²⁶³ Το 1997 το ΑΕΠ της Αλβανίας εμφάνισε μείωση της τάξης του 7%, ενώ ο πληθωρισμός εκτινάχθηκε στο 42%.²⁶⁴

Από κει και πέρα, η Αλβανία κατέγραψε εκ νέου θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας της, με την χώρα να αρχίσει να απολαμβάνει εμπορικές διευκολύνσεις εκ μέρους της ΕΕ. Τον Ιανουάριο του 2000 επεκτάθηκε το καθεστώς αδασολόγητων εισαγωγών αλβανικών προϊόντων και στην ΕΕ.²⁶⁵ Το 2003 η αλβανική οικονομία πέτυχε την ετήσια αύξηση του ΑΕΠ κατά 5,7%, ενώ προηγήθηκε ένα 3,5% το 2002, την πτώση του πληθωρισμού και τον περιορισμό του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών μέσα από μία αύξηση της μεταποιητικής βιομηχανίας. Δεν πρέπει να ξεχνιέται και η ξένη βοήθεια στην Αλβανία με σκοπό την άνοδο και ευρωστία της οικονομίας της, η οποία, σύμφωνα με τα στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της Αλβανίας από το 1991 ως το 2004 ανήλθε σε 3.195 εκατομμύρια δολάρια.²⁶⁶

Οι επιδόσεις αυτές συνεχίστηκαν και το 2005, ενώ το 2006 παρατηρήθηκαν επιδόσεις μικρότερες της αύξουσας πορείας, που είχε ως στιγμής.²⁶⁷ Παραδοσιακά, οι εξαγωγές της Αλβανίας προορίζονταν και για την Ελλάδα, ήδη από την περίοδο 1991 και έπειτα, ενώ σε γραμμική συνέχεια ως το 2005, η Ελλάδα παρέμεινε στη δεύτερη θέση του λήπτη των αλβανικών εξαγωγών, καθιστώντας την ένα σημαντικό εταίρο της Αλβανίας.²⁶⁸ Μάλιστα, η Ελλάδα ήδη από το 2002 (με προγραμματισμό ως το 2011) εφάρμοσε το *Σχέδιο Οικονομικής Ανασυγκρότησης των Βαλκανίων* (ΕΣΟΑΒ), διαθέτοντας συνολικά 49.890.000 ευρώ για την Αλβανία.²⁶⁹ Παράλληλα, με το ΕΣΟΑΒ, υπογράφηκε και διμερής συμφωνία για πενταετές πρόγραμμα ανάπτυξης και συνεργασίας 2002-2006 με σκοπό τον εκσυγχρονισμό των υποδομών της γειτονικής χώρας στους τομείς της ενέργειας και των μεταφορών, την προώθηση παραγωγικών επενδύσεων, τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, την

---

²⁶³Κήπας, ό. π., σ. 198.

²⁶⁴Παρατηρητήριο Βαλκανίων, ό. π., σ. 45-47.

²⁶⁵Υπενθυμίζεται, ότι τον Ιανουάριο του 2003 άρχισαν επισήμως διαπραγματεύσεις μεταξύ Αλβανίας και ΕΕ για μια Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης, που υπογράφηκε τελικά στις 12 Ιουνίου 2006. Βλ., περισσότερα, Δουδούμης Γ.Ε., *Βαλκάνια, 2006*, Βαλκανικές Εκδόσεις, σ. 77.

²⁶⁶Πηγή, INSTAT της Αλβανίας.

²⁶⁷Δουδούμης, *Βαλκάνια, 2006*, Βαλκανικές Εκδόσεις, σ. 77-78.

²⁶⁸Δουδούμης, ό. π., σ. 80-81. Ανάλογα στοιχεία προσφέρονται και από τα έγγραφα του INSTAT της Αλβανίας.

²⁶⁹Υπουργείο Εξωτερικών, ΕΣΟΑΒ, στην ιστοσελίδα:

<http://www.agora.mfa.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=resource&cresrc=7&cnode=8> (πρόσβαση 21/03/2014).

υποστήριξη του κράτους δικαίου. Η Αλβανία μέσω του ΕΣΟΑΒ ζήτησε την κατασκευή τελωνειακού σταθμού στην Κονίσπολη και την οδική διασύνδεση με τους Αγίους Σαράντα, την ηλεκτρική διασύνδεση Ελμπασάν-Τίρανα-Ποντγκόριτσα με γραμμή υψηλής τάσης και την κατασκευή οδικού δικτύου Πόγραδετς-Κορυτσάς.²⁷⁰ Πρέπει να σημειωθεί, ότι ως το 2003 οι ελληνικές επιχειρήσεις που είχαν έδρα κυρίως στην Κορυτσά και τα Τίρανα προσέφεραν ως το 2003, 9.000 θέσεις εργασίας με αυξητική τάση.²⁷¹

Η Ελλάδα στήριξε ενεργά την ανάπτυξη των διμερών οικονομικών σχέσεων εκτιμώντας ότι θα μπορούσε να βοηθήσει στην επίτευξη των εθνικών της στόχων, όπως η καλύτερευση των συνθηκών διαβίωσης της ελληνικής μειονότητας και η προώθηση της επιρροής της στη γειτονική χώρα. Η διμερής συνεργασία στο οικονομικό επίπεδο εκτιμήθηκε και από την αλβανική πλευρά²⁷². Τη δεκαετία του 2000-10 υπήρξαν οι εξής σημαντικές συμφωνίες: α) Συμφωνία οικονομικής, βιομηχανικής και τεχνικής και επιστημονικής συνεργασίας, β) Συμφωνία για τη συνεργασία μεταξύ των Τελωνιακών Διοικήσεων, γ) Συμφωνία για την προώθηση και την άμεση προστασία των επενδύσεων, δ) Σύμβαση για την αποφυγή διπλής φορολογίας σχετικά με φόρους εισοδήματος και κεφαλαίου, ε) Συμφωνία για την Εμπορική Ναυτιλία, στ) Συμφωνία για διεθνή οδική μεταφορά επιβατών και εμπορευμάτων, ζ) Συμφωνία εποχιακής απασχόλησης εργατικού δυναμικού, η) Ανακοίνωση για τη θέση σε ισχύ της συμφωνίας για τον ενεργειακό τομέα, θ) από το Μάρτιο του 1988 μέχρι τον Απρίλιο του 2005 είχαν πραγματοποιηθεί εννέα σύνοδοι Μεικτής Διακυβερνητικής Επιτροπής Οικονομικής, Βιομηχανικής, Τεχνικής και Επιστημονικής Συνεργασίας, ι) στις 19.06.2008 υπογράφηκε το Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ της ΔΕΗ και της RWE, που προέβλεπε την κατασκευή ενός σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με καύσιμο τον άνθρακα.²⁷³ Παράλληλα, υπήρξαν οικονομικές πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη της περιοχής, που περιλάμβαναν και τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής, γεγονός που φανέρωσε α) την κοινή διμερή κατεύθυνση προς περαιτέρω αगाστή οικονομική συνεργασία και β) τη στόχευση για ασφάλεια και ευημερία στην περιοχή, όπως η Πρωτοβουλία Αδριατικής-Ιονίου από το 2000. Σκοπός της Πρωτοβουλίας αυτής υπήρξε η

---

²⁷⁰Κούζας, ό. π., σ. 178-179

²⁷¹Κούζας, ό. π., σ. 11.

²⁷²Κούζας, ό. π., σ. 196-202.

²⁷³Κούζας, ό. π., σ. 207-208.

συνολική ανάπτυξη των σχέσεων των εφαιπόμενων θαλάσσιων χωρών συντονίζοντας παράλληλα μια σειρά πρωτοβουλιών για την επιχειρηματικότητα, τις επενδύσεις στον τουρισμό, τη διαπανεπιστημιακή συνεργασία και άλλες.²⁷⁴ Ακόμη, στο πλαίσιο της διασυνοριακής συνεργασίας με την επιστασία της ΕΕ προωθήθηκε και το Διασυνοριακό Πρόγραμμα IRA Ελλάδα-Αλβανία 2007-2013 με συνολικό προϋπολογισμό 10.246.220 ευρώ.²⁷⁵

Έως το 2007 η Ελλάδα είχε ενισχύσει την οικονομική της θέση στην Αλβανία, κατέχοντας το 28,2% των ξένων επενδύσεων και αποτελώντας τον δεύτερο σημαντικότερο εμπορικό-οικονομικό εταίρο της Αλβανίας.²⁷⁶ Η Ελλάδα εξήγαγε κυρίως στην Αλβανία φρούτα, καπνό, ορυκτά, είδη ένδυσης και υπόδησης, ξυλεία και τεχνουργήματα, πλαστικά και τα οικεία τους τεχνουργήματα, καθώς και μηχανήματα οικιακής και βιομηχανικής χρήσης.²⁷⁷ Μάλιστα, ο όγκος συναλλαγών του διμερούς εμπορίου, σύμφωνα με την υπηρεσία INSTAT της Κεντρικής Τράπεζας της Αλβανίας ανήλθε, συμπεριλαμβανομένης και της διακίνησης των πετρελαιοειδών, πάνω από 74 εκατομμύρια ευρώ το 2009. Εν συνεχεία τα 71 εκατ. το 2010 και τα 67 εκατ. το 2011, δείχνοντας μία διαδικασία ύφεσης, δικαιολογημένη, λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική κρίση που διέρχεται η Ελλάδα τη συγκεκριμένη περίοδο.²⁷⁸ Μία περαιτέρω μείωση της τάξεως του 12% παρατηρείται και το 2012, δικαιολογημένη από την ύφεση της ελληνικής οικονομίας.²⁷⁹

---

²⁷⁴Υπουργείο Εξωτερικών, Πρωτοβουλία Αδριατικής-Ιονίου, στην ιστοσελίδα:

<http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/ellenike-proedria-tes-strategikes-europaik-es-enoses-gia-ten-periphereia-adriatikes--ioniou-eusair-kai-tes-protoboulias-adriatikes--ioniou.html> (πρόσβαση 21/03/2014).

²⁷⁵Κούζας, ό. π., σ. 212-213.

²⁷⁶Για τα στοιχεία των επενδύσεων, όπως και για την καταγραφή των ποσών των διμερών εισαγωγών και εξαγωγών, βλ., αναλυτικά, Πρεσβεία της Ελλάδος στα Τίρανα, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, *Ετήσια Έκθεση Έτους 2007, Για την Αλβανική Οικονομία και τις Διμερείς Οικονομικές και Εμπορικές Σχέσεις Ελλάδος και Αλβανίας*, 2007, σ. 41-60.

²⁷⁷Υπουργείο Εξωτερικών, Πρεσβεία της Ελλάδος στα Τίρανα, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων (ΓΟΕΥ), Διμερές Εμπόριο Ελλάδας-Αλβανίας κατά το έτος 2003-2004, στην ιστοσελίδα: <http://agora.mfa.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=57&fid=14587#> (πρόσβαση 26/03/2014).

²⁷⁸Υπουργείο Εξωτερικών, Εξωτερικό Εμπόριο Ελλάδας Αλβανίας 2009-2011, στην ιστοσελίδα: <http://www.agora.mfa.gr/agora/images/docs/rad9336C> (πρόσβαση 26/03/2014).

²⁷⁹Υπουργείο Εξωτερικών, Εξωτερικό Εμπόριο Ελλάδας Αλβανίας 2012, στην ιστοσελίδα: <http://www.agora.mfa.gr/agora/images/docs/rad5F431> (πρόσβαση 26/03/2014).

5.2 Διαστάσεις διμερούς συνεργασίας

Πέραν των οικονομικών σχέσεων και των συναφών εμπορικών συναλλαγών, υπήρξε διμερής συνεργασία και σε άλλους τομείς. Για παράδειγμα, μετά την ανεξέλεγκτη τροπή που πήρε η πολιτική κατάσταση στην Αλβανία λόγω των πυραμίδων, πάρθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ η απόφαση 1101/28.03.1997, για να επιτευχθούν τα καθοριζόμενα από το Κεφάλαιο 7 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ περί ειρήνης σε κάποιο κράτος λόγω εσωτερικών ταραχών και ως εκ τούτου, απεστάλη διεθνής ειρηνευτική δύναμη με συμβαλλόμενα κράτη, τα οποία χρηματοδοτούσαν τη στρατιωτική τους μονάδα. Έτσι, η Ελλάδα συμμετείχε εθελούσια με την Ελληνική Δύναμη Αλβανίας με 803 άνδρες στις περιοχές των Τιράνων, Αυλώνας και Ελμπασάν συμμορφούμενη με τις επιταγές του ΟΗΕ και σε συνεργασία και με άλλες χώρες με σκοπό της την ασφαλή και έγκαιρη διανομή της ανθρωπιστικής βοήθειας, καθώς και έτερα συναφή στρατιωτικά θέματα.²⁸⁰ Ακόμη, η Ελλάδα συμμετείχε με ένα Ελληνικό Λόχο στη KFOR, ο οποίος συνέδραμε στην κατασκευή του στρατιωτικού νοσοκομείου Αργυροκάστρου το 2001. Μεταξύ άλλων την ίδια περίοδο, η Ελλάδα και η Αλβανία υπέγραψαν μια σειρά συνεργασιών για την ανακατασκευή της ναυτικής βάσης του Δυρραχίου, για την παροχή υποτροφιών για εκπαίδευση στρατιωτικών από την Αλβανία στην Σχολή Ευελπίδων, καθώς επίσης, η Ελλάδα προσέφερε οικονομική βοήθεια για το Πρόγραμμα του NATO περί καταστροφής μικρών όπλων και πυρομαχικών στην Αλβανία.²⁸¹

Να τονιστεί ότι οι δύο χώρες ανέπτυξαν μία σειρά συνεργασιών και συμφωνιών και σε ζητήματα αστυνομικής και δικαστικής φύσης, όπως παραδείγματος χάρη, μια Συμφωνία περί συνεργασίας των Υπουργείων Δημοσίας Τάξης και των δύο χωρών, που υπογράφηκε στην Αθήνα ήδη το 1992, καθώς και συμβάσεις επί τούτου, όπως η διαχείριση των διαβαθμισμένων πληροφοριών. Υπήρξαν, επίσης, συμφωνίες, που αφορούσαν τη δικαστική αρωγή σε αστικές και ποινικές ευθύνες και η αμοιβαία εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων. Ακολούθησαν οι συμφωνίες Μορφωτικής Συνεργασίας, ήδη από το 2003, υπογράφηκε μια διακρατική συμφωνία για το Πάρκο των Πρεσπών και μία άλλη για τη διαχείριση των γλυκών

²⁸⁰Γενικό Επιτελείο Στρατού, *Η ελληνική δύναμη στην Αλβανία*, (Απρίλιος-Αύγουστος 1997), Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα, 1998, σ. 40-47.

²⁸¹Κούζας, ό.π., σ. 180.

υδάτων (κυρίως των ποταμών της Ηπείρου), ακολούθησαν αυτές των συμφωνιών και πρωτοκόλλων σε θέματα υγείας και νοσηλείας.²⁸² Πέραν αυτού, το 2010 επικυρώθηκε συμφωνία για το πολύ ευαίσθητο θέμα της αναζήτησης, εκταφής, προσδιορισμού της ταυτότητας και ενταφιασμού των Ελλήνων πεσόντων στρατιωτικών σε πολεμικές επιχειρήσεις στην Αλβανία κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου το 1940-41 και η κατασκευή κοιμητηρίου στο αλβανικό έδαφος.

Στον τομέα της οριοθέτησης των θαλάσσιων συνόρων υπάρχει η Συμφωνία Ελλάδας και Αλβανίας για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και των θαλασσίων ζωνών (ξεκίνησε από το 1992, με την επαναφορά του θέματος από ελληνικής πλευράς, το 2004 και 2006) η οποία έγινε στα Τίρανα στις 19 Μαρτίου 2009 και βασίστηκε πλήρως στις διατάξεις της Συμβάσεως των Η.Ε. για το Δίκαιο της Θαλάσσης και η οποία είχε επικυρωθεί και από τις δύο μεριές αποτελώντας ένα σημαντικό βήμα εξομάλυνσης των σχέσεων των δύο κρατών. Επί τούτου, υπήρξε ήδη ένα Πρωτόκολλο Συνεργασίας από το 2005 Ελλάδας-Αλβανίας για την τήρηση της θαλάσσιας μεθορίου και τη συνεργασία των Λιμενικών Σωμάτων και της Αστυνομίας αμφοτέρων των χωρών. Σε κάθε περίπτωση, αυτό που έχει και τη μέγιστη σημασία ως πολιτικό γεγονός ήταν η υπογραφή στα Τίρανα της Συμφωνίας Ελλάδας-Αλβανίας για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και άλλων ζωνών στις 27 Απριλίου 2009, την οποία το Συνταγματικό Δικαστήριο της Αλβανίας ακύρωσε με το σκεπτικό, ότι έγινε σε βάση λανθασμένων διαδικασιών και καταμετρήσεων και πρότεινε την επαναδιαπραγμάτευση της. Στην πραγματικότητα, η αλβανική κυβέρνηση υπέκυψε σε εθνικιστικούς κύκλους και στο περιρρέον κλίμα που δημιουργήθηκε.²⁸³ Αποτέλεσμα στην παραπάνω ενέργεια, υπήρξε η αντίδραση από την ελληνική πλευρά, η οποία υποβάθμισε τις διμερείς επαφές και τις διαβουλεύσεις με την Αλβανία.

Το ζήτημα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας επανατέθηκε στην επικαιρότητα με την πρόσφατη επίσκεψη του Έλληνα ΥΠΕΞ κ. Κοτζιά στις αρχές Ιουνίου 2016. Η ελληνική πλευρά έθεσε ως στόχο την απεμπλοκή από την συμφωνία του 2009, ενώ η αλβανική έθεσε αλλαγές καθώς και την προσφυγή σε διεθνές

---

²⁸²Κούζας, ό.π., σ. 208-211.

²⁸³Κούζας, ό.π., σ. 209-212.

δικαστήρια ή διαιτησία.²⁸⁴ Παράλληλα ομάδα εργασίας που συστάθηκε από τον πρωθυπουργό της Αλβανίας προχωρεί στον καθορισμό των ακριβών συντεταγμένων των θαλασσιών και χερσαίων συνόρων της χώρας.

Βελτίωση των σχέσεων των δύο κρατών παρουσιάστηκε το 2013, με την υπογραφή διακρατικής συμφωνίας Ελλάδα – Ιταλίας – Αλβανίας, για την υλοποίηση του σχεδίου, με μνημόνιο κατανόησης, κατασκευής του αγωγού φυσικού αερίου Trans Adriatic Pipeline (TAP) που θα συνδέει την Ελλάδα με την Νότιο Ιταλία μέσω Αλβανίας. Η παραπάνω συμφωνία, θα συμβάλλει σημαντικά στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, στη διαφοροποίηση των διόδων μεταφοράς φυσικού αερίου και παράλληλα στη δημιουργία θέσεων εργασίας, συμβάλλοντας θετικά στην γενικότερη οικονομική κατάσταση.²⁸⁵ Στο γενικότερο θετικό κλίμα συνέβαλλε επιπρόσθετα η συνάντηση εντός του 2014 των Υπουργών Εθνικής Άμυνας των δύο γειτόνων, επιβεβαιώνοντας τη διμερή συνεργασία σε θέματα στρατιωτικής και όχι μόνο φύσεως.²⁸⁶

---

²⁸⁴Ιστοσελίδα <http://www.protothema.gr/politics/article/584898/upo-tin-skia-ton-tsamidon-to-taxidi-kotzia-sta-tirana/> (πρόσβαση 24/06/2016).

²⁸⁵Ντάγιος Σ., «Αλβανία, Ελλάδα και ΕΕ, Διλήμματα στα Τίρανα, 100 Χρόνια μετά την Ανεξαρτησία», στην ιστοσελίδα: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/69162/stayros-g-ntagios/albania-ellada-kaiee?page=show> (πρόσβαση 20/2/2016).

²⁸⁶Εφημερίδα το Βήμα, στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=556767> (πρόσβαση 20/02/2016).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η επαναπροσέγγιση Ελλάδας και Αλβανίας, μετά την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα βαθμό «αναμενόμενη». Τόσο λόγω της γειτνίασης, όσο και λόγω του εκδημοκρατισμού της Αλβανίας και της στροφής της προς τη Δύση. Βασική επιδίωξη της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής αποτέλεσε η σταθεροποίηση της Αλβανίας, με απώτερο στόχο τη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων. Μάλιστα, η οικονομική παράμετρος των διμερών σχέσεων των δύο χωρών τέθηκε από πολύ νωρίς ψηλά στην ατζέντα της εξωτερικής τους πολιτικής, καθώς από την αρχή ήδη της μετάβασης παρατηρήθηκε ένα μεγάλο ρεύμα μετανάστευσης εργατικού δυναμικού από την Αλβανία προς την Ελλάδα. Το γεγονός αυτό αιφνιδίασε αρχικά την ελληνική κοινωνία και έπιασε απροετοίμαστο το ελληνικό κράτος.

Και μετά το 1990 ωστόσο, και παρά τη σαφή βελτίωση των διμερών σχέσεων, παρέμειναν σοβαρά προβλήματα. Τα Τίρανα αντιμετωπίζουν συχνά με καχυποψία την Ελλάδα, θεωρώντας ότι η Αθήνα επιδιώκει την ανάμειξη στην εσωτερικά της λόγω της ελληνικής μειονότητας. Η ελληνική μειονότητα από την πλευρά της έχει αντιμετωπίσει μια κατά βάση «εχθρική στάση» από το αλβανικό κράτος - σε ζητήματα που αφορούν δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας έχουν διαπιστωθεί συγκεκριμένες παραβιάσεις. Επιπρόσθετα, η Αλβανία υποβόσκει ή εγείρει μειονοτικά ζητήματα περί Τσαμουριάς, κάτι το οποίο ελληνική πλευρά αρνείται να συζητήσει, παρά τις προσπάθειες από πλευράς οργανώσεων Τσάμηδων, για διεθνοποίηση και διατήρηση στο προσκήνιο αυτού του θέματος.

Τα ζητήματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση, τα περιουσιακά και την πολιτική εκπροσώπηση της ελληνικής μειονότητας και των Αλβανών μεταναστών, κατά περιόδους μονοπώλησαν το ενδιαφέρον της εξωτερικής πολιτικής των δύο χωρών και προκάλεσαν προβλήματα στις σχέσεις τους. Η ελληνική πλευρά κράτησε χαμηλούς τόνους στην ασκούμενη πολιτική της όσο αφορά τα δικαιώματα της μειονότητας, στηριζόμενη στη βάση διεθνών συμβάσεων ώστε να αποφύγει πιθανή πρόκληση της αλβανικής πλευράς και δημιουργία αντίκτυπου από ενέργειές της έναντι των μελών της ελληνικής μειονότητας. Επιδίωκε την ομαλή διευθέτηση των θεμάτων εντός του πλαισίου των διεθνών κανόνων. Παράλληλα τα έχει εντάξει στο δρόμο του ευρωπαϊκού κεκτημένου απομακρύνοντας την όποια οπτική από

διακρατικά ζητήματα. Η αλβανική πλευρά θα μπορούσε να αναφερθεί ότι κατά περιόδους δημιούργησε εντάσεις, που σε κάποιες περιπτώσεις θα χαρακτηρίζονταν δικαιολογημένες (περίπτωση επεισοδίου Επισκοπής), ενώ η στάση της ως προς τα παραπάνω ζητήματα υπήρξε μεταβαλλόμενη.

Όσο αφορά το μεταναστευτικό ζήτημα, η Ελλάδα αν και έλαβε μέτρα για τη διευθέτησή του εν τούτοις δεν μπόρεσε να το διαχειριστεί αποτελεσματικά. Χαρακτηριστική παραμένει η έλλειψη ολοκληρωμένου νομοθετικού πλαισίου, ενώ οι αποσπασματικές λύσεις διαιώνισαν το πρόβλημα. Η ελληνική πλευρά συνέδεσε το θέμα με προφάσεις ασφάλειας, αλλοίωσης πληθυσμού και ύπαρξης εγκληματικών στοιχείων ανάμεσα στους μετανάστες. Η Αλβανία δεν μπόρεσε να ανακόψει το κύμα φυγής της περασμένης δεκαετίας με αποτέλεσμα την ερήμωση της επαρχίας από νέους ανθρώπους, οι οποίοι είδαν σαν ευκαιρία την έξοδο προς την Ελλάδα. Στους μετανάστες συγκαταλέγεται μεγάλος αριθμός μελών της ελληνικής μειονότητας τα οποία εγκατέλειψαν τις πατρογονικές εστίες προς αναζήτηση μίας καλύτερης τύχης, με κίνδυνο ερήμωσης των μειονοτικών περιοχών. Επ αυτού η Ελλάδα προσπάθησε να εξασφαλίσει συνθήκες παραμονής με ενέργειες προς το αλβανικό κράτος. Αξίζει να αναφερθούν και τα οφέλη που αποκόμισαν οι δύο πλευρές από οικονομικής πλευράς. Η μεν Αλβανία ωφελήθηκε από τα εμβάσματα που στέλνονταν στην χώρα, η δε Ελλάδα από την αύξηση του αριθμού των εργατικών χεριών και τα οφέλη των ασφαλιστικών ταμείων. Τέλος, υπήρξε άμεσος συσχετισμός του χειρισμού των μελών της ελληνικής μειονότητας με τους Αλβανούς μετανάστες (απέλαση μεταναστών σε περιπτώσεις που η αλβανική πλευρά λάμβανε μέτρα έναντι της ελληνικής μειονότητας).

Για το ζήτημα του Αυτοκέφαλου της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας εξαιτίας της τοποθέτησης ως επικεφαλής της Εκκλησίας τον πατέρα Αναστάσιο Γιανουλάτο καθώς και των μητροπολιτών (Ελληνες στην καταγωγή), αντιμετώπιστηκε με εχθρική διάθεση, γεγονός που επηρέασε και τις ελληνοαλβανικές σχέσεις και κυρίως με ορισμένες περιπτώσεις δραστηριοποίησης αυτών πέρα των καθηκόντων τους. Ενώ συνεχίζεται και ως σήμερα η ύπαρξη ζητημάτων που δυσχεραίνουν το εκκλησιαστικό της έργο. Επιπλέον συνδράμει και στο κοινωνικό έργο του αλβανικού κράτους, με την ανάληψη πρωτοβουλιών και τη κατασκευή έργων.

Στα θέματα των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων παρατηρήθηκε αυξημένη κινητικότητα με την υπογραφή μεγάλου αριθμού συμφωνιών που

κατέστησαν τα δύο κράτη σημαντικούς εταίρους. Τόσο τα ποσά επενδύσεων της Ελλάδας και το άνοιγμα της αγοράς της Αλβανίας, όσο και η εισαγωγή αλβανικών προϊόντων στην ελληνική αγορά, έδωσαν ώθηση στην αύξηση των δεικτών ανάπτυξης. Σημαντικός πυλώνας υπήρξε βέβαια, η παροχή κατά περιόδους οικονομικής βοήθειας από την Ελλάδα στη γειτονική χώρα για τη στήριξή της. Μέσω της ανάπτυξης οικονομικών σχέσεων με την Αλβανία και την παροχή βοήθειας, η ελληνική πλευρά εκτίμησε πιθανό αντιστάθμισμα που θα λάμβανε από το αλβανικό κράτος η ελληνική μειονότητα και γενικά η προώθηση της επιρροής. Στις διμερείς συνεργασίες οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν σε μία σειρά πολυεπίπεδων και πολυθεματικών επαφών κατέδειξαν στην ουσία τις προθέσεις των δύο χωρών. Προθέσεις προσανατολισμένες στην επίλυση των μεταξύ τους διαφορών και στην χάραξη νέας πολιτικής πορείας, στο γενικότερο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προσανατολισμού.

Σε κάθε περίπτωση, εντός αυτών των πλέον των είκοσι ετών που έπονται της πτώσης του κομμουνισμού, παρατηρείται σταδιακή βελτίωση και ανάπτυξη της διμερούς συνεργασίας, κυρίως σε θέματα χαμηλής πολιτικής και περιφερειακής οικονομικής συνεργασίας. Η σταθερή προσήλωση της Αλβανίας προς το ΝΑΤΟ και η επιθυμία της για είσοδο στην ΕΕ δίνει την ευχέρεια στην ελληνική πλευρά να διαδραματίσει ένα ρόλο σταθερού υποστηρικτή προς όφελος της ασφάλειας και της από κοινού συνεργασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

1.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αμιτσής Γ. - Λαζαρίδη Γ., *Οι πολιτικές ρύθμισης της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, στο, Γ. Αμιτσής και Γ. Λαζαρίδη, *Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα 2001.

Ανάγνου Μ., *Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδος, Case Study: Παράνομη Μετανάστευση*, Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Ερευνητών στην Εξωτερική και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα, 2012.

Αναστασοπούλου Γ., *Αλβανοί Ορθόδοξοι και Έλληνες της Αλβανίας και ο ρόλος της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας*, Σειρά Μελετών του Κέντρου Μειονοτικών Ομάδων, Περίοδος Β΄ -6, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2013.

Αντωνιάδης Χ., *Βαλκάνια, Ανασκόπηση Γεγονότων 1989-2004*, Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας, 2007.

Αντωνόπουλος Η., *Αλβανία και Ελληνοαλβανικές σχέσεις 1912-1994*, Ωκεανίδα, Αθήνα, 1995.

-, *Ελλάδα, Αλβανία, Κοσσυφοπέδιο, 1912-1998, Σύντομη Χρονολογική Ανασκόπηση*, Ωκεανίδα, Αθήνα, 1999.

Βακαλόπουλος Κ., *Ιστορία της Ηπείρου, Από τις αρχές της Οθωμανοκρατίας ως τις μέρες μας*, Σταμούλης, Θεσσαλονίκη, 2007.

Βαλντέν Σ., *Μακεδονικό και Βαλκάνια, 1991-1994, Η αδιέξοδη πορεία της ελληνικής πολιτικής*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1994.

-, *Η Βαλκανική Πολιτική της Ελλάδας. Κριτικός Απολογισμός της Μεταπολεμικής Περιόδου και Προοπτικές*, στο, Π. Τσάκωνας, (επιμ), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Μια Συνολική Προσέγγιση, Τόμος Β*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003.

-, *Η Ελλάδα στα Βαλκάνια και τον Κόσμο 1995-2003*, Θεμέλιο, Αθήνα, 2004.

Βερέμης Θ., «Η ίδρυση του αλβανικού κράτους και οι ελληνικές διεκδικήσεις», στο, Θ. Βερέμης, Κουλουμπής Θ. και Νικολακόπουλος Η., (επιμ), *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*, ΕΛΙΑΜΕΠ, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1995.

Βερέμης Θ. – Κουλουμπής Θ., *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Διλήμματα μιας Νέας Εποχής (Κείμενα Εργασίας 8)*, Σίδερης, Αθήνα, 1997.

Βήγου Μ.- Δώδος Δ.- Καφετζής Π.- Νικολακόπουλος Η., «Η Πολιτική Παρουσία της Μειονότητας», στο Θ. Βερέμης-Η. Νικολακόπουλος (επιμ.), *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*, Βιβλιοθήκη Διεθνών Ευρωπαϊκών Σπουδών, Σίδερης, Αθήνα, 1995.

Βοσκόπουλος Γ., *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2005.

Βούρη Σ. και Καψάλης Γ., *Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στην Αλβανία*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, 2003.

Γενικό Επιτελείο Στρατού, *Η ελληνική δύναμη στην Αλβανία*, (Απρίλιος-Αύγουστος 1997), Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα, 1998.

Γεωργούλης Σ., «Το καθεστώς των Ελληνικών Σχολείων από την ίδρυση του Αλβανικού Κράτους μέχρι σήμερα», στο Θ. Βερέμης, Θ. Κουλουμπής και Η. Νικολακόπουλος, (επιμ), *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*, ΕΛΙΑΜΕΠ, Ι. Σιδέρης, 1995.

Γεωργούλης Σ. – Βούρη Σ., *Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στην Αλβανία*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, 2003.

Γιαννής Α., «Η επιστροφή του ζητήματος της Μεγάλης Αλβανίας», στο, Θ. Κουλουμπής, Θ. Ντόκος Α., Κίντης, (επιμ), *Η Ελλάδα και ο Κόσμος 2001-2002, Ανασκόπηση 2002 Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολιτικής, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2002.

Γλαβίνας Α., *Η Ορθόδοξη Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Αλβανίας*, Θεσσαλονίκη, 1985.

-, *Η Ορθόδοξη Εκκλησία στη Μετακομμουνιστική Αλβανία*, Βαλκανικά Σύμμεικτα Τεύχος 10 Θεσσαλονίκη, 1998.

Δουδούμης Γ.Ε., *Βαλκάνια, 2006*, Βαλκανικές Εκδόσεις Αθήνα, 2006.

Δώδος Δ., *Οι εκλογικές επιλογές της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία, Επετηρίδα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής: Η Ελλάδα και ο Κόσμος 1993-1994*.

-, *Εκλογική Γεωγραφία των Μειονοτήτων, Μειονοτικά κόμματα στη Νότιο Βαλκανική, Ελλάδα, Βουλγαρία, Αλβανία*, Εξάντας, Αθήνα, 1994.

Δώδος Δ., Μ. Βήγου, Π. Καφετζής, Η. Νικολακόπουλος, «Η πολιτική παρουσία της μειονότητας», στο, Θ. Βερέμης, Θ. Κουλουμπής και Η. Νικολακόπουλος, (επιμ), *Ο*

Ελληνισμός της Αλβανίας, Βιβλιοθήκη Διεθνών Ευρωπαϊκών Μελετών, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1995.

Ζιώγας Ν., *Οι σχέσεις Ελλάδας-Αλβανίας, Επετηρίδα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής 1996*, ΕΛΙΑΜΕΠ.

Καλλιβρετάκης Λ., «Η ελληνική κονότητα τση Αλβανίας από σκοπιά της ιστορικής γεωγραφίας και δημογραφίας», στο, Θ. Βερέμης, Θ. Κουλουμπής και Η. Νικολακόπουλος, (επιμ), *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*, ΕΛΙΑΜΕΠ, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1995.

Καπούτσης Χ., *Το Νέο Περιβάλλον Ασφαλείας στα Βαλκάνια*, Στρατηγικές Εκδόσεις, Αθήνα, 2000.

Καψάλης Γ., *Η Εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας, Σχολικά Εγχειρίδια, Γλωσσική Επιμόρφωση, Προοπτική*, Gutenberg, Αθήνα, 1996.

Καρακωστόνογλου Β., *Το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου: Ειρηνική Διευθέτηση και Ελληνικά Συμφέροντα*, Βαλκανικά Σύμμεικτα 9, Θεσσαλονίκη 1997.

Κήπας Μ., *Η συγκρότηση της βαλκανικής περιφέρειας στην περίοδο 1990-1999 και ο ρόλος της Ελλάδας*, Παπαζήση, Αθήνα, 2004.

Κόντης Β., *Ευαίσθητες Ισορροπίες, Ελλάδα και Αλβανία στον 20^ο αιώνα*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1994.

Κοντονής Χ., «Η Διαβαλκανική Συνεργασία 1974-2004: Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Βαλκανικής Περιφερειακής Πολιτικής», στο, Κ. Αρβανιτόπουλος και Μ. Κοπά, (επιμ), *Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Λιβάνης, Αθήνα, 2005.

-, «Η Αλβανία από την κρίση στην ανάπτυξη (1999-2008): Πτυχές της εσωτερικής πολιτικής και ευρω-ατλαντικής πορείας της», στο, Ι. Αρμακόλας και Θ. Ντόκος, (επιμ), *Από τα Βαλκάνια στη Νοτιανατολική Ευρώπη, Προκλήσεις και Προοπτικές στον 21^ο αιώνα*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2010.

Κοπά Μ., «Ελληνική Βαλκανική Πολιτική, Τριάντα Χρόνια Μετά», στο, Κ. Αρβανιτόπουλος και Μ. Κοπά, (επιμ), *Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Λιβάνης, Αθήνα, 2005.

Κοτζιάς Ν., *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα, Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, Αναστοχασμός*, Καστανιώτης, Αθήνα, 2010.

Κούζας Ι., *Ελληνική Μειονότητα, Τσάμηδες και ελληνοαλβανικές σχέσεις (1990-2010)*, Λύχνος, Ορεστιάδα, 2013.

Κώνστας Δ., «Πρόλογος», στο, Κ. Αρβανιτόπουλος και Μ. Κοπά, (επιμ), *Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Λιβάνης, Αθήνα, 2005.

Κωφός Ε., *Το Κοσσυφοπέδιο και η αλβανική ολοκλήρωση, Το άχθος του χθες-το άγχος του σήμερα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1998.

Mai N., *Albanian immigrations, demographic and other transformations*, J. Batt, (ed), *Is there an Albanian Question? Chaillot Paper 107*, 2008.

Μαλκίδης Θ., *Η σημερινή κατάσταση και οι προοπτικές του ελληνισμού της Αλβανίας*, *Βαλκανικά Σύμμεικτα* 11, 1999-2000.

- , *Οι Ελληνο-αλβανικές σχέσεις*, Γόρδιος, Αθήνα, 2007.

- , *Η Ελληνική Εθνική Μειονότητα στην Αλβανία*, Πανηπειρωτική Ομοσπονδία Αμερικής, Αλεξανδρούπολη, 2007.

Μαντά Ε., *Οι Αλβανικές Εκλογές της 26^{ης} Μαΐου 1996 και η Ελληνική Μειονότητα: Προβλήματα και Προοπτικές*, *Βαλκανικά Σύμμεικτα* 9, 1997.

- , *Οι Μουσουλμάνοι της Ηπείρου (1923-2000)*, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου Αίμου, Θεσσαλονίκη, 2004.

- , «Πολιτική και Οικονομία σε Αμφίδρομη Σχέση, το Δάνειο του 1931 και η Κρίση των Ιταλο – Αλβανικών Σχέσεων (1930-1932)», Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας, Θεσσαλονίκη, 1994.

Μαρούκης Θ., «Αλβανική μετανάστευση στην Ελλάδα: Ζητήματα Κοινωνικής, Οικονομικής και Πολιτικής Ένταξης», στο, Α. Τριανταφυλλίδου και Θ. Μαρούκης, (επιμ), *Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα*, Κριτική, Αθήνα, 2003.

Μιχαλόπουλος Δ., *Σχέσεις Ελλάδας και Αλβανίας 1923-1928*, Ιστορία και Κοινωνία, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1987.

- , *Τσάμηδες*, Αρσενίδης, Αθήνα, 1993.

Μπάρκας Π., «Η Ελληνική Μειονότητα επί καθεστώ Χότζα», στο, Κ. Τσιτσελίκης και Δ. Χριστόπουλος, (επιμ), *Η Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας*, Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων 7, Κριτική, Αθήνα, 2003.

Νίνα Β., *Η Κατάρρευση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού και η πορεία του Εκδημοκρατισμού στην Αλβανία (1985-1999)*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2007.

- .Παπασωτηρίου Χ., *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, 1994.
- Παρατηρητήριο Βαλκανίων, *Αλβανία*, Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών (ΙΣΤΑΜΕ), Αθήνα, 2000.
- Πάσχος Δ., *Απογραφή των Βορειοηπειρωτών, ένα θέμα με πολλές προεκτάσεις*, ΣΦΕΒΑ, Κόνιτσα, 2006.
- Ravlovich S., *Ιστορία των Βαλκανίων, 1804-1945*, Ίστωρ, Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2005.
- Παύλου Μ., «Οι Έλληνες της Αλβανίας στην Ελλάδα», στο, Κ. Τσιτσελίκης και Δ. Χριστόπουλος, (επιμ), *Η Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας*, Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων 7, Κριτική, Αθήνα, 2003,
- Σέρμπος Σ., «Ελλάδα και Δυτικά Βαλκάνια», στο, Γ. Βαληνάκης, (επιμ), *Ελληνική Εξωτερική και Ευρωπαϊκή Πολιτική, 1990-2010*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2010.
- Sherman A., *Αλβανία, ο Τσακισμένος Αετός των Βαλκανίων*, (μτφ., Α. Μαλεβίτη), Ίνδικτος, Αθήνα, 2000.
- Σκουλίδας Η., *Οι Σχέσεις Ελλάδας – Αλβανίας, στο Βαλκάνια 1913 – 2011, Εκατό Χρόνια Θύελλες και Χίμαιρες*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 2012.
- Σφέτας Σ., *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία, Τόμος Α, (Από την Οθωμανική Κατάκτηση των Βαλκανίων Μέχρι τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο 1354 – 1918)*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2009.
- , *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία, Τόμος Β, (Από τον Μεσοπόλεμο στη Λήξη του Ψυχρού Πολέμου 1919-1989)*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2011.
- Τζίμας Σ., *Στον αστερισμό του εθνικισμού, Αλβανία και Ελλάδα στη Μετά-Χότζα εποχή*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2010.
- Τριανταφυλλίδου Α., «Η Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική στον 21^ο αιώνα: Προβλήματα και Προκλήσεις», στο, Α. Τριανταφυλλίδου και Θ. Μαρούκης, (επιμ), *Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα*, Κριτική, Αθήνα, 2010.
- Τρίτος Μ., *Η Εκκλησία στο Ανατολικό Ιλλυρικό και στην Αλβανία*, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη, 2005.
- Τσάτσος Δ. Θ. και Κατρούγκαλος, Γ. Σ., *Το Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Αλβανίας*, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Συνταγματικό Δίκαιο στην Ευρώπη, Τεκμήρια 2, Σάκκουλας, Αθήνα, 2000.

Τσιτσελίκης Κ., «Η εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία», στο, Κ. Τσιτσελίκης και Δ. Χριστόπουλος, (επιμ), *Η Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας*, Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων 7, Κριτική, Αθήνα, 2003.

Τυροπόλη Μ., «Τα Βαλκάνια μετά τον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου: Αλβανία», στο, Θ. Ντόκος και Φ. Πιερρός, (επιμ), *Τα Βαλκάνια μετά τον Πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου*, ΕΛΙΑΜΕΠ, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2000.

Vickers M., *Οι Αλβανοί, Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία*, (μτφ., Ε. Παππά), Οδυσσέας, Αθήνα, 1995.

-, *Η Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία-Οι Εντάσεις*, Έρευνα και Αξιολόγηση Branch, Ακαδημία Άμυνας του Ηνωμένου Βασιλείου.

Vickers M. και Πέτιφερ Τ., *Αλβανία: από την αναρχία σε μια βαλκανική ταυτότητα*, Καστανιώτης, Τοποθετήσεις, Αθήνα, 1998.

Φλιτούρης Λ., *Popolo Albanese, Η Ιταλική Διπλωματία και η Χάραξη των Ελληνοαλβανικών Συνόρων*, Ισνάφι, Ιωάννινα 2006.

Φώτος Β., *Χαμένες ευκαιρίες για Ελληνο-Αλβανική Προσέγγιση*, Πελασγός, Αθήνα, 2000.

Χαρβαλιάς Γ., «Αλβανία», στο, Συλλογικό Έργο, Θ. Βερέμης (επιμ), *Βαλκάνια, Από τον Διπολισμό στη Νέα Εποχή*, Γνώση, Αθήνα, 1995.

-, *Αλβανία*, στο ΕΛΙΑΜΕΠ, *Η Αμυντική Πολιτική των Βαλκανικών Κρατών*, Ειδικές Μελέτες και Μονογραφίες 10, Παπαζήσης, Αθήνα, 1991.

Χρηστίδης Γ., *Τα Κομμουνιστικά Βαλκάνια*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2003.

Ψυλλάκης Α., *Αλβανία και Αλβανικές μειονότητες, Ζητήματα Ασφαλείας*, Θέματα Πολιτικής και Άμυνας 14, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Αθήνα, 2002.

2.ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Βλαχάκης Ν., «Από τη Βαλκανική συνάφεια στην κοινή Ευρωπαϊκή προοπτική, Επικοινωνιακές Δράσεις των γραφείων Τύπου και Επικοινωνίας», στην ιστοσελίδα: www.icp-forum.gr (πρόσβαση 20/03/2014).

Ελληνική Εθνική Μειονότητα, στην ιστοσελίδα: <http://www.mfa.gr/elliniki-ethniki-meionotita-albanias>, (πρόσβαση, 05.05.2014).

Εφημερίδα το Βήμα, στην ιστοσελίδα:

<http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=556767> (πρόσβαση 20/02/2016).

INSTAT Αλβανίας (πρόσβαση 27/03/2014).

Ιστοσελίδα <http://www.paramythia-online.gr/paramythia/paramythianews/6216-2016-02-15-17-53-54.html> (πρόσβαση 24/6/2016).

Ιστοσελίδα <http://www.protothema.gr/politics/article/584898/upo-tin-skia-ton-tsamidon-to-taxidi-kotzia-sta-tirana/> (πρόσβαση 24/06/2016).

Κεντρική Τράπεζα της Αλβανίας, έγγραφο, 2705/2/ΑΣ/253, αδιαβάθμητο, πρόσβαση 27/03/2014).

Κτιστάκης Γ., «Περιουσίες Τσάμηδων και Αλβανών στην Ελλάδα, Άρση του Εμπολέμου και Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, Άρθρο 43, στην ιστοσελίδα: <http://www.kemo.gr/index.php?sec=show&item=43> (πρόσβαση 24/3/2014).

Μαλκίδης Θ., «Κοινωνία και Παιδεία της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας», 24 Δεκεμβρίου 2009, στην ιστοσελίδα: http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio2/praktika/malkidih_s.htm (πρόσβαση 22/03/2014).

Μπαρούτα - Ξέρα Κωνσάντω, «Η παιδεία στο χώρο της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας από την ίδρυση του αλβανικού κράτους μέχρι σήμερα», στην ιστοσελίδα: http://www.eens.org/EENS_congresses/2014/baruta-ksera_kostando.pdf (πρόσβαση 25/06/2016)

Ντάγιος Σ., «Αλβανία, Ελλάδα και ΕΕ, Διλήμματα στα Τίρανα, 100 Χρόνια μετά την Ανεξαρτησία», στην ιστοσελίδα:

<http://www.foreignaffairs.gr/articles/69162/stayros-g-ntagios/albania-ellada-kai-ee?page=show> (πρόσβαση 20/2/2016).

Πρεσβεία της Ελλάδος στα Τίρανα, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, «Ετήσια Έκθεση Έτους 2007», *Για την Αλβανική Οικονομία και τις Διμερείς Οικονομικές και Εμπορικές Σχέσεις Ελλάδος και Αλβανίας, Τίρανα 2007*, στην ιστοσελίδα: <http://www.veth.gov.gr/images/site/100/35172007.pdf> (πρόσβαση 26/03/21014).

Πρεσβεία της Ελλάδος στα Τίρανα, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, «Ετήσια Έκθεση Έτους 2013», *Για την Αλβανική Οικονομία και τις Διμερείς Οικονομικές και Εμπορικές Σχέσεις Ελλάδος και Αλβανίας, Τίρανα 2014*, στην ιστοσελίδα:

<http://agora.mfa.gr/agora/images/docs/radB592B%CE%95%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1%20%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7%202013.pdf> (πρόσβαση 26/03/2014).

Υπουργείο Εξωτερικών, Πρεσβεία της Ελλάδος στα Τίρανα, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων (ΓΟΕΥ), «Διμερές Εμπόριο Ελλάδας-Αλβανίας κατά το έτος 2003-2004», στην ιστοσελίδα:

<http://agora.mfa.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=57&fid=14587#>
(προσβαση 26/03/2014).

Υπουργείο Εξωτερικών, «Εξωτερικό Εμπόριο Ελλάδας Αλβανίας 2009-2011», στην ιστοσελίδα:

<http://www.agora.mfa.gr/agora/images/docs/rad9336C> (προσβαση 26/03/2014).

Υπουργείο Εξωτερικών, «Εξωτερικό Εμπόριο Ελλάδας Αλβανίας 2012», στην ιστοσελίδα:

<http://www.agora.mfa.gr/agora/images/docs/rad5F431> (προσβαση 26/03/2014).

Υπουργείο Εξωτερικών, Ελληνικό Σχέδιο Οικονομικής Ανασυγκρότησης Βαλκανίων (ΕΣΟΑΒ), στην ιστοσελίδα:

<http://www.agora.mfa.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=resource&cresrc=7&cnode=8>
(πρόσβαση 21/03/2014).

Υπουργείο Εξωτερικών, Πρωτοβουλία Αδριατικής-Ιονίου, στην ιστοσελίδα:

<http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/ellenike-proedria-tes-strategikes-europaiques-enoses-gia-ten-periphereia-adriatikes--ioniou-eusair-kai-tes-protoboulias-adriatikes--ioniou.html> (πρόσβαση 21/03/2014).